

СУМСЬКА ОБЛАСНА РАДА
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В. М. УСПЕНСЬКА

**ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ПРЕДМЕТИ,
КУРСИ, ПРОГРАМИ
У 2021-2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

ЧАСТИНА 1.
НОРМАТИВНА БАЗА, ВИМОГИ, ПОРАДИ

СУМИ – 2021

*Рекомендовано до друку та практичного використання
вченою радою комунального закладу
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 7 від 23.06.2021)*

Рецензенти:

- Кісільова М. В.** – методист з біології, екології, природознавства та основ здоров'я навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;
- Фролова Т. І.** – учитель основ здоров'я, директор Лебединського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів № 3 Лебединської міської ради Сумської області.

Укладач:

- Успенська В. М.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Здоров'язбережувальні предмети, курси, програми у 2021-2022 навчальному році : методичні рекомендації (у 2-х част.) / укл. В. М. Успенська. Суми : ФОП Цьома, 2021. Ч. 1. 96 с.

Видання містить методичні рекомендації до організації освітнього процесу в 2021-2022 навчальному році з предметів та курсів здоров'яспрямованого змісту: основ здоров'я у 5-9 класах, інтегрованого з проектом «Вчимося жити разом», факультативного курсу «Захисти себе від ВІЛ» для учнів 10 (9)-11 класів, «Уроків здорового харчування» у 1-10 (11) класах.

Методичні рекомендації розраховані для практичного впровадження вчителями основ здоров'я, педагогами, які здійснюють здоров'яспрямовану освітню діяльність, методистами.

Щорічне видання

ЗМІСТ

Нормативні документи загальноосвітнього змісту для вчителя основ здоров'я.....	4
Нормативні документи з проблеми здоров'язбереження в освіті	5
Програми. Підручники	7
Інформація щодо варіантів (сценаріїв) організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах поширення коронавірусної хвороби COVID-19 у 2021/2022 н.р. (за листом МОН України від 23.07.2-21 № 1/10-3101)	8
Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання основ здоров'я (за листом МОН України від 11.08.2020 № 1/9-430)	12
Методичні рекомендації КЗ СОІППО щодо викладання основ здоров'я	14
Курс «Уроки здорового харчування» в закладах загальної середньої освіти Сумської області (наказ ДОН Сумської облдерж адміністрації від 14.01.2021 № 08-ОД) ...	20
Корисні посилання для навчання здоров'ю.....	31
Інтернет-ресурси з безпеки життєдіяльності. Вебінари від http://safetypark.com.ua/	33
Санітарно-гігієнічні вимоги до організації дистанційного навчання.....	35
Інформаційні матеріали про деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок... (додаток до листа МОН України від 16.07.2021 № 1/9-362)	39
Рекомендації для проведення додаткових профілактичних заходів закладами освіти серед дітей та інформування батьків щодо компетентностей безпечної поведінки в цифровому середовищі (додаток до листа МОН України від 10.03.2021 № 1/9-128)	50
Кісільова М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках основ здоров'я.....	55
В. Успенська, С. Бирченко. Проекти та програми здоров'язбереження в закладах загальної середньої освіти Сумщини	61
Готуємось до упровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти	69
Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього Процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умо- вах реалізації концепції «Нова українська школа» (лист МОН України №4.5/2303-21 від 06.08.2021)	77
<u>Психологи радять</u> . Що можна зробити, щоб керувати класом краще	91
“Ресурсна скриня” від Світлани Ройз та Смарт освіти	94

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗМІСТУ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

1. Інструкція з ведення класного журналу учнів 5-11 (12)-х класів ЗНЗ: Наказ МОН України від 03.06.2008 № 496.

URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/960/

2. Примірне Положення про навчальний кабінет основ здоров'я ЗНЗ: Наказ МОН України від 09.12.2009 № 1114.

URL: old.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednya/.../1114.doc...

3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура»: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1394.

4. Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти: Наказ МОН України від 21.08.2013 № 1222.

URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36975/.

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи: рішення Колегії МОН України від 27.10.2016. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>

6. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня: Наказ МОН України від 20.04.2018 № 405.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>

7. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 09.01.2019 № 17. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>

8. Положення про сертифікацію педагогічних працівників (зі змінами від 24.12.2019 р.) : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 № 1094. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesenmin-do-polozhennya-pro-a1094>

9. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>

10. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації МОН (травень, 2020). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>

11. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. Наказ МОН України «Деякі питання організації дистанційного навчання» від 08.09.2020 № 1114.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/devaki-pitannya-organizaciyi-distancijnogo-navchannya-zarevestrovano-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-94735224-vid-28-veresnya-2020-roku>

12. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-devaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> **(діятиме з 2022-2023 н.р.)**

13. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235.

URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoi-serednoyi-osviti> (діятиме з 2022-2023 н.р.)

14. Про переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2021/2022 навчальному році: лист МОН України від 09.08.2021 № 1/9-404. URL: <http://bit.ly/2Wn1Goi>

15. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

16. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році: Лист МОН України від 11. 08. 2020 № 1/9-430. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/metodichni-rekomendaciyi>

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ З ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ В ОСВІТІ

17. Про вдосконалення профілактики та оздоровлення дітей з порушення зору: Наказ МОЗ і МОН України від 09.03.2004 №121/185.

URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0370-04>

18. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді: Наказ МОН України від 21.07.2004 № 605.

URL: <http://www.soippo.edu.ua/>

19. Про затвердження плану заходів з реалізації спільного проєкту «Вчимося жити разом» у Сумській області: Наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 19.05.2017 № 327-ОД.

20. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: розпорядження КабМін України від 27.12.2017 № 1018.

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#n8>

21. Методичні рекомендації щодо інтеграції розроблених в рамках спільного проєкту «Вчимося жити разом» курсів з розвитку життєвих навичок у післядипломну підготовку вчителів і навчання учнів закладів загальної середньої освіти: лист КЗ СОІППО від 13.02.2018 № 155.

22. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: Лист МОН України від 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://drive.google.com/file/d/1GU-yUiXyeQr3z6X0MWd7mf2AFVaeGFF5/view>

23. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 453. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npsa/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-nacionalnij-plan-dij-shodo-realizaciyi-konvenciyi-oon-pro-prava-ditini-na-period-do-2021-roku>

24. Національний план заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку: розпорядження КабМін України від 26.07.2018 № 530.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2018-%D1%80#Text>

25. Про активізацію діяльності навчальних закладів у міжнародному проєкті «Європейська мережа Шкіл сприяння здоров'ю», упровадження предметів, проєктів, курсів здоров'яспрямованого змісту в закладах загальної середньої освіти: Наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 05.07.2019 № 449-ОД.

26. Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей: указ Президента України від 07.12.2019 № 894.

URL : <https://www.president.gov.ua/documents/8942019-30949>

27. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789> .

28. Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування: розпорядження КабМін України від 05.08.2020 № 1008-р.

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2020-%D1%80#Text>

29. Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню): Лист МОН України № 1/9-436 від 14.08.2020. URL : <file:///D:/Admin/Downloads/5f3bb6a55c079661081724.pdf>

30. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти: наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#n340>

31. Рекомендації для проведення додаткових профілактичних заходів закладами освіти серед дітей та інформування батьків щодо компетентностей безпечної поведінки в цифровому середовищі: лист МОН від 10.03.2021 № 1/9-128. URL : <file:///D:/Admin/Downloads/605852f30422f185789526.pdf> **(наводимо тут).**

32. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку: постанова КабМін України від 24.03.2021 № 305. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF?fbclid=IwAR0PJ6SRw6sk6zQ_26x0hA1cTUK7zrys3kmuL-Nv8aytXIItfv9uuvRvPXE#n355

33. Інформаційні матеріали про деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок, національно-патріотичного виховання, профілактики булінгу (цькування), кримінальних правопорушень, вживання наркотичних і психотропних речовин, запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми тощо : додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 16.07.2021 № 1/9-362. URL : <https://drive.google.com/file/d/1jLkciel5uOwy0KrZjyth6kKYR2UL1y/view> **(наводимо тут).**

34. Інформація щодо варіантів (сценаріїв) організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах поширення коронавірусної хвороби COVID-19 у 2021/2022 навчальному році : лист МОН України «Щодо особливостей організації навчання» від 23.07.2021 № 1/10-3101. URL : <https://www.schoolife.org.ua/shhodo-osoblyvostej-organizatsiyi-navchannya-u-2021-2022-n-r/> **(наводимо тут).**

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

- ♦ **Основи здоров'я, 5-9 клас.** Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (наказ МОН України від 07.06.2017 № 804).
URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi-5-9-klas-2017.html> .

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ ТА ФАКУЛЬТАТИВІВ

- ♦ Програма з розвитку соціальних навичок учнів основної і старшої школи у курсі «Основи здоров'я» Вчимося жити разом. / Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко. Київ : Алатон, 2017.
- ♦ Програма з розвитку соціальних навичок учнів початкової школи у курсі «Основи здоров'я» «Вчимося жити разом» / Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко. Київ : Алатон, 2017.
- ♦ Програма навчального курсу для учнівської молоді старшого підліткового та юнацького віку «Формування здорового способу життя та профілактика ВІЛ/СНІДу» (Захисти себе від ВІЛ») / Воронцова Т.В., Оржеховська В.М., Пономаренко В.С. Київ : Алатон, 2020.
- ♦ Програма для педагога-організатора з проведення інтерактивної виставки з питань репродуктивного здоров'я, профілактики ВІЛ/СНІДу та ІПСШ «Маршрут безпеки» для учнів 10-11 кл. / Нерубаєва І., Фратолла П. Німецьке міжнародне товариство (GIZ), 2013 (*погодження з КЗ СОІППО*).

ПІДРУЧНИКИ

Про переліки навчальної літератури, рекомендованої МОН ... у 2021/2022 н.р.:
<https://cutt.ly/oyP5J3V> (дата звернення 15.08.2021)

5 КЛАС

1. Бойченко Т.Є. та ін. Основи здоров'я. 5 клас. Київ: Генеза, 2018.
2. Бех І.Д. та ін. Основи здоров'я. 5 клас. Київ: Алатон, 2018.

6 КЛАС

1. Бех І.Д. та ін. Основи здоров'я. 6 клас. Київ: Алатон, 2020.

7 КЛАС

1. Бойченко Т.Є. та ін. Основи здоров'я. 7 клас. Київ: Генеза, 2021.
2. Бех І.Д. та ін. Основи здоров'я. 7 клас. Київ: Алатон, 2020.
3. Тагліна О.В. та ін. Основи здоров'я. 7 клас. Харків: Ранок, 2020.

8 КЛАС

1. Бойченко Т.Є. та ін. Основи здоров'я. 8 клас. Київ: Генеза, 2016, 2021.
2. Бех І.Д. та ін. Основи здоров'я. 8 клас. Київ: Алатон, 2016, 2021.
3. Тагліна О.В. та ін. Основи здоров'я. 8 клас. Харків: Ранок, 2016, 2021.

9 КЛАС

1. Бойченко Т.Є. та ін. Основи здоров'я. 9 клас. Київ: Генеза, 2017.
2. Бех І.Д. та ін. Основи здоров'я. 9 клас. Київ: Алатон, 2017.
3. Тагліна О.В., Кузьміна І.Ю. Основи здоров'я. 9 клас. Харків: Веста, 2017.
4. Поліщук Н.М. Основи здоров'я. 9 клас. Київ: Генеза, 2017.
5. Гущина Н.І. та ін. Основи здоров'я. 9 клас. Київ: Сиція, 2017.

ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ВАРІАНТІВ (СЦЕНАРІЇВ) ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

в закладах загальної середньої освіти в умовах поширення коронавірусної хвороби COVID-19 у 2021/2022 н.р.

(за листом МОН України від 23.07.2-21 № 1/10-3101)

З урахуванням поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) та чинних обмежень, передбачених постановою Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2020 року № 1236 та іншими актами законодавства **Міністерство освіти і науки України пропонує розпочати 2021/2022 навчальний рік в Україні відповідно до одного з трьох варіантів (сценаріїв)**, що визначатимуться *регіональними комісіями з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, у залежності від особливостей епідеміологічної ситуації в конкретному регіоні.*

Варіант 1 – низький рівень захворюваності, «зелений» рівень епідемічної небезпеки (відповідно до класифікації, визначеної постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 року № 1236).

Відвідування закладів освіти здобувачами освіти дозволено в звичайному (очному) режимі (початкова, базова та профільна середня освіта).

Може організовуватися «змішане» навчання (за рішенням педради закладу освіти).

Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ):

- надання очних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг у закладі освіти, ІРЦ;
- комплексна оцінка з метою визначення особливих освітніх потреб дитини у закладі освіти, ІРЦ, за місцем проживання (перебування) дитини;
- участь в командах психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічних комісіях спеціальних закладів.

Варіант 2 – високий рівень захворюваності, «червоний» рівень епідемічної небезпеки.

Відвідування закладів освіти заборонено, крім закладів дошкільної освіти, спеціальних закладів освіти та учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти.

Освітній процес забезпечуватиметься у такий спосіб:

- початкова школа – *очне або «змішане» навчання* (як дистанційно, так і в закладах освіти із дотриманням правил дистанціювання та гігієни);
- базова та профільна середня освіта – освітній процес забезпечується *дистанційно*;
- спеціальні заклади освіти (початкова, базова та профільна середня освіта) – *очне або «змішане» навчання* (як дистанційно, так і в закладах освіти).

–Рішення про «змішане» навчання приймає педрада закладу освіти.

Діяльність ІРЦ:

- надання очних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг у ІРЦ;
- комплексна оцінка з метою визначення особливих освітніх потреб дитини в ІРЦ, за місцем проживання (перебування) дитини;
- участь у командах психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічних комісіях спеціальних закладів, надання методичної допомоги педагогічним працівникам закладів

освіти шляхом використання дистанційних технологій (у разі встановлення ІРЦ режиму дистанційної (надомної) роботи);

— забезпечення консультативної та психологічної допомоги, проведення бесід з батьками дітей з особливими освітніми потребами у телефонному режимі або за допомогою онлайн ресурсів (мобільних додатків, електронної пошти тощо).

Спільну діяльність педагогічних, науково-педагогічних працівників (засідання, наради тощо) за можливості буде організовано в дистанційному режимі.

Варіант 3 – середній рівень захворюваності – «жовтий» і «помаранчевий» рівні епідемічної небезпеки.

Відвідування закладів освіти дозволено в звичайному режимі (початкова, базова та профільна середня освіта). Може організовуватися «змішане» навчання (за рішенням педаради закладу освіти).

Відвідування закладів освіти може бути заборонено у разі, коли на самоізоляції через контакт з пацієнтом з підтвердженим випадком COVID-19 перебуває більше, як 50 % здобувачів освіти та персоналу закладу освіти. У такому випадку освітній процес у загальній середній та спеціальній освіті забезпечується дистанційно.

Діяльність ІРЦ:

— надання очних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг у закладі освіти, ІРЦ;

— комплексна оцінка з метою визначення особливих освітніх потреб дитини у закладі освіти, ІРЦ за місцем проживання (перебування) дитини;

— участь у командах психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічних комісіях спеціальних закладів, надання методичної допомоги педагогічним працівникам закладів освіти шляхом використання дистанційних технологій (у разі встановлення ІРЦ режиму дистанційної (надомної) роботи);

— забезпечення консультативної та психологічної допомоги, проведення бесід з батьками дітей з особливими освітніми потребами у телефонному режимі або за допомогою онлайн ресурсів (мобільних додатків, електронної пошти тощо).

Організація освітнього процесу забезпечуватиметься з урахуванням:

— вимог *соціального дистанціювання* (дотримання дистанції між здобувачами освіти і педагогічними працівниками у закладі освіти – не менше 1,5 м);

— необхідності мінімізувати *переміщення* здобувачів освіти та комунікацію між ними у закладі освіти;

— систематичного *моніторингу та аналізу відвідування занять* здобувачами освіти з метою раннього виявлення збільшення захворюваності;

— *дотримання* нормативів наповнюваності класів та інших вимог *законодавства про освіту*.

З цієї метою МОН рекомендує:

— скасувати проведення *масових заходів* (свят, екскурсій, подорожей) здобувачами освіти;

— зменшити кількість осіб, які одночасно перебувають в класній кімнаті (кабінеті, аудиторії) шляхом використання технологій комбінованого («змішаного») навчання, тобто поєднання очного навчання, онлайн-навчання і самостійного навчання здобувачів освіти;

— організувати *розміщення здобувачів освіти в класній кімнаті* (кабінеті, аудиторії) за партами (столами) із дотриманням вимог соціального дистанціювання на відстані не менше 1,2 м;

- забезпечити перебування учасників освітнього процесу та інших осіб у захисних масках під час пересування приміщеннями закладу освіти;
- проводити аудиторні заняття в закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти для організації видів діяльності, *які неможливо реалізувати в дистанційному форматі* (лабораторні заняття, опанування мануальними навичками, проведення практики тощо);
- забезпечити здобувачам освіти можливість проходження виробничого навчання та практики в закладі освіти, або на підприємстві з дотриманням протиепідемічних вимог;
- організувати проведення занять впродовж дня для одного і того ж класу (групи) в одній і тій самій аудиторії (кабінеті);
- передбачити у розкладі занять можливість *визначення різного часу початку та закінчення занять для різних класів, груп* (у тому числі з асинхронними перервами між заняттями);
- забезпечити раціональне використання *запасних виходів* із закладу освіти, *використання розмітки на підлозі*, що полегшуватиме організацію двостороннього руху коридорами, виокремлення зон переміщення для різних вікових категорій учнів;
- розглянути можливість *запровадження змінного режиму навчання* (перша і друга зміни) відповідно до законодавства;
- запропонувати здобувачам освіти, яким не рекомендовано перебування в закладах освіти (особам із хронічними легеневиими хворобами, з розладами імунної системи, із захворюванням на цукровий діабет тощо) продовжити навчання за формами здобуття освіти (екстернатне, дистанційне або сімейне навчання);
- забезпечити *проведення занять з окремих предметів* (за можливості) *на відкритому повітрі*.
- Для організації освітнього процесу у *початковій школі* МОН не рекомендує використовувати технології дистанційного навчання. З метою забезпечення соціальної дистанції під час навчання учнів початкової школи заклади освіти можуть більш раціонально *використовувати великі приміщення* (актові та спортивні зали, коридори та інші), адаптовані для потреб навчання.

Організації роботи груп подовженого дня та гуртків, секцій, клубів, культурно-освітніх, спортивно-оздоровчих, науково-пошукових об'єднань на базі закладу освіти, перебування в них учнів і педагогічних працівників має бути забезпечена з дотриманням правил відповідно до рекомендацій МОН.

Для організації освітнього процесу за будь-яким варіантом (сценарієм), за яким можливе очне навчання, важливим є нормативне визначення % вакцинованого персоналу закладу освіти і механізму допуску до роботи працівників у разі відмови від вакцинації або наявності протипоказань до вакцинації.

ПРОПОЗИЦІЇ

Міністерства освіти і науки України щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення протидії коронавірусної хвороби (COVID-19) в системі освіти

З метою захисту прав учасників освітнього процесу на безпечні умови навчання та праці пропонуємо вдосконалити нормативно-правове регулювання заходів із протидії коронавірусній хворобі (COVID-19):

Стаття 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000

- врегулювати питання щодо обов'язкових профілактичних щеплень педагогічних працівників від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», від 9 грудня 2020 року № 1236

- доповнити *новим пунктом 3^б такого змісту:*

«Відвідування закладів освіти здобувачами освіти та проведення в закладах освіти масових заходів (вистав, свят, концертів) за участю здобувачів освіти на території України, де встановлено певний рівень епідемічної небезпеки, дозволяється з дотриманням обмежень і заборон, передбачених цією Постановою, а також за умови проведення повного курсу вакцинації від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, не менше X^1 % персоналу закладу освіти» (*Просимо МОЗ встановити значення «X» в межах компетенції*).

Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 23.04.2021 № 4 у *Протиепідемічних заходах у закладах освіти на період карантину у зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) визначити:*

— особливості організації освітнього процесу в закладах освіти за денною, заочною та вечірньою формами здобуття освіти за умови вакцинації нормативно встановленого % персоналу закладу освіти від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2;

— обмеження відвідування закладів освіти, якщо % вакцинованих працівників закладу є меншим, ніж встановлено законодавством, у залежності від рівня епідемічної небезпеки («зелена», «червона» тощо);

— алгоритм вжиття заходів у разі відмови працівників від щеплення або наявності медичних протипоказань до вакцинації;

допуск до роботи працівників їдалень (харчоблоків) лише за умови проходження повного курсу вакцинації від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2;

— вхід та перебування в закладі освіти батьків учнів або осіб, які супроводжують осіб з інвалідністю, лише за умови підтвердження повного курсу вакцинації від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2;

— рекомендацію здобувачам освіти, яким не рекомендовано перебування в закладах освіти (особам із хронічними легеневиими хворобами, з розладами імунної системи, із захворюванням на цукровий діабет тощо) продовжити навчання за формами здобуття освіти (екстернатне, дистанційне або сімейне навчання).

Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України 25.09.2020 № 2205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за № 1111/35394:

— передбачити допуск до роботи працівників їдалень (харчоблоків) за умови підтвердження повного курсу вакцинації від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2;

— визначити особливості організації шкільного харчування в умовах карантину.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

За листом Міністерства освіти і науки України від 11.08.2020 № 1/9-430

З метою забезпечення додержання конституційних прав та свобод дитини, гарантій з охорони дитинства, реалізації прав дітей на освіту, безпечно для життя і здоров'я освітнє середовище, збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління Указом Президента України № 195/2020 схвалено Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789>).

Національна стратегія ґрунтується на тому, що учні повинні оволодіти знаннями, уміннями, навичками, способами мислення стосовно:

створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини як у повсякденному житті (у побуті, під час навчання та праці тощо), так і в умовах надзвичайних ситуацій;

основ захисту здоров'я та життя людини від небезпек, оцінки існуючих ризиків середовища та управління ними на індивідуальному рівні;

формування індивідуальних характеристик поведінки та звичок, що забезпечують необхідний рівень життєдіяльності (відповідно до потреб, інтересів тощо), достатній рівень фізичної активності та здорове довголіття;

усвідомлення важливості здорового способу життя та гармонійного розвитку, високої працездатності, духовної рівноваги, збереження та поліпшення власного здоров'я (підвищення імунітету, уникнення різних захворювань, підтримання нормальної ваги тіла тощо);

моделей безпечної та ненасильницької міжособистісної взаємодії з однолітками та дорослими у різних сферах суспільного життя;

знань і навичок здорового, раціонального та безпечного харчування, здійснення усвідомленого вибору на користь здорового харчування;

усвідомлення цінності життя та здоров'я, власної відповідальності та спроможності зберегти та зміцнити здоров'я, підвищити якість свого життя.

Реалізацію цих завдань у загальній середній освіті забезпечує інтегрований предмет «Основи здоров'я», метою якого є формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності.

У пояснювальній записці оновленої програми розкрито компетентнісний потенціал навчального предмета «Основи здоров'я», його внесок у формування ключових компетентностей, визначених Концепцією Нової української школи: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовою; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна (А) та громадянська (Б) компетентності; обізнаність і самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя.

У кожній темі програми визначено предметний зміст, що розкриває спільні для всіх навчальних предметів *наскрізні змістові лінії*: «Екологічна

безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність», спрямовані на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях.

У пояснювальній записці зазначено, на що орієнтувати учнів кожного класу, а в описі змістових ліній показана дотичність кожної з них до формування ключових компетентностей.

Невід'ємними складовими усіх наскрізних ліній є життєві навички, що відпрацьовуються на уроках предмета «Основи здоров'я». Це навички ефективного спілкування, співчуття, попередження і розв'язання конфліктів, протидії тиску, погрозам, дискримінації, спільної діяльності та співробітництва, самоусвідомлення та самооцінки, самоконтролю, аналізу проблем і прийняття рішень, визначенню життєвих цілей та програм, мотивація успіху та тренування волі тощо.

Компетентнісний підхід передбачає використання на уроках основ здоров'я інтерактивних методів, які забезпечують: активну участь кожного учня; творчу співпрацю між собою і з учителем; навчання на ситуаціях, наближених до реального життя; сприятливий емоційний клімат у класі; формування відчуття класу як єдиної команди тощо.

Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх дискусіях, творчих проєктах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Добираючи додаткові матеріали до уроків, учителям слід звернути особливу увагу на відповідність їх змісту віковим особливостям, навчальним можливостям та реальним потребам учнів. Лише за цих умов реалізація освітньої траєкторії учнями за схемою «знання» — «уміння» — «ставлення» — «життєві навички» сприятиме формуванню мотивації учнів щодо здорового способу життя.

Постійної уваги учителя заслуговує співпраця з батьками, дорослими членами сім'ї. Слід звернути увагу учнів і батьків на співпрацю при виконанні завдань, спрямованих на моделювання певних життєвих ситуацій. Програмою передбачена участь дорослих у виконанні таких завдань (позначені в чинній програмі*), зокрема, моделювання способів конструктивно розв'язання конфліктів, складання рейтингу телепередач тощо.

В умовах поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 необхідно надавати дітям достовірну інформацію та науково-обґрунтовані факти про коронавірус для того, щоб зменшити страхи та занепокоєність через хворобу, а також підтримувати здатність учнів долати вторинні ефекти розповсюдження вірусу на їхні життя. Практичні поради «Як вчителі можуть говорити з учнями про коронавірус (COVID-19)» наведено на сайті ЮНІСЕФ і сайті НУШ.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та ГО «Смарт освіта» за підтримки Міністерства освіти і науки України розробили дистанційні уроки з біології про коронавірусну інфекцію COVID-19. Методичні рекомендації для вчителів та навчальні матеріали для учнів опубліковано [на сайті НУШ](#). Роз-

роблено чотири версії уроків для учнів 6-8 та 9-10 класів. Їх створено з можливістю проведення через відеозв'язок або без нього – за умов обмеженого доступу до інтернету чи гаджетів. Кожен урок містить методичні рекомендації для вчителя біології, а також навчальні матеріали для учнів – ілюстрації з поясненнями, інтерактивні вправи, тести, навчальне відео. Інтерактивні завдання учні можуть виконати самостійно або разом із батьками.

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до орієнтовних вимог до оцінювання, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров'я є емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності, дотримання правил поведінки учнів в життєвих ситуаціях, сформованість умінь та навичок.

Зміст завдань для перевірки навчальних досягнень з теми має відповідати очікуваним результатам навчання учнів, визначеним програмою, та критеріям оцінювання. Завдання для перевірки навчальних досягнень мають спиратися не стільки на базові знання учнів, як на вміння застосовувати їх.

Кількість годин на вивчення предмета може бути збільшена за рахунок варіативної складової навчального плану. У такому разі вчитель використовує чинну програму, збільшуючи на власний розсуд кількість годин на вивчення окремих тем програми.

Рекомендуємо за рахунок годин варіативної складової запроваджувати факультативи з формування здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я, профілактики неінфекційних захворювань, ВІЛ-інфекції/СНІДу тощо.

Перелік навчальних програм та навчальної літератури, яка може використовуватись в освітньому процесі, розміщено на офіційних веб-сайтах Міністерства освіти і науки України та Інституту модернізації змісту освіти.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ КЗ СОІППО ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

У 2021-2022 навчальному році вивчення предмета «Основи здоров'я» у 5-9 класах здійснюватиметься за навчальною програмою, затвердженою наказом Міністерством освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 405 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня», на вивчення предмета передбачена 1 година на тиждень.

Навчальна та методична література з основ здоров'я, навчальні програми курсів за вибором та факультативів рекомендовані Міністерством освіти і науки України, зазначені в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки, що розміщені на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>.

Звертаємо увагу, що невід'ємними складовими усіх наскрізних ліній є життєві навички, що відпрацьовуються на уроках предмета «Основи здоров'я».

Це навички ефективного спілкування, співчуття, попередження і розв'язання конфліктів, протидії тиску, погрозам, дискримінації, спільної діяльності та співробітництва, самоусвідомлення та самооцінки, самоконтролю, аналізу проблем і прийняття рішень, визначенню життєвих цілей та програм, мотивація успіху та тренування волі тощо.

Виокремлення в навчальній програмі таких інтегрованих змістових ліній, як «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях. На сайті Інституту модернізації змісту освіти розміщено рекомендації щодо реалізації наскрізних змістових ліній. URL: <https://bitly.su/oaWy9zX>.

При проведенні уроків з основ здоров'я увага вчителя має бути зосереджена на використанні інтерактивних методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проектах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Учителям слід звернути увагу учнів і батьків на співпрацю при виконанні завдань, спрямованих на моделювання певних життєвих ситуацій. Програмою передбачена участь дорослих у виконанні таких завдань (позначені в чинній програмі «*»), зокрема, моделювання способів конструктивного розв'язання конфліктів, складання рейтингу телепередач тощо.

Успішна реалізація програми предмета «Основи здоров'я» можлива лише на засадах активної співпраці, партнерства всіх учасників освітнього процесу (учнів, педагогів, сім'ї та громади), що передбачає й уможливорює:

- особистісно орієнтоване навчання;
- збагачення змісту інтегрованого предмета емоційним, особистісно значущим матеріалом;
- використання інтерактивних методів навчання;
- стимулювання позитивних інтелектуальних почуттів учнів, послідовну диференціацію та індивідуалізацію вивчення цього предмета;
- роботу учнів з різними джерелами інформації, різними видами і типами ресурсних матеріалів;
- відпрацювання практичних дій при вивченні кожної теми;
- створення умов для активного діалогу між учасниками-партнерами освітнього процесу (учнів, учителів, членів сім'ї, громади) та вільного вибору учнями навчальних завдань і способів поведінки;
- залучення учнів до самооцінювання різних видів своєї діяльності, у тому числі й розвитку життєвих навичок;
- багатоваріантність форм різних видів діяльності учнів;
- залучення до активної співпраці сім'ї та громади.

Акцентуємо увагу, що через необхідність дистанціювання у зв'язку з інфекцією коронавірусу, уникати вправ та руханок, використовуваних в освітньому процесі, які передбачають доторкання дітей один до одного.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров'я здійснюється відповідно до орієнтовних вимог до оцінювання, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження оріє-

ттовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти». Об'єктом оцінювання є знання, вміння та навички, емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності, правила поведінки учнів в життєвих ситуаціях.

Оцінювання рівня навчальних досягнень учнів має відбуватися постійно, на всіх етапах розвитку здоров'язбережувальних компетентностей. Особливістю оцінювання здоров'язбережувальної діяльності дитини є відзначення позитивного навіть мінімального досягнення в школі, вдома, у громаді, для чого необхідна тісна співпраця учителя з батьківською громадою.

Основними видами оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров'я є поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне).

Контрольні роботи у процесі вивчення предмету не передбачені. Практичні завдання проводяться у межах певного уроку і є його невід'ємною частиною, тому окремо практичні завдання не оцінюються, чи оцінюються як будь-який вид діяльності учнів, який можна об'єктивно оцінити.

Оцінка з основ здоров'я має бути інструментом підтримки і заохочення на досягнення позитивних змін у знаннях, уміннях, мотиваціях і реальній поведінці. Тому необхідно позитивно оцінювати кожний крок учня (учениці), спрямований на:

- опанування навичками здорового способу життя, його позитивна спрямованість на ведення такого способу життя, практичні дії, які він виконує при відпрацюванні кожної теми;

- підвищення рівня знань про здоров'я і безпеку життєдіяльності, здоровий спосіб життя, уміння використовувати здобуті знання для зміцнення здоров'я;

- набуття навичок, що сприяють розвитку та взаємозв'язку усіх складових здоров'я (фізичній, соціальній, психічній та духовній);

- позитивне ставлення до здорового способу життя.

Звертаємо увагу, що в основу викладання навчального предмета «Основи здоров'я» покладено одну з найефективніших сучасних педагогічних методик – освіту на засадах розвитку життєвих і спеціальних навичок (ООЖН), яка спрямована на формування здорової і просоціальної особистості, гармонійно поєднує функції навчання, виховання і розвитку соціально-психологічної компетентності учнівської молоді.

Доцільними на уроках «Основ здоров'я» будуть завдання на проведення власних спостережень, розв'язування проблем з повсякденного життя, проведення інтерв'ю, опитувань, експериментів. Під час виконання таких завдань та оформлення результатів учні матимуть змогу відпрацювати орфографічні та граматичні навички, складаючи й редагуючи невеликі письмові тексти, висловлювання.

Організація освітнього процесу з предмета «Основи здоров'я» в умовах очного та дистанційного навчання не повинна призводити до перевантаження учнів та має відбуватися в безпечних та нешкідливих умовах здобуття освіти.

Рекомендуємо ознайомитися з методикою «Самоорганізований освітній простір (СООП)», яка допомагає учнівській молоді організувати роботу в інформаційному потоці так, щоб отримати лише корисну для себе інформацію. Використання СООП в освітньому процесі допоможе учням сформувати навички інформаційної комунікації, навчатися працювати в команді, критично мисли-

ти, логічно обґрунтовувати свою позицію, розвивати лідерські якості тощо.
URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/vihovna-robota-shvaleni-rukopisi/> .

Методичні рекомендації, корисна інформація та анонси подій області, новини освітнього процесу розміщуються та постійно оновлюються у відповідних рубриках на Web-сайті комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. URL: <http://www.soippo.edu.ua/>.

М. В. Кісілова, методист з біології, екології, природознавства та основ здоров'я навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Сумського ОІППО

РОЗСТАВЛЯЄМО АКЦЕНТИ

Задля реалізації програмних складників пропонуємо вчителю ширше **ВИКОРИСТОВУВАТИ МОЖЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ**, серед яких: самостійний вибір послідовності викладення навчального матеріалу в межах одного навчального року, але без порушення логіки викладу в межах розділу; зміни в орієнтовній кількості годин, передбачених програмою для вивчення тем або розділів, та часу проведення практичних занять, використання для цього резервних годин; добір об'єктів для вивчення та включення в зміст освіти прикладів зі свого регіону. Резервні години також можуть бути використані для повторення, систематизації, узагальнення навчального матеріалу, контролю та оцінювання результатів навчання учнів, проведення семінарів, захисту проектів, екскурсій тощо. Такі можливості наразі є актуальними, бо пов'язані з минулим дистанційним навчанням та необхідністю виявлення рівня компетентностей учнів на початок нового навчального року.

ОЦІНЮВАННЯ є невід'ємною частиною навчання, проте основною метою є не перевірка і контроль, а забезпечення зворотного зв'язку вчителя з учнями. Саме тому в ході освітнього процесу потрібно застосовувати не тільки поточне, а й формувальне оцінювання (оцінювання для навчання), яке передбачає надання учням підтримки, коригує засоби та методи навчання у випадку виявлення їхньої неефективності, визначає подальші цілі. Формувальне оцінювання, метою якого є відстеження особистісного розвитку учнів, процесу опанування ними навчального досвіду як основи компетентності здійснюється постійно, до його здійснення можуть бути долучені учні шляхом само- та взаємооцінювання. Оцінка з предмета «Основи здоров'я» має бути інструментом підтримки й заохочення на досягнення позитивних змін у знаннях, уміннях, мотиваціях і реальній поведінці. Саме тому необхідно позитивно оцінювати кожний крок школярів, спрямований на:

1) підвищення рівня знань про здоров'я і безпеку життєдіяльності, здоровий спосіб життя, уміння використовувати здобуті знання для зміцнення здоров'я;

2) набуття умінь і навичок, що сприяють підвищенню рівня фізичної, соціальної, духовної та психічної складових здоров'я;

3) позитивне ставлення до здоров'я і дотримання правил здорового та безпечного способу життя.

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров'я є емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності, дотримання правил поведінки учнів у життєвих ситуаціях, сформованість умінь та навичок. Саме

тому завдання для перевірки результатів навчання (визначених програмою) слід добирати так, щоб найповніше виявити рівень застосування базових знань учнів у життєвих ситуаціях.

Для оцінювання індивідуальних досягнень учнів та учениць може бути використане оцінювання портфоліо.

Портфоліо – це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування уміння учнів та учениць ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Таке оцінювання передбачає визначення критеріїв для включення учнівських напрацювань до портфоліо; форми подання матеріалу; спланованість процесу оцінювання; елементи самооцінки з боку учня тощо.

Для створення портфоліо немає встановлених правил і вимог. Його суть у тому, щоб показати, до чого здібні учні. Способи оформлення можуть бути різними: від відбору найкращих досягнень до накопичення всіх робіт, виконаних учнем. Про створення портфоліо читайте тут <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/portfolio-r.pdf>.

Пам'ятаймо: оцінка – не засіб покарання, а дієвий інструмент розвитку особистості, за умови, що його використовує вчитель, який мислить і поважає дітей. Оцінка має допомагати розвивати бажання вчитися, впевненість у власних силах, самоповагу, критичне мислення, навички самоаналізу, уміння працювати в команді, радіти успіхам інших.

Основними видами оцінювання є поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне). Звертаємо увагу на питання підсумкового – тематичного, семестрового, річного – оцінювання. Тематична оцінка виставляється з урахуванням усіх поточних оцінок за різні види навчальних робіт протягом вивчення теми без проведення окремої тематичної перевірконої роботи.

Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок з урахуванням динаміки особистих навчальних досягнень учня/учениці протягом семестру.

Річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри, під час виставлення річної враховуємо динаміку особистих навчальних досягнень учня/учениці з предмета протягом року, важливість тем, які вивчалися в I та II семестрах, тривалість їхнього вивчення та складність змісту, рівень уміння учня/учениці робити узагальнення та застосовувати набуті знання.

На початку 2021/2022 н.р. з метою забезпечення якісного виконання освітньої програми в умовах очного та/або дистанційного навчання пропонуємо запровадити **КОРИГУВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ**:

- провести діагностичні роботи з метою визначення рівня засвоєння учнями навчального матеріалу за попередній навчальний рік. Слід зазначити, що оцінки за такі роботи не варто виставляти до класного журналу;
- використати результати діагностичних робіт як орієнтир для планування роботи щодо актуалізації окремих тем, систематизації знань та вмінь;

– визначити ключові теми, на яких ґрунтується подальше засвоєння програмового змісту, спланувати матеріал для повторення (за потреби) та внести його до календарно-тематичних планів.

Упровадження **ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ** в освіті має на меті співпрацю та співтворчість учня і вчителя, де головною дійовою особою є учень/учениця. Завдання вчителя – відстежувати динаміку розвитку особистості, визначати особисті переваги кожного, досягнення в пізнавальній, творчій діяльності, розкрити та розвинути індивідуальні здібності.

Стосовно стилю спілкування вчителя з класом слід зауважити, що нагальною стає потреба в переході від «домінування» до «співпраці». Перший тип взаємодії включає надання вказівок від учителя, пояснень, лекцій, постановки питань, перевірки та оцінювання роботи учнів. Натомість за умов співпраці вчитель приймає пропозиції та ідеї від учнів, радиться з ними, передає їм функції контролю, стає учасником діалогів, дискусій, уважним слухачем. Він підтримує та спонукає учнів до самостійного пошуку, ставить відкриті запитання і надає позитивний зворотний зв'язок. Під час освітнього процесу бажано уникати ситуацій змагання, доцільно приділяти більше уваги згуртуванню учнівського колективу, щоб не створювати ситуацію колективної зневаги до окремих учнів та передумови булінгу.

В умовах поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 необхідно надавати дітям достовірну інформацію та науково-обґрунтовані факти про коронавірус для того, щоб зменшити страхи та занепокоєність через хворобу, а також підтримувати здатність учнів долати вторинні ефекти пандемії на їхнє життя. Практичні поради «Як учителі можуть говорити з учнями про коронавірус (COVID-19)» наведено на сайті ЮНІСЕФ та сайті НУШ <https://nus.org.ua/articles/yak-vchytelyam-govoryty-z-uchnyamy-pro-koronavirus-praktychni-porady/>.

Відповідною нормативною базою, згідно наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 19.05.2017 № 327-ОД про план заходів з реалізації спільного проекту **«Вчимося жити разом»** у Сумській області, вчителі основ здоров'я упроваджують означений проект. «Вчимося жити разом» - це тренінговий курс з розвитку соціальних навичок для учнів 1-10 класів. Реалізується в рамках обов'язкових предметів «Я досліджую світ» у початкових класах, «Основи здоров'я» у 5-9 класах, а також виховних годин у 10-11 класах. Упроваджують проект педагоги, які пройшли онлайн навчання на Порталі превентивної освіти та очне тренінгове навчання в КЗ СОІППО. У пропонуваніх нами календарно-тематичних планах з основ здоров'я визначено теми уроків, на яких упроваджується проект «Вчимося жити разом».

На виконання плану заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки (наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 14.01.2021 № 08-ОД) з 2021-2022 навчального року у 1-11 класах розпочинається упровадження обласного проекту (курсу) **«Уроки здорового харчування»**. *Про цей курс – далі (с. 20 – 30).*

Курс «УРОКИ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ» в закладах загальної середньої освіти Сумської області

Про затвердження плану заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки

(наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 14.01.2021 № 08-ОД)

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 1008-р «Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування, на виконання пункту 11 Протоколу наради під головуванням Прем'єр-міністра України Шмигала Д.А. за участю дружини Президента України Зеленської О.В. з питань реформування шкільного харчування від 10.12.2020, розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 30.12.2020 № 674-ОД «Про затвердження Регіонального плану заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки», з метою забезпечення безпечного та якісного харчування дітей у закладах освіти Сумської області

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити заходи щодо створення в закладах освіти Сумської області належних умов для безпечного та якісного харчування дітей на 2021-2025 роки (додаються).

2. Керівникам органів управління освітою, керівникам закладів вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти, закладів інституційного догляду та виховання дітей області:

1) Забезпечити виконання заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей.

2) Надавати Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації звіт про виконання плану заходів щокварталу до 15 числа місяця, наступного за звітним періодом.

3. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Директор

Вікторія ГРОБОВА

Заходи

щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки

(ВИТЯГ)

1. Розробка навчального курсу для різних вікових груп школярів «Уроки здорового харчування» і підвищення кваліфікації педагогічних працівників та подальшого впровадження цього курсу в освітню діяльність у рамках предметів «Основи здоров'я», «Я досліджую світ», годин спілкування класних керівників (Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Медичний інститут Сумського Державного університету)...

2. Розробка тематичних диктантів для учнів закладів загальної середньої освіти з тематики формування культури здорового та безпечного харчування, використання харчової піраміди, а також з профілактики кишкових інфекцій та харчових отруень (Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, керівники закладів освіти. Щороку).

Звітність КЗ СОІППО на виконання наказу ДОН станом на 15.04.2021

На виконання Заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки, затверджених наказом Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 14.01.2021 № 08-ОД, КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти виконано наступні заходи:

1. Розроблено програму навчального курсу для різних вікових груп школярів «Уроки здорового харчування».

2. Створено творчу групу вчителів початкових класів та основ здоров'я основної школи з розробки методичного забезпечення навчального курсу для різних вікових груп школярів «Уроки здорового харчування», проведено он-лайн-нараду її членів та наукових керівників, консультантів, координаторів.

3. З метою підготовки педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти розроблено програму підвищення кваліфікації нових курсів за вибором «Уроки здорового харчування в закладах освіти» та вивчено освітні потреби педагогів області з означеної проблеми. Зацікавленість у впровадженні навчального курсу виявили та подали замовлення на підготовку педагогів 31 орган управління освітою (усього – 495 осіб).

4. Сформовано додаткові групи курсів за вибором «Уроки здорового харчування в закладах освіти» відповідно замовлень від органів управління освітою на курси.

5. Розроблено і розіслано в органи управління освітою тематичні диктанти для учнів закладів загальної середньої освіти з тематики формування культури здорового та безпечного харчування, використання харчової піраміди, а також з профілактики кишкових інфекцій та харчових отруєнь (лист КЗ СОІППО від 04.02.2021 № 76/07-19).

В.М. Успенська, канд. пед.н., доцент кафедри теорії і методики змісту освіти, керівник лабораторії здоров'яспрямованої освіти КЗ СОІППО

Мета навчального курсу для учнів різних вікових груп «Уроки здорового харчування»: навчання дітей і підлітків загальним підходам до раціонального харчування, формування культури здорового харчування та життєвих навичок здоров'язбережувальної поведінки щодо свідомого та відповідального ставлення до здорового харчування як компоненту власного здоров'я, здорових харчових нахилів, налаштованість на дотримання правил раціонального харчування

Відповідальні з упровадження навчального курсу для учнів різних вікових груп учнів «Уроки здорового харчування»

Валентина Миколаївна Успенська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, керівник лабораторії здоров'яспрямованої освіти, науковий керівник творчої групи та модулів 5 – 10-11 класів.

Зоя Володимирівна Декунова, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, координатор модулів 1 – 4 класів.

Алла Михайлівна Лавська, старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, *координатор модулів 1 – 4 класів.*

Оксана Костянтинівна Романюк, кандидат медичних наук, доцент кафедри педіатрії післядипломної освіти з курсами пропедевтики педіатрії та дитячих інфекцій Сумського Державного університету, *науковий консультант творчої групи.*

Мета роботи обласної творчої групи «Уроки здорового харчування в закладах освіти»: змістово-методичний супровід навчального курсу для учнів 1 – 10 (11) класів Сумської області «Уроки здорового харчування», розвиток професійної компетентності педагогів – членів творчої групи.

Члени обласної творчої групи «Уроки здорового харчування в закладах освіти»

№	ПІБ	Місце роботи	Район, місто	Категорія	Викладає предмети	Пед. стаж
1	Аулова Тетяна Олександрівна	Хухрянська ЗОШ I-III ст. (ОЗ)	Чернеччинська сільська рада Охтирського району	Вища	ОЗ, біологія, трудове навчання	26
2	Батусь Валентина Павлівна	Свеська СШ I-III ступенів №2 "ліцей"	Свеська селищна рада	Вища	Початкові класи	39
3	Босак Людмила Миколаївна	ОЗ "Мутинський ліцей"	Кролевецька міська рада	Вища	ОЗ	20
4	Браташ Оксана Олексіївна	Буринська спеціалізована школа I-III ступенів №1 ім. В.М.Кравченка	Буринська міська рада	Вища	Початкові класи	31
5	Галайко Надія Валентинівна	Гружчанський НВК "ЗОШ I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад"	Дубов'язівська селищна рада Конотопського району	Вища	Початкові класи	21
6	Голуб Валентина Олексіївна	Білківський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів	Тростянецька міська рада	I	Початкові класи	11
7	Голубенко Тетяна Сергіївна	Кровненський заклад загальної середньої освіти	Миколаївська сільська рада Сумського району	Вища	ОЗ, біологія	20
8	Дашкова Юлія Олександрівна	Опорний Середино-Будський заклад загальної середньої освіти I-III ст. № 1	Середино-Будська міська рада	II	Природознавство, біологія	9
9	Демеха Інна Вадимівна	Конотопська ЗОШ I-III ст. № 14	Конотопська міська рада	Вища	ОЗ	36
10	Дубовик Катерина Юріївна	КУ Сумська ЗОШ I-III ст. №13 ім. А.С. Мачуленка	Сумська міська рада	Спец.	Початкові класи	2

11	Кириченко Тетяна Воло- димирівна	Глухівський НВК: ДНЗ - ЗОШ I-II ст. №4	Глухівська міська рада	Вища	Початкові класи	39
12	Колодяжна Оксана Сергії- вна	Охтирська ЗОШ I- III ст. № 2	Охтирська міська рада	I	Початкові класи	19
13	Кондратенко Людмила Анд- ріївна	Роменська ЗОШ I- III ст. №7	Роменська міська рада	Вища	ОЗ, зару- біжна лі- тература	37
14	Крамська Ган- на Миколаївна	Охтирська ЗОШ I- II ст. № 6	Охтирська міська рада	Вища	ОЗ, біоло- гія, геог- рафія	17
15	Кужель Люд- мила Миколаї- вна	Олешнянський НВК імені Героя Радянського Сою- зу Степана Долго- го	Чупахівська селищ- на рада Ох- тирського району	Вища	ОЗ, хімія, біологія	26
16	Кульченко Тетяна Мико- лаївна	Кіндратівська ЗОШ I - III ст.	Хотінська селищ- на рада Сумсько- го району	I	ОЗ, зару- біжна лі- тература	28
17	Мирошниченко Олександра Геннадіївна	КЗ Сумської обла- сної ради - Шост- кинський лицей- інтернат спортив- ного профілю	Шосткинська мі- ська рада	Вища	ОЗ	28
18	Міщенко Ірина Анатоліївна	Заклад загальної середньої освіти I-III ст. № 2	Тростянецька міська рада	Вища	Початкові класи	35
19	Нелюх Ірина Олегівна	КУ Сумська ЗОШ I-III ст. №13 ім. А.С. Мачуленка	Сумська міська рада	Спец.	Початкові класи	8
20	Пасюга Анна Володимирівна	Охтирська ЗОШ I- III ст. №5 імені Р.К. Рапія	Охтирська міська рада	II	ОЗ, біоло- гія, Захист України	10
21	Перепадя На- дія Григорівна	Роменська ЗОШ I- III ст. № 11	Роменська міська рада	Вища	Початкові класи	31
22	Петрушенко Світлана Олек- сандрівна	Конотопська ЗОШ I-III ст. № 11	Конотопська місь- ка рада	Вища	ОЗ, біоло- гія	22
23	Пояркова Світ- лана Олексан- дрівна	Заклад загальної середньої освіти I-III ст. № 2	Тростянецька міська рада	Вища	Початкові класи	17
24	Спичак Тетяна Федорівна	Липоводолинська спеціалізована школа I-III ст.	Липоводолинська селищна рада	Вища	Початкові класи	33
25	Чичикало Ва- лентина Мико- лаївна	Хмелівська ЗОШ I-III ст. Красно- пільської селищ- ної ради	Краснопільська селищна рада	Вища	ОЗ, біоло- гія	38
26	Шаповалова Людмила Ми- колаївна	Конотопська ЗОШ I-III ст. № 10	Конотопська місь- ка рада	II	Початкові класи	16

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

«Уроки здорового харчування»

Розроблено членами творчої групи

№	Розділи, теми	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів
1 клас. ЗДОРОВА ЇЖА		
1	1	Їжа у нашому житті. Як потрапити в країну «Правильне харчування»
		Учні (учениці): називатимуть причини, для чого люди їдять; корисні та шкідливі продукти; розрізнятимуть терміни «правильне харчування»; пояснюватимуть вплив харчування на здоров'я людей та культуру харчування
2	2	Смачно і корисно
		Учні (учениці): усвідомлюватимуть, що «смачно» і «корисно» - це два компоненти здорового харчування; розрізнятимуть корисні та шкідливі продукти; моделюватимуть корисне меню для здорового харчування; умітимуть підбирати смачні та корисні продукти харчування; дотримуватимуться здорового харчування
3	3	Чи варто дотримуватись режиму харчування?
		Учні (учениці): знатимуть основні правила харчування; володітимуть поняттям «режим харчування»; моделюватимуть навички культури і гігієни правильного харчування; умітимуть розподіляти види харчових продуктів для споживання протягом доби (сніданок, обід, вечеря); усвідомлюватимуть необхідність споживання корисної для здоров'я їжі
4	4	Чи знаю я правила гігієни харчування?
		Учні (учениці): знатимуть правила гігієни харчування; умітимуть дотримуватись правил гігієни харчування; пояснюватимуть до чого може призвести недотримання правил гігієни харчування; усвідомлюватимуть, що дотримання правил гігієни харчування є необхідною умовою здорового харчування
5	5	Практична робота. Корисне меню
2 клас. СКЛАД ЇЖИ		
6	1	Здорове харчування – джерело енергії
		Учні (учениці): називатимуть умови здорового харчування; пояснюють поняття «здорове» харчування; розрізнятимуть шкідливу та корисну їжу; аналізуватимуть режим харчування та корегують його за потребою
7	2	Що містить їжа?
		Учні (учениці): наводитимуть приклади тваринної, рослинної їжі, молочної продукції та олій; розрізнятимуть поняття «смакові» добавки та «харчові» добавки; пояснюватимуть негативний вплив харчових добавок при надмірному вживанні на організм людини
8	3	Вода – джерело життя. Питний режим
		Учні (учениці): називатимуть причини, для чого люди п'ють воду; розрізнятимуть корисні та шкідливі напої, термін «тестовий ковток»; пояснюватимуть вплив дотримання питного режиму на самопочуття і здоров'я людей
9	4	Гостини з друзями
		Учні (учениці): називатимуть правила гостинності та правила поведінки в гостях, правила поведінки за столом, правила подачі страв та правила етикету,

			споживання їжі; <i>розрізнятимуть</i> терміни «етикет», «гість», «правила поведінки», «запрошення»; <i>пояснюватимуть</i> як правильно перебувати у гостях
10	5	Практична робота. Корисне меню. <i>Напої</i>	Учні (учениці): <i>називатимуть</i> відмінності між основними прийомами їжі та перекусами; <i>розрізнятимуть</i> терміни «корисна їжа» та «шкідлива їжа»; <i>продемонструють</i> вміння відрізняти корисні продукти та напої від тих, які можна вживати зрідка; <i>моделюватимуть</i> корисне меню на день (страви та напої); <i>аналізуватимуть</i> власне меню
3 клас. ХАРЧУВАННЯ І ТРАВЛЕННЯ			
11	1	Як побудована травна система людини? Апетит. Практичне заняття. Дія ферментів слини на крохмаль	Учні (учениці): <i>знатимуть</i> назви органів травлення; <i>називатимуть</i> їх у правильному порядку, <i>розумітимуть</i> їх значення; <i>розрізнятимуть</i> органи травлення; <i>застосовуватимуть</i> отримані знання на практиці; <i>правильно виконуватимуть</i> певні дії під час практичної роботи; <i>виявлятимуть</i> зміни, які відбуваються під час дії однієї речовини на іншу; <i>усвідомлюватимуть</i> значення травної системи для життєдіяльності організму людини; <i>застосовуватимуть</i> здобуті знання
12	2	Їжа - джерело енергії	Учні (учениці): <i>усвідомлюватимуть</i> , що їжа дозволяє людині продовжувати своє фізичне існування, їжа дає людині необхідні поживні речовини, вітаміни, мінеральні речовини, добавки, без яких не можуть функціонувати внутрішні органи; <i>знатимуть</i> про склад їжі (білки, жири, вуглеводи, мінеральні речовини) як основний енергетичний матеріал, у яких продуктах вони містяться, про калорійність добового раціону для свого віку; <i>вмітимуть</i> підбирати продукти харчування, які містять багато поживних речовин; <i>розумітимуть</i> , що потрібно вживати їжу з основними харчовими речовинами, щоб бути здоровим; <i>дотримуватимуться</i> здорового харчування; <i>слідкуватимуть</i> за своїм раціоном харчування
13	3	Норми харчування. Збалансованість продуктів	Учні (учениці): <i>знатимуть</i> про здорове харчування, вплив їжі на здоров'я людини; <i>матимуть</i> уявлення про корисну їжу, про білки, жири, вуглеводи, вітаміни; <i>дотримуватимуться</i> навичок культури і гігієни правильного харчування; <i>вмітимуть</i> обирати корисні продукти, розв'язувати завдання практичного спрямування
14	4	Чому мінерали і вітаміни товаришують?	Учні (учениці): <i>називатимуть</i> вітаміни і мінерали, їх значення для організму; <i>розпізнаватимуть</i> у яких продуктах найбільше тих чи інших вітамінів чи мінеральних речовин; <i>пояснюватимуть</i> вплив харчування на самопочуття і здоров'я людей
15	5	Практична робота. Корисне меню. <i>Вітамінні страви</i>	
4 клас. ЇЖА СМАЧНА І КОРИСНА			
16	1	Корисні смаколики круглий рік	Учні (учениці): <i>висловлюватимуть</i> судження про корисність / шкідливість вживання солодощів; <i>фор-</i>

			<i>мулюватимуть</i> проблему, <i>визначатимуть</i> відоме і невідоме в ній; <i>знаходитимуть</i> шляхи вирішення проблеми й <i>вирішуватимуть</i> її; <i>застосовуватимуть</i> відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади для приготування смаколиків; <i>готуватимуть</i> та представлятимуть інформацію у вигляді рекламного плакату; <i>аналізуватимуть</i> вплив солодоців на здоров'я та власний раціон харчування; <i>пояснюватимуть</i> , як вживання корисних та шкідливих смаколиків впливають на здоров'я людини; <i>визначатимуть</i> продукти, придатні для ведення здорового способу життя та ті, вживання яких потрібно обмежувати (з великим вмістом цукру); <i>порівнюватимуть</i> норми споживання різних харчових продуктів
17	2	Запасаємося вітамінами та мінералами. Коли і як?	Учні (учениці): <i>розповідатимуть</i> про вітаміни і мінерали та їх значення, володітимуть інформацією про їх вживання відповідно до сезонності; <i>розрізнятимуть</i> групи вітамінів та знатимуть в яких продуктах вони містяться, <i>визначатимуть</i> користь продуктів, які містять вітаміни і мінерали відповідно до сезону; <i>усвідомлять</i> необхідність вживання вітамінів і мінералів для зміцнення здоров'я та укріплення імунітету
18	3	Чому важливо споживати молочні та зернові продукти? або Імо молоко і каші	Учні (учениці): <i>висловлюватимуть</i> судження про корисність вживання молочних та зернових продуктів; <i>аналізуватимуть</i> вплив молочних та зернових продуктів на здоров'я та власний раціон харчування; <i>пояснюватимуть</i> , як вживання молочних та зернових продуктів впливають на здоров'я людини; <i>обиратимуть</i> молочні та зернові продукти харчування, орієнтуючись на свої харчові звички, смак і розуміння їхньої користі для здоров'я
19	4	Овочі й фрукти щодня	Учні (учениці): <i>називатимуть</i> причини вживання овочів і фруктів щодня; їх харчові цінності та значення для людського організму; <i>розрізнятимуть</i> , яку користь приносить кожен продукт; <i>пояснюватимуть</i> вплив вживання овочів і фруктів на здоров'я людини; <i>вмітимуть</i> діяти в нестандартній ситуації, <i>висловлюватимуть</i> власні думки і припущення
20	5	Практична робота. Корисне меню. <i>Корисні десерти</i>	
5 клас. ХАРЧУВАННЯ І ЗСЖ			
21	1	Харчування як найважливіша складова здорового способу життя людини. Правила раціонального харчування	Учні (учениці): <i>зрозуміють і пояснюватимуть</i> вплив їжі на здоров'я людини; <i>матимуть</i> уявлення про білки, жири, вуглеводи, вітаміни; <i>розумітимуть</i> , що таке помірність, збалансованість
22	2	Корисні і шкідливі продукти хар-	Учні (учениці): <i>освоють</i> навички правильного харчування; <i>зрозуміють</i> важливість бережливого став-

		чування	лення до свого організму, прагнення берегти здоров'я
23	3	Режим харчування. Звички у харчуванні: шкідливі та корисні	Учні (учениці): називатимуть 3 фактори, що найбільше впливають на формування харчових звичок; пояснюватимуть негативні наслідки неправильного харчування; вмітимуть вживати йодовану сіль, правильно її зберігати
24	4	Готуємо, зберігаємо, запасемо їжу правильно	Учні (учениці): знатимуть правила зберігання і обробки харчових продуктів; зрозуміють особливості обробки і зберігання різних видів продуктів
25	5	Практична робота. Корисне меню	

6 клас. ХАРЧОВА ПІРАМІДА

26	1	Склад харчових продуктів	Учні (учениці): називатимуть склад харчових продуктів; наведитимуть приклади продуктів, які є джерелом білків, жирів, вуглеводів, вітамінів та мінеральних речовин; аналізуватимуть та порівнюватимуть шкоду та користь свого харчового раціону; умітимуть розраховувати кількість води відповідно до потреб організму та складати свій щоденний раціон відповідно до піраміди харчування; робитимуть висновки про використання харчових добавок
27	2	Зернові і круп'яні продукти	Учні (учениці): називатимуть різновиди крупів; наведитимуть приклади цільнозернових продуктів; вмітимуть готувати страви з різних круп; пояснюватимуть значущість повноцінного харчування в підлітковому віці
28	3	Овочі, фрукти, гриби	Учні (учениці): називатимуть переваги вживання рослинної їжі; усвідомлюватимуть наслідки нестачі або надмірної кількості вітамінів в організмі; розрізнятимуть терміни «харчова цінність» та «енергетична цінність», «поживність» та «калорійність»; вмітимуть вибирати харчові продукти, розраховувати калорійність продуктів; оцінюватимуть значущість здорового харчування; усвідомлюватимуть проблеми, до яких може призвести неправильне харчування
29	4	Продукти тваринного походження	Учні (учениці): дізнаються про правила обробки та зберігання продуктів, різноманітність та харчову цінність молочних та м'ясних продуктів; вмітимуть обирати якісні продукти; оцінюватимуть значення продуктів тваринного походження, які є основним джерелом білків
30	5	Практична робота. Корисне меню. Корисний сніданок	

7 клас. БЕЗПЕЧНЕ ХАРЧУВАННЯ

31	1	Дієтичне харчування. Користь і шкода дієт	Учні (учениці): дізнаються про дієти та дієтичне харчування; називатимуть приклади систем дієтичного харчування; пояснюватимуть користь та шкоду дієт для організму підлітків
32	2	Роль холестерину в організмі лю	Учні (учениці): дізнаються про холестерин, значення холестерину та допустимий рівень в організмі лю

		дей. Вміст холестерину в харчових продуктах	дини; <i>називатимуть</i> продукти харчування, що містять холестерин; <i>пояснюватимуть</i> , як підтримувати здоровий баланс холестерину
33	3	Принципи харчової безпеки	Учні (учениці): <i>ознайомляться</i> із принципами харчової безпеки; <i>аналізуватимуть</i> складові принципи; <i>пояснюватимуть</i> значення дотримання принципів харчової безпеки
34	4	Гігієна харчування. Харчові отруєння. Гельмінтози	Учні (учениці): <i>називатимуть</i> причини харчових отруєнь, правила гігієни харчування для запобігання гельмінтозів; <i>аналізуватимуть</i> випадки, що призводять до харчових отруєнь та зараження гельмінтами; <i>пояснюватимуть</i> значення дотримання гігієни харчування для профілактики харчових отруєнь і гельмінтозів
35	5	Практична робота. Корисне меню	
8 клас. ТАРИЛКА ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ			
36	1	Тарілка здорового харчування	Учні (учениці): <i>називатимуть</i> три чинники, що найбільшою мірою впливають на формування їхніх харчових звичок; <i>розрізнятимуть</i> терміни «харчовий раціон», «енергетична цінність», «тарілка здорового харчування»; <i>пояснюватимуть</i> вплив харчування на здоров'я; <i>добирають</i> страви, для збалансованого харчового раціону достатньої калорійності
37	2	Напої. Щоденні, алкогольні, безалкогольні	Учні (учениці): <i>називатимуть</i> напої та їх класифікацію, вплив напоїв на організм підлітка; <i>описуватимуть</i> небезпеку та вплив алкогольних напоїв на організм підлітка; <i>розрізнятимуть</i> терміни «алкогольні напої», «безалкогольні напої», «щоденні напої»; <i>пояснюватимуть</i> значення води та її функції в організмі людини, необхідність дотримання щоденного питного режиму
38	3	Культура споживання їжі	Учні (учениці): <i>розумітимуть</i> необхідність дотримання естетичних норм при споживанні їжі; <i>аналізуватимуть</i> наслідки недотримання культури споживання їжі; <i>дотримуватимуться</i> правил споживання їжі; <i>усвідомлюватимуть</i> необхідність засвоєння правил поведінки за столом
39	4	Щоденне меню підлітка	Учні (учениці): <i>називатимуть</i> групи продуктів, які необхідно вживати щодня підлітку; <i>добирають</i> при складанні щоденного меню різноманітні продукти; <i>усвідомлюватимуть</i> необхідність дотримання режиму та збалансованого харчування; <i>розумітимуть</i> небезпеку частого вживання небезпечних продуктів (чипсів, сухариків, газованих солодких напоїв тощо); <i>складатимуть</i> корисне меню з урахуванням особливостей свого здоров'я; <i>аналізуватимуть</i> свій стан здоров'я при щоденному вживанні корисної їжі та при правильному складанні меню
40	5	Практична робота. Корисне меню	

9 клас. ЧИСТОТА ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

41	1	Органічне харчування. Безпечне харчування	Учні (учениці): називатимуть правила запобігання харчових отруєнь; розрізнятимуть терміни «органічне харчування» та «безпечне харчування»; пояснюватимуть переваги органічного та безпечного харчування; наведитимуть приклади конвенційного і органічного сільського господарства
42	2	Способи покращення якості продуктів. Як захистити себе від нітратів	Учні (учениці): називатимуть способи покращення якості продуктів харчування; розрізнятимуть методи визначення якості харчових продуктів; пояснюватимуть небезпечний вплив нітратів на організм людини; характеризуватимуть способи нейтралізації нітратів
43	3	Вимоги до питної води	Учні (учениці): називатимуть критерії до визначення якості питної води; наведитимуть приклади захворювань, причиною яких є неякісна вода; описуватимуть причини забруднення питної води, способи її очищення; пояснюватимуть доцільність заходів щодо водопостачання води для населення на рівні держави; оцінюватимуть рівень забезпеченості питною водою населення України і світу
44	4	ГМО. Харчові добавки	Учні (учениці): називатимуть види харчових добавок; наведитимуть приклади позитивних та негативних сторін ГМО; описуватимуть вплив на організм БАД, емульгаторів, консервантів; робитимуть висновки про використання харчових добавок та ГМО
45	5	Практична робота. Корисне меню	

10-11 клас. ЗДОРОВЕ ХАРЧУВАННЯ ДОРΟΣЛИХ

46	1	Культура здоров'я. Сучасні здоров'я-збережувальні та здоров'я-зміцнювальні технології	Учні (учениці): називатимуть що таке культура здоров'я та найважливіші її складові; характеризуватимуть основні складові культури здоров'я; пояснюватимуть важливість дотримання ЗСЖ; усвідомлюватимуть етапи формування здоров'я орієнтованої поведінки особистості та різниці між здоров'язбережувальними та здоровазміцнювальними технологіями
47	2	Культура харчування, як складова здорового способу життя	Учні (учениці): називатимуть що таке "здорове харчування"; пояснюватимуть принципи здорового харчування; умітимуть розраховувати власні енергетичні витрати; контролюватимуть свій харчовий раціон, враховуючи ІМТ; демонструватимуть практичні приклади щодо формування власного здорового раціону
48	3	«Піраміда харчування» для побудови щоденного раціону здорового харчування	Учні (учениці): знатимуть що таке "піраміда харчування" та її види; називатимуть особливості та принципи основних видів "пірамід харчування"; демонструватимуть вміння складати раціон харчування на тиждень; робитимуть висновки, що вибір продуктів харчування – це запорука здоров'я; аналізуватимуть соціальну значущість здорового харчування; оцінюватимуть особливості харчування різних народів
49	4	Сучасні дієтичні моделі оздоров-	Учні (учениці): наведитимуть приклади дієтичних моделей оздоровчого спрямування; називатимуть

		чого спрямування. Психологія харчування	принципи лікувального харчування; <i>дотримуватимуться</i> правил здорового харчування; <i>усвідомлюватимуть</i> особливості, переваги та недоліки сучасних дієтичних моделей оздоровчого спрямування; <i>висловлюватимуть судження</i> щодо позитивного образу власного тіла; <i>застосовуватимуть</i> набуті знання для збереження і зміцнення власного здоров'я
50	5	Обираємо якісні продукти. Мій ланч-бокс	Учні (учениці): <i>знатимуть</i> особливості вимог щодо безпеки продуктів харчування; <i>називатимуть</i> правила зберігання та обробки продуктів харчування; <i>розумітимуть</i> , що вибір продуктів харчування – це запорука здоров'я; <i>умітимуть</i> застосовувати головні правила споживача стосовно вибору продуктів харчування; <i>демонструватимуть уміння аналізувати інформацію</i> на упаковках харчових продуктів; <i>усвідомлюватимуть</i> негативну роль для здоров'я людини фальсифікованої харчової продукції

«Уроки здорового харчування» мають право упроваджувати ТІЛЬКИ спеціально підготовлені вчителі. Курси підвищення кваліфікації «Уроки здорового харчування в закладах освіти» (3 дні, 30 годин) проводяться КЗ СОІППО відповідно до поданих заявок з освітніх установ. Початок занять по понеділках – 9.30, по середах – 14.00.

3 вересня частково запустять реформу шкільного харчування

“Реформа шкільного харчування повинна була повноцінно запрацювати з 1 вересня 2021 року. Ми, розуміючи, що є гендерні проблеми, різні можливості місцевих бюджетів, тільки з 1 січня 2022 року будемо проводити цільові перевірки та аналіз. Але з 1 вересня всі повинні бути активно включені в процес цієї реформи. Повернення назад не буде! Це здоров'я наших дітей! Здоров'я нашої нації”, – міністр освіти та науки Сергій Шкарлет.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів №305 від 24 березня, з 1 вересня енергетична цінність і калорійність їжі в школах повинна відповідати віковим потребам учнів, а планування калорійності їжі на кожний прийом залежить від режиму харчування.

Нові зміни в організації харчування в школах передбачають наступне:

- медпрацівник або відповідальна людина повинні вести журнал обліку виконання норм харчування, який заповнюється щодня;
- у школах, в яких навчаються учні 1-11 класів, має бути організовано принаймні одноразове гаряче харчування;
- формами організації харчування можуть бути: монопрофільне меню (один набір страв), мультипрофільне меню (кілька наборів страв), зразкове сезонне 4-тижневе меню і щоденне меню-розклад, яке враховує особливі дієтичні потреби дітей, сезонність, страви для різних вікових груп.

Також, згідно з постановою, приблизно 75% продуктів у шкільних їдальнях повинні бути рослинного походження: овочі, салати, злакові, фрукти та ягоди; картоплю як окрему страву можна пропонувати не більше 2-3 разів на тиждень; відварювати овочі, щоб приготувати салати на наступний день, не можна; насичені жири, зокрема вершкове масло, не повинні становити понад 10% від загальної кількості калорій.

<https://www.schoollife.org.ua/z-veresnya-chastkovo-zapustyat-reformu-shkilnogo-harchuvannya/>

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ ДЛЯ НАВЧАННЯ ЗДОРОВ'Ю

№ з/п	Назва	Інтернет посилання
1	Абетка безпеки сайту	https://www.dsns.gov.ua/ua/Abetka-bezpeki.html
2	Абетка здоров'я	http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5666
3	Центр громадського здоров'я МОЗ України	https://www.phc.org.ua/
4	Канал «Еспресо» – цикли передач «PRO здоров'я»	https://www.youtube.com/playlist?list=PLCPC7CzMu8osY9ppIAF3851je0qIPcOOx
5	Канал «24 канал» – навігація «Здоров'я»	https://24tv.ua/health/
6	Канал «Свідок НТН» – навігації на вибір: медицина, діти, спорт, нещасні випадки, будьте здорові, дтп, екологія, наркотики тощо	https://www.youtube.com/channel/UCbtAJID9nDLEy_LjtJT4xzw/playlists
7	10 серій про першу медичну допомогу	https://www.youtube.com/user/HromadskeZP/search?query=перша+медична
8	Телеканал ПЛЮСПЛЮС (відео від каналу 1+1) Проект «Додай уваги на дорозі» Корисні підказки	https://1plus1.video/dobav-vnimaninya-na-doroze?_ga=2.94616220.1435629806.1586458049-1365856827.1586458049 https://www.youtube.com/results?sp=mAEB&search_query=%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BD%D1%96+%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B8
9	Сайт «Товариство Червоного Хреста України» – брошури та інші матеріали	https://redcross.org.ua/information/
10	Проект «Про здорове» – рекомендації зі здорового харчування, схвалені МОЗ України	http://www.prozdorove.com.ua
11	Сервіс «PPT Онлайн» – презентації з безпеки життєдіяльності	https://ppt-online.org/topcat/bjd
12	Надзвичайна ситуація. Серія плакатів Надзвичайна ситуація. Абетка безпеки	https://ns-plus.com.ua/magazyn/ https://ns-plus.com.ua/kategoriyi-zhurnalu/abetka-bezpeky/
13	Надзвичайна ситуація. 9 відео для дітей про безпеку	https://ns-plus.com.ua/2020/03/20/9-video-dlya-ditej-pro-bezpeku-3/
13	Інструктажі з техніки безпеки на літніх канікулах 2021. Рекомендації МОН. Відеопрезентація	https://www.youtube.com/watch?v=YyxUj8BMXvM
14	Благодійний Фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї»	https://www.facebook.com/pg/NGO.WHF.P/posts/?ref=page_internal
15	Анімаційні ролики для підлітків (12 шт.) (ЮНЕСКО)	https://www.youtube.com/playlist?list=PL82gJsn2MMqwfGjVJC8d1cW4a3wJUCuP5

16	Репродуктивне здоров'я. Сайт для батьків. Що потрібно знати про репродуктивне здоров'я? Сайт для підлітків	www.reprohealth.info https://teenslive.info/
17	Свідомі батьки	https://www.facebook.com/SvidomiBaty/
18	Біологія сексуальності	https://necessary.education/biology
19	Сайт «Шкільне життя» – конспекти уроків та позаурочна робота	https://www.schoollife.org.ua/usi-uroky-osnovy-zdorovya/
20	ТОВ «Всеосвіта»: Основи здоров'я – методичні матеріали	https://vseosvita.ua/library/osnovi-zdorova
21	Освітній електронний контент з основ здоров'я	https://sites.google.com/site/osvitkontentoz/
22	Освітній портал. Основи здоров'я	https://super.urok-ua.com/category/osnovy-zdorovya/
23	Освітній проєкт «На урок» – бібліотека розробок з основ здоров'я;	https://naurok.com.ua/biblioteka/osnovi-zdorov-ya
	онлайн-тести з основ здоров'я (за класами)	https://naurok.com.ua/test/osnovi-zdorov-ya/klas-5
24	Блог учителя року з основ здоров'я, фіналіста Global Teacher Prize Ukraine -2020 В. Дяківа (м. Заліщики Тернопільської області)	http://vasyl-zal.blogspot.com/search/label/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%27%D1%8F
25	Сайт вчителя основ здоров'я Сокол В. В. – конспекти уроків	https://os1970.blogspot.com/p/blog-page_5.html
26	Портал превентивної освіти – підручники, посібники, розробки уроків, презентації, відео, мультфільми	http://autta.org.ua/
27	Вчимося жити разом: підручники, посібники, презентації та відео до кожного уроку-тренінгу	http://autta.org.ua/ua/resources/learning-to-live-together/
28	Школо, ми готові! Інформація для педагогів, учнів та батьків про правила та умови безпечного навчання в умовах пандемії COVID-19. Онлайн-уроки про COVID	https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/infokampaniya-shkolomi-gotovi
29	Група вчителів основ здоров'я Сумської області «Здоров'я – найбільше щастя»	https://www.facebook.com/groups/1681534291908012/
30	Відеоуроки всеукраїнського туру конкурсу «Учитель року – 2019» у номінації «Основи здоров'я»	https://www.youtube.com/playlist?list=PL9B8xIInf8T6bRG3ekX_foY-BOp_HvLoS
31	Мультфільми для дітей про коронавірус	https://www.youtube.com/results?search_query=мультфільм+про+коронавірус

32	Відео для дітей «Як правильно мити руки» Шкода куріння Як алкоголь впливає на організм Про наркотики (для школярів)	https://www.google.com/search?client=opera&q=як+правильно+мити+руки+відео+для+дітей&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8 https://www.youtube.com/watch?v=sFcgY0Xi-os https://www.youtube.com/watch?v=gJ9LS1_k7B4 https://www.youtube.com/watch?v=6BNuqycyKVE
33	Уроки COVID	https://nus.org.ua/covid19/
34	Профорієнтаційна робота	http://proforientator.info/
35	Цікава наука	https://www.youtube.com/channel/UCMI VE71tHEUDkuw8tPxtzSQ
36	Сайт з ребусами, логічними іграми	http://rebus1.com/ua/index.php?item=main

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Вебінари від <http://safetypark.com.ua/>

1. Safety Park Курс 100: Безпечний побут для дітей. Дитина та її тіло (1.42 – *тут і далі тривалість годин, хвилин*)
<https://www.youtube.com/watch?v=Dwi5Yfbfvvc>
2. Safety Park Курс 100: Як боротися з ризиками? Тренінг асерти-вності + мотиваційні вправи (2.12)
<https://www.youtube.com/watch?v=jAq1q5d7gCk&t=4431s>
3. Safety Park Курс 100: Як врятуватись на небезпечній воді (1.41)
<https://www.youtube.com/watch?v=pW9xbRNtZwM>
4. SafetyPark Курс100: Пожежна безпека на підприємстві (2.11)
<https://www.youtube.com/watch?v=wAf-bD8PMUM>
5. SafetyPark Курс100: Пожежна безпека на транспорті (1.57)
<https://www.youtube.com/watch?v=rkIQzCLvkuA>
6. SafetyPark Курс100: Пожежна безпека у побуті (2.08)
<https://www.youtube.com/watch?v=VHOHFzt4wfs>
7. Safety Park Курс 100: Психофізіологічні особливості дітей різно-го віку (2.17) <https://www.youtube.com/watch?v=KYgso008fnE>
8. Safety Park Курс100: Деякі юридичні тонкощі оформлення ДТП. 10 головних принципів проти штрафів (2.24)
https://www.youtube.com/watch?v=cidE08_EAxI

9. Safety Park Курс100: Захист дітей у авто. Системи захисту пішоходів у автомобілях. З травмуючі сили (1.42) <https://www.youtube.com/watch?v=t95djB32mVA>
10. SafetyPark Курс100: Світловідбивачі (1.50) https://www.youtube.com/watch?v=IoOBCyQ3_mw
11. Safety Park Курс 100: Вагітність та пологи. Доступно про важливе (2.19) <https://www.youtube.com/watch?v=hBumxBAbph4>
12. Safety Park Курс 100: Небезпечні відходи (2.18) <https://www.youtube.com/watch?v=3q23ZB8m1rs>
13. Safety Park Курс 100: Гендерні особливості, на які варто зважати. Інтерсекс (2.23) <https://www.youtube.com/watch?v=4MGLDp3oZhw>
14. Safety Park Курс 100: Жіночі груди: пристрасть та біль (2.10) <https://www.youtube.com/watch?v=WBztXEBELDw&t=4s>
15. Safety Park Курс 100: Критичне мислення. Медіаграмотність (1.38) <https://www.youtube.com/watch?v=ZbK4KI3cULU>
16. Safety Park Курс 100: Що таке стрес? Механізм дії. Причини. Наслідки. Як себе вести? Чого не робити? (1.01) <https://www.youtube.com/watch?v=sBufZUt038q&t=2s>
17. Комплекси. Як вони утворюються. Як вони загрожують. Що робити і як їх виявляти (1.33) <https://www.youtube.com/watch?v=ZKYMzeKMSt0>
18. Що робити під час теракту Алгоритм дій. Прийняті у світі протоколи (1.35) <https://www.youtube.com/watch?v=ZYlx-m42v2s>
19. Юридичні тонкощі оформлення ДТП. 10 головних принципів проти штрафів (2.11) <https://www.youtube.com/watch?v=7EnQ8VXZIE4&t=3s>
20. Домашнє насильство, дії особи, яка вчиняє насильство (1.59) https://www.youtube.com/watch?v=IG-n4Hi_B8k
21. Кровопедія - все, що ви не знали про свою кров. Групи крові. Схильність до хвороб. Донорство COVID19 (1.31) <https://www.youtube.com/watch?v=bMYpFuBf3Fs&t=2s>
22. Safety Park: 10 фактів про безпеку, які ви не знали (1.38) <https://www.youtube.com/watch?v=RvKqpK7xT2M&t=6s>
23. Вебінар BFA (Домедична допомога). Частина 1. Медична безпека в умовах карантину (0.32) <https://www.youtube.com/watch?v=a7qx-4Ydi8w&t=1665s>
24. Вебінар BFA (Домедична допомога). Частина 2. Безпечний доступ до постраждалого (0.41) <https://www.youtube.com/watch?v=7sJJKLKL1Y>
25. Вебінар BFA (Домедична допомога). Частина 3. Робота при травмі (0.44) <https://www.youtube.com/watch?v=0TbMf7r7vCg>
26. Вебінар BFA (Домедична допомога). Частина 4. Поширені медичні стани (0.37) <https://www.youtube.com/watch?v=4U4i8Si88hA>

САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНІ ВИМОГИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

За підсумками аналізу освітнім омбудсменом України нормативних документів, які регламентують використання комп'ютерного обладнання та гаджетів у закладах освіти, є висновок (<https://qr.go.page.link/4BNhG>):

- відсутні нормативні документи, які б регулювали безпечно користування технічним обладнанням під час дистанційного навчання;
- багато нормативних документів, які регламентують використання комп'ютерного обладнання та гаджетів у закладах освіти, є застарілими, не відповідають вимогам сучасності.

В умовах запровадження дистанційної та змішаної форми навчання використовуються санітарно-епідеміологічні вимоги, відповідно до положень «Концепції діяльності з надання освітньої послуги у сфері загальної середньої освіти», розроблені на основі положень ДСанПіН 5.5.2.008-01 та перехресних вимог нормативних документів.

НМЦ Дніпровського району міста Києва

САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ВІДПОВІДНО ДО ПОЛОЖЕНЬ «КОНЦЕПЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ З НАДАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПОСЛУГИ У СФЕРІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

Вимоги до навчального приміщення

Оптимальні умови (рекомендовані) при виборі навчальної кімнати повинні враховувати:

- доступ до навчальної кімнати сонячного світла не менше 2-х годин на день;
- відсутність великих підприємств – джерел шуму в межах суб'єктивного сприймання;
- відсутність в зоні суб'єктивного сприймання потенційних джерел стороннього запаху (сміттєзбірників, підприємств та закладів харчування тощо);
- відсутність протягів;
- доступність провітрювання;
- відсутність сумісного перебування в навчальній кімнаті під час навчального процесу дітей дошкільного та молодшого дошкільного віку (не рекомендовано);
- в кімнаті не допускається наявність джерел біологічного забруднення (грибку, плісняви). Не дозволяється застосування навчальних кімнат для збереження у негерметичній тарі (окрім холодильника) харчової продукції (овочів, фруктів тощо).

Вибір місця для навчання учня в житловому приміщенні повинен проводитись з розрахунку на необхідність розташування робочого столу, місця для сидіння, шафи для навчальних посібників і зберігання шкільного приладдя, персонального комп'ютера, місця для фізичних вправ (обов'язково), також фізкультурно-спортивного інвентаря – «шведської стінки», турніка тощо (рекомендовано).

— Не слід оздоблювати навчальне приміщення великою кількістю елементів декору, обладнувати оргтехнікою, яка не призначена для нав-

чання, а також великою кількістю побутових електроприладів, зайвою відео - та аудіоапаратурою.

Вимоги до обладнання робочого місця

Усі меблі для навчання повинні бути виготовлені з якісних матеріалів і мати позитивний висновок Державної санітарно-епідеміологічної експертизи на відповідність вимогам ДСанПіН (затв. Наказом МОЗ України № 1139 від 29.12.2012 р).

Усі поверхні меблів та обладнання мають бути стійкими до вологого прибирання й дезінфекції.

Меблі (стіл, шафи) повинні бути розподілені на окремі секції (полиці) для розташування необхідного навчального приладдя й розміщені в робочій зоні на ергономічно обумовленій для школяра відстані відповідно до його зросту.

Добір та заміну меблів слід проводити відповідно до зросту дітей:

- відстань від поверхні робочого столу до очей повинна бути більшою за 30 см;
- заборонено використовувати замість стільців лави й табурети;
- висота стільця й стола мають забезпечувати кут нахилу грудної частини тіла дитини відносно поперекової на 145°;
- зручними й довготривалими у застосуванні є меблі-трансформери, висоту яких можна регулювати відповідно до зросту учня;
- для запобігання зайвої втоми, слід обирати меблі зелено-го (або пастельних) кольорів.

Відстань від вікна до робочого столу має бути не менше за 0,6–0,7 м.

Для профілактики порушень зору, сонячне світло (або штучні освітлювальні прилади) повинні освітлювати робочу зону з лівого боку (якщо дитина праворука).

Задня стіна відносно робочого місця (стільця) не повинна перешкоджати вільному руху учня. За спиною школяра бажано не монтувати в стіну системи підключення до електромереж (розетки) з розміщенням великої кількості кабелів електроживлення.

Вимоги до роботи з персональним комп'ютером

Навчальні кімнати, призначені для роботи з ПК, повинні мати природне освітлення. На вікнах мають бути жалюзі, які можна регулювати, або штори.

Не допускається пряме попадання на екран відеомонітора прямих та/або відбитих променів природного та штучного освітлення.

Площа на одного учня, який працює за ПК, повинна складати не менше 6,0 м², об'єм – не менше 20 м³.

Стіни, стеля й підлога та обладнання навчальної кімнати повинні мати покриття із матеріалів з матовою фактурою.

Екран відеомонітора персонального комп'ютера рекомендовано розміщувати на відстані 40–80 см від очей користувача.

Конструкція робочого столу має забезпечувати можливість оптимального розташування на робочій поверхні монітора, клавіатури з урахуванням морфофункціональних особливостей організму дитини.

Для ПК повинні застосовуватись столи, що мають дві горизонтальні поверхні: одна – для розміщення клавіатури, друга – для розміщення відеомонітора з діаметром не менше 17 дюймів. Обидві поверхні повинні регулюватись по висоті в межах від 46 до 76 см від підлоги.

Допускається застосовувати типові учнівські столи, що відповідають довжині тіла (зросту) учня. Робочий стілець має бути підйомно-поворотним, регульованим за висотою, з кутом нахилу сидіння та спинки. Поверхня сидіння має бути плоскою, передній край – заокругленим. Регулювання за кожним із параметрів має здійснюватися незалежно, легко і надійно фіксуватись. Доцільно передбачити можливість зміни кута нахилу поверхні сидіння від 15 уперед і до 5 назад.

З метою профілактики порушень постави та зору, не рекомендується під час навчання використовувати ноутбуки і планшети.

Для збереження постави, під час навчання слід зберігати найменш стомлюючу позу – сидіти глибоко на стільці, рівно тримати корпус і голову, ноги повинні бути зігнуті в тазостегновому й колінному суглобах, ступні опиратися на підлогу (під-ніжку), передпліччя вільно лежати на столі.

Вимоги до освітлення

Як джерела світла при штучному освітленні повинні застосовуватись переважно люмінесцентні лампи.

Співвідношення яскравості між робочим екраном та близьким оточенням (стіл, зошити, посібники і т. ін.) не повинно перевищувати 5:1, між поверхнями робочого екрану й оточенням (стіл, обладнання) – 10:1.

Коефіцієнт природної освітленості має бути не нижче 1,5%. Рівномірність природного освітлення (відношення мінімального рівня освітлення до максимального) повинна становити не більше 0,3.

Світильники на стелі необхідно розташовувати паралельно лінії зору. Заборонено застосування світильників без розсіювачів та екрануючих решіток.

Вимоги до мікроклімату

Чистота повітря забезпечується: додержанням площі на одне робоче місце; ефективністю дії системи вентиляції та організацією раціонального провітрювання приміщень (наскрізне, кутове, однобічне); регулярністю вологого прибирання з використанням мийних засобів.

Щоденно перед початком та після закінчення занять, а також під час перерви необхідно проводити наскрізне провітрювання навчальних кімнат. Тривалість провітрювання навчальних кімнат залежно від температури повітря:

Температура атмосферного повітря, °С	Тривалість одноразового провітрювання приміщень, хв
від +10 до +6	25–35
від +5 до 0	20–30
від 0 до -5	15–25
від -5 до -10	10–15
нижче -10	5–10

Режим роботи з ПК

Безперервна робота з екраном ПК повинна бути не більше:

для учнів 1–5 класів 15–20 хв; для учнів 6–7 класів до 20–25 хв; для учнів 8–9 класів 25–30 хв.

Після безперервної роботи з екраном учні повинні проводити протягом 1,5–2 хв вправи для профілактики зорової втоми та порушень постави, через 45 хв роботи з використанням комп'ютерів – фізичні вправи для профілактики загальної втоми.

Для учнів 10–11 класів дозволяється варіант організації занять, при якому передбачається одна академічна година – в онлайн-режимі занять, друга година – самостійного виконання завдань без ПК.

Заняття містять:

- безперервну роботу з екраном ПК 30–35 хв;
- виконання комплексу вправ для профілактики зорової й статичної втоми – 5 хв;
- продовження роботи з комп'ютером до кінця занять – 15–10 хв.

Гігієнічні вимоги до розкладу уроків

Під час складання розкладу уроків необхідно враховувати динамку розумової працездатності учнів протягом дня та тижня. Найвища активність розумової діяльності у дітей шкільного віку припадає на інтервал з 10-ої до 12-ої години. Цей час характеризується найбільшою ефективністю засвоєння матеріалу при найменших психофізичних затратах організму. Тому в розкладі уроків для учнів середнього й старшого віку предмети, що вимагають значного розумового напруження, мають проводитися на другому, третьому, четвертому уроках.

Розподіл навчального навантаження протягом тижня має бути таким, щоб найбільший його обсяг припадав на вівторок, середу. На ці дні в розклад необхідно виносити предмети, які потребують великого розумового напруження, або ті, які не вимагають значного навантаження, але у більшій кількості, ніж в інші дні тижня.

Комплекс вправ фізкультурних хвилинок

Навчальні заняття потребують проведення на уроках фізкультурних хвилинок (ФХ) для зняття локального стомлення і ФХ загального впливу:

- ФХ для покращення мозкового кровообігу;
- ФХ для зняття стомлення з плечового поясу та рук;
- ФХ для зняття стомлення з тулуба;
- комплекс вправ гімнастики для очей.

Джерело:

Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. / Упоряд.: Вороникова І.П., Чайковська Н.В. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с. С. 18-23. URL : <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2020/8/19/90.pdf>

ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ

про деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок, національно-патріотичного виховання, профілактики булінгу (цькування), кримінальних правопорушень, вживання наркотичних і психотропних речовин, запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми тощо

Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 16.07.2021 № 1/9-362

<https://drive.google.com/file/d/1jLkcieL5uOwy0KrZjbth6kKtYR2UL1y/view>

Законодавство України про освіту ґрунтується на Конституції України та складається із Закону України «Про освіту», спеціальних законів, інших актів законодавства у сфері освіти і науки та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Політичні та соціальні процеси, що відбуваються в Україні і спрямовані на утвердження демократичних засад розвитку держави, зумовлюють необхідність відповідних змін у всіх сферах народного господарства, в тому числі і в галузі освіти, складовою якої є виховання.

Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є: єдність навчання, виховання та розвитку (ст. 6 Закону України «Про освіту»).

Виховання органічно поєднане з процесом навчання дітей, опанування основами наук, багатством національної і світової культури.

У Новій українській школі виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти (ст. 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту») і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципах, визначених Законом України «Про освіту», та спрямовуватися на формування:

відповідальних та чесних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина; нетерпимості до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якою ознакою;

патріотизму, поваги до державної мови та державних символів України, поваги та дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, нематеріальної культурної спадщини Українського народу, усвідомленого обов'язку захищати у разі потреби суверенітет і територіальну цілісність України;

усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення, проявів корупції та порушень академічної доброчесності;

громадянської культури та культури демократії;

культури та навичок здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;

прагнення до утвердження довіри, взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

почуттів доброти, милосердя, толерантності, турботи, справедливості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії;

культури свободи та самодисципліни, відповідальності за своє життя, сміливості та реалізації творчого потенціалу як невід'ємних складників становлення особистості.

Єдність навчання, виховання і розвитку учнів забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу.

Характер виховання повинен передбачати глибоке розуміння вихователем природи вихованців, їх індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості дитини, постійно дбати про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі.

Успіх виховного процесу залежить від відносин між вчителем і учнем, які повинні будуватися на основі співдружності, співробітництва і ділового партнерства.

Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані: поважати гідність, права, свободи і законні інтереси всіх учасників освітнього процесу; настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства; захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти, запобігати вживанню ними та іншими особами на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам тощо (ст. 54 Закону «Про освіту»).

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – один із головних векторів діяльності всього українського суспільства.

Стратегічні підходи до національно-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти визначено Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки».

Постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673 затверджено Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#Text>

Концепцію Програми схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1233.

Метою програми є удосконалення та розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження української громадянської ідентичності.

Відтак досягнення мети відбудеться за чотирима пріоритетними завданнями:

- формування української громадянської ідентичності – здійснення заходів, спрямованих на впровадження та утвердження суспільно-державних (національних) цінностей, розвитку громадянської ідентичності населення України;
- військово-патріотичне виховання – здійснення заходів, спрямованих на формування у громадян готовності до захисту України, громадського сприяння безпеці та обороні України та підвищення престижу військової й спеціальної державної служби;
- формування науково-методологічних і методичних засад національно-патріотичного виховання – здійснення заходів, спрямованих на розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання;
- підтримка та співпраця органів державної влади та органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства щодо національно-патріотичного виховання.

Просимо передбачити у планах роботи закладів освіти заходи щодо національно-патріотичного виховання учасників освітнього процесу.

Закон України «Про освіту», зокрема стаття 53, визначає **ПРАВО ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ** на захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти. Ресурс доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-> .

Кабінет Міністрів України 30 травня 2018 року постановою № 453 затвердив Державну соціальну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року.

Метою Програми є забезпечення послідовної імплементації положень Конвенції ООН про права дитини, розбудови ефективної системи захисту прав та інтересів дитини на рівні територіальної громади в умовах децентралізації, створення дружнього до дітей середовища відповідно до міжнародних стандартів та пріоритетів Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016-2021 роки), а також досягнення Цілей Сталого Розвитку, затверджених Резолюцією Організації Об'єднаних Націй 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», у частині дотримання прав дітей.

З метою забезпечення додержання конституційних прав та свобод дитини, гарантій з охорони дитинства, реалізації прав дітей на освіту, безпеки для життя і здоров'я освітнє середовище, збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195 схвалена Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі.

Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> .

Формування та застосування учнями компетентностей, необхідних для здорового та безпечного життя, сприятиме досягненню глобальних цілей

сталого розвитку, проголошених ООН (резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1) і підтриманих Україною відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 р.№ 1668-р. затверджено План заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2021 рік. Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1668-2020-%D1%80#Text>

Відповідно до абзацу десятого частини третьої статті 26 Закону України «Про освіту» керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує **СТВОРЕННЯ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ВІЛЬНОГО ВІД НАСИЛЬСТВА ТА БУЛІНГУ (ЦЬКУВАННЯ)**.

Відповідно до пункту 1 частини першої Закону України «Про повну загальну середню освіту» безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Просимо особливу увагу приділити:

поширенню в закладах загальної середньої освіти практики функціонування служб порозуміння (шкільної медіації);

проведенню інформаційно-просвітницьких заходів (тренінги, презентації та інші заходи, зокрема за участю представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадськості), спрямованих на формування в учасників освітнього процесу культури недискримінаційної, ненасильницької, безконфліктної комунікації, здорового та безпечного способу життя, навичок збереження власного життя та здоров'я, а також запобігання небезпечній поведінці;

навчанню учнів щодо безпеки під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів, навичок безпечної поведінки в Інтернеті;

розробленню та розповсюдженню серед учасників освітнього процесу інформаційних матеріалів щодо здорового та безпечного способу життя, розміщення їх електронних версій на веб-сайтах закладів загальної середньої освіти (засновників закладів освіти) тощо.

У листі від 14.08.2020 р. №1/9-430 Міністерство освіти і науки України рекомендувало керівникам закладів освіти сприяти практи-

чному впровадженню концепції «Безпечна і дружня до дитини школа».

Детальну інформацію та інструкцію щодо впровадження та ефективного використання онлайн-інструменту можна знайти за посиланням <http://scfs.multycourse.com.ua/ua/>.

Для підвищення готовності педагогічних (науково-педагогічних) працівників до створення безпечного освітнього середовища рекомендуємо закладам післядипломної педагогічної освіти включити до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників навчальні модулі з питань компетентнісного навчання і створення безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища:

онлайн-курс «Безпечна і дружня до дитини школа» (дистанційна форма навчання, обсяг 20 год., <http://scfs.multycourse.com.ua/ua/>);

онлайн-система «Експрес-оцінювання закладу освіти» відповідно до концепції БДДШ (<http://express.autta.org.ua/>);

навчальний модуль «Основи формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентності учнів» (очно-дистанційна форма навчання, обсяг 105 год., <https://is.gd/d6ZHuj>);

типова програма очного тренінгу для вчителів «Вчимося жити разом» (очна форма навчання, обсяг 24 год., <https://is.gd/vKHYI3>);

навчальний модуль «Методика компетентнісного навчання за інтегрованим курсом «Я досліджую світ» (очно-дистанційне навчання, обсяг 36 год., <https://is.gd/Поqn6X>);

онлайн-курс «Основи здоров'язбережної компетентності» (дистанційна форма навчання, обсяг 60 год., <http://multycourse.com.ua/ua/>);

онлайн-курс «Вчимося жити разом» (дистанційна форма навчання, обсяг 30 год., <http://lit.multycourse.com.ua/ua/>);

онлайн-курс «Освіта на основі життєвих навичок» (дистанційна форма навчання, обсяг 24 год., <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/>);

освітня програма «Базові навички медіатора/медіаторки в закладах освіти. Створення та координація діяльності служби порозуміння з числа учнів та учениць для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» (<http://bit.ly/36hJTfT>).

19 січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо **ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ (ЦЬКУВАННЮ)**» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII.

З метою створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 за № 11/34394, затверджено Порядок реагування на випадки булінгу (цькування) та Порядок застосування заходів виховного впливу.

Ресурс доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34394Z.html

Листом від 13.04.2020 року № 1/9-207 Міністерство освіти і науки України додатково надало роз'яснення щодо застосування наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646.

Наголошуємо, що згідно із Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 № 2657-VIII, до повноважень органів управління освітою вхо-

дить здійснення контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти та розгляд скарг про відмову у реагуванні на випадки булінгу (цькування) за відповідними заявами.

Міжвідомча координація дій між суб'єктами реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти (службами у справах дітей, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органами місцевого самоврядування, керівниками та засновниками закладів освіти, територіальними органами (підрозділами) Національної поліції України) здійснюється згідно з Планом заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькування) в закладах освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 26.02.2020 № 293 (зі змінами). План заходів спрямований на забезпечення регулярного інформаційного обміну, узгодження завдань та дій щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) між суб'єктами реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Міністерство освіти і науки зосереджує увагу на виконанні органами та закладами освіти в межах компетенції:

законодавчих вимог Закону України «Про запобігання та протидію **ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ**» від 7 грудня 2017 року № 2229. Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> .

Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2021 р. № 145. Ресурс доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-derzhavnoi-socialnoi-prog-a145>

Плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021р. № 361 .

З метою забезпечення комплексного інтегрованого підходу до протидії домашньому насильству та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від домашнього насильства, шляхом проведення превентивних заходів, ефективного реагування на факти домашнього насильства наказом МОН від 02.10.2018 № 1047 затверджено Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами. Ресурс доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-viyavlennya-reakuvannya-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzayemodiyi-pedagogichnih-pracivnikiv-iz-inshimi-organami-ta-sluzhбами>

Пропонуємо використовувати матеріали з питань запобігання та протидії домашньому насильству, що розміщені на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Ресурс доступу: <https://drive.google.com/file/d/1kdBNPKwOfNWwoLNJ5RaJIVfro7oazdUw/view>

Натепер держава гарантує кожному громадянину право на отримання безоплатної правової допомоги. Для отримання такої допомоги варто зателефонувати за номером Єдиного контакт-центру 0 800 213 103 (цілодобово та безкоштовно у межах України зі стаціонарних та мобільних телефонів).

Важливо: діти мають право безоплатно отримати послуги адвоката (складання заяв, представництво в суді).

Наголошуємо, що на доступному місці у закладі освіти варто розмістити контактну інформацію про керівників та педагогічних працівників закладу освіти, до яких, відповідно до посадових обов'язків, можуть звертатися учасники освітнього процесу для оперативного вирішення питань, що стосуються збереження життя чи здоров'я, а також захисту прав та інтересів дитини; номер телефону 1547 Урядової гарячої лінії з попередження домашнього насильства; телефонні номери Національної дитячої «гарячої» лінії 0 800 500 225 або 116 111 (для дзвінків з мобільного).

Принадібно інформуємо, що Міністерство внутрішніх справ України запустило у Telegram чат-бот «ДійПротиНасильства» щодо протидії домашньому насильству, який надасть максимально вичерпну інформацію про домашнє насильство, підтримку та допомогу в цьому питанні.

За допомогою чат-боту можна:

викликати служби допомоги (поліцію і швидку);

переадресувати на спеціалістів безоплатної правової допомоги, які своєю чергою нададуть юридичну консультацію в онлайн-режимі;

надати контакти інших служб допомоги;

роз'яснити, що таке домашнє насильство та як протидіяти цьому явищу, повноваження органів і установ, які здійснюють заходи з попередження домашнього насильства.

Міністерство освіти і науки зосереджує увагу на виконанні органами та закладами освіти в межах компетенції Плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування **СИСТЕМИ ЮСТИЦІЇ ЩОДО ДІТЕЙ** на період до 2023 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 1335-р. Ресурс доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-a1335r>

Варто зазначити, що кількість правопорушень проти дітей зросла на майже на 20% у 2020 році порівняно з 2019. Понад 5,2 тис дітей постраждали від злочинів. На 37% зросла кількість дітей, які постраждали від насильницьких дій сексуального характеру, зокрема зґвалтування.

Зауважуємо, що профілактичний облік дітей здійснюється відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ від 19.12.2017 № 1044, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 07 червня 2018 р. за № 686/32138 (в редакції наказу Міністерства внутрішніх справ № 488 від 25.06.2020) «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України».

Профілактичний облік дітей - комплекс заходів із взяття на облік, наповнення та підтримання в актуальному стані баз даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, стосовно дітей, щодо яких здійснюється профілактична робота. Ресурс доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE35021.html

Ситуація щодо кримінальних правопорушень у дитячому середовищі спонукає до проведення чіткої взаємодії всіх зацікавлених органів та служб на місцевому рівні.

Враховуючи викладене, Міністерство вважає, що профілактика кримінальних правопорушень спонукає до формування правової культури учнів, виявлення та усунення причин і умов, що сприяють учиненню дітьми злочинів, подолання девіантної поведінки .

Рекомендуємо:

проаналізувати стан справ та посилити індивідуальну корекційну роботу з дітьми, які вже скоювали кримінальні правопорушення, та дітьми, які мають ознаки агресивної поведінки;

провести інформаційно-просвітницьку роботу з батьками та законними представниками дітей, схильних до протиправної поведінки, сприяти в організації позакласної зайнятості цієї категорії дітей, зокрема в літній період;

налагодити міжвідомчу взаємодію з підрозділами ювенальної превенції Національної поліції України, службами у справах дітей, соціальними службами для сім'ї, дітей та молоді тощо.

Звертаємо увагу, що Департамент захисту інтересів дітей та протидії насильству Офісу Генерального прокурора України з метою діджиталізації процесу спілкування з дітьми, які стали жертвами злочинів або свідками правопорушень, ініціюватиме створення для них online-каналів довіри в соціальних мережах та месенджерах, зокрема в Instagram, Snapchat або Telegram. Завдяки такій ініціативі неповнолітні матимуть змогу написати про вчинення злочину проти них з можливістю надання аудіо- та фотофайлів, а також отримати первинну правову, психологічну та медичну допомогу, у разі нанесення їм тілесних ушкоджень.

На сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розміщений оновлений перелік програм, а саме: профілактичних та/або корекційних програм для дітей у контакті із законом; навчальних програм для спеціалістів в галузі профілактики правопорушень серед дітей та роботи з дітьми у контакті із законом. <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/korysni-posylannya/>

Пропонуємо перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників з основ психології та соціальної педагогіки, які були схвалені для використання комісією з психології та педагогіки Науково-методичної ради МОН України у період із 2017 по 2020 роки, в тому числі програми з профілактики правопорушень серед дітей (лист МОН від 20.08.2020 № 6/1015-20) <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi-pidruchniki-ta-navchalno-metodichni-posibniki-rekomendovani-mon>

Актуальною у 2021/2022 н. р. залишається **ПРОФІЛАКТИЧНА РОБОТА ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.**

Статистичні дані щодо ситуації з протидії торгівлі людьми в Україні розміщені на сайті Міжнародної організації з міграцій (МОМ). Ресурс доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_counter_trafficking_programme_2019_ukr.pdf

Суголосно до статей 7, 9, 20, 21, 22, 23, 24 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.173) <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>) вважаємо за доцільне:

педагогічним працівникам закладів освіти пройти он-лайн курси підвищення кваліфікації з питань протидії торгівлі на сайті Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні <http://stoptrafficking.org>

продовжувати включати до програм підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти курси, лекції та практичні заняття з питань протидії торгівлі людьми, зокрема, використання електронного курсу «Основи протидії торгівлі людьми» (режим доступу: www.ctcourse.org.ua);

впроваджувати за рахунок варіативної складової програму виховної роботи з питань протидії торгівлі дітьми для учнів 7-10 класів «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» (<http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5457->);

впроваджувати гуртки та факультативи для учнів 7 – 10 класів закладів загальної середньої освіти «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»;

проводити інформаційні кампанії до 30 липня - Всесвітнього дня протидії торгівлі людьми; 18 жовтня - Європейського дня боротьби з торгівлею людьми; 2 грудня - Міжнародного дня за відміну рабства; 10 грудня - Міжнародного дня захисту прав людини;

розвивати співробітництво із громадськими та міжнародними організаціями і фондами;

налагодити освітню роботу із батьками та законними представниками дітей з питань профілактики торгівлі людьми;

поширювати серед учасників освітнього процесу інформацію про діяльність Кол-центру Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за скороченими телефонними номерами: 1578 з питань протидії торгівлі людьми; 1588 з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

Національної безкоштовної «гарячої лінії» з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів Представництва Міжнародної організації з міграцій (МОМ) в Україні 0 800 505 501 (безкоштовно зі стаціонарних) 527 (безкоштовно з мобільних) www.527.org.ua

На офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України створено електронний банк курсів (спекурсів), які впроваджуються у вищих навчальних закладах та в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників (розділ «Діяльність. Захист прав людини». Ресурс доступу: <https://imzo.gov.ua/protidiya-torgivli-lyudmi/navchalni-programi/>

ЗАПОБІГАННЯ ВЖИВАННЯ ДІТЬМИ ТА УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ НАРКОТИЧНИХ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН повинно займати належне місце в організації виховного процесу закладу освіти.

Звертаємо увагу на впровадженні в освітньому процесі апробовані передовою міжнародною та вітчизняною практикою профілактичних стратегій формування життєвих навичок, розроблення нових і удосконалення чинних програм та методик розв'язання наркотичних і алкогольних проблем згідно з вимогами МОН до наукових, науково-методичних та освітніх видань, згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2020 року № 931, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 11 листопада 2020

року за № 1119/35402, затверджено порядок надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам.

Надання грифа об'єктам грифування є рекомендацією для використання їх в освітньому процесі закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, закладів дошкільної, спеціалізованої та професійної (професійно-технічної) освіти.

Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-20#Text>;

Важливо формувати в дітей, учнівської та студентської молоді життєвих навичок, уміння протистояти ризикам і загрозам, пов'язаним з наркотиками;

здійснювати комплекс профілактичних заходів, спрямованих на підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків, формування у них свідомого відповідального ставлення до виконання обов'язків, пов'язаних з утриманням, вихованням та освітою дітей;

впроваджувати в програми підготовки та перепідготовки педагогічних працівників сучасні методики профілактичної роботи з подолання негативних проявів серед дітей, учнівської та студентської молоді;

створювати методики раннього виявлення дітей, які належать до груп ризику через їх незахищеність та інші чинники, що можуть призвести до початку вживання наркотиків (діти, батьки яких перебувають у трудовій еміграції за кордоном; діти із сімей з проблемами залежності; діти, що отримали психологічні травми внаслідок жорстокого поводження або сексуального насильства, безпритульні), сприяння захисту їх прав та недопущення соціального відторгнення тощо.

При цьому інформуємо, що постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 689 затверджено Порядок проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні. Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/689-2019-%D0%BF#Text>

Звертаємося до департаментів (управлінь) освіти і науки обласних та Київської міської державної адміністрації організувати виконання та надати в межах компетенції Міністерству освіти і науки моніторингові показники, які містять інформацію про проведені у 2021/2022 навчальному році профілактичні заходи, спрямовані на зниження рівня вживання психотропних речовин, за формою згідно з додатком 7 зазначеної Постанови. Інформацію надсилати на електронну адресу psyche-logos@ukr.net до 01 квітня 2022 року.

Останнім часом збільшилася кількість випадків небезпечної поведінки дітей, що загрожує їхньому життю та здоров'ю. Зокрема, йдеться про **ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ІНТЕРНЕТІ**. Для підвищення обізнаності педагогічних працівників закладів освіти, батьків та їхніх дітей Міністерство освіти і науки України розробило рекомендації для проведення додаткових профілактичних заходів закладами освіти серед дітей та інформування батьків. Ресурс доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-neobhidnosti-provedennya-dodatkovih-profilaktichnih-zahodiv-v-seredovishi-ditej-ta-pidvishennya-obiznanosti-batkv> ; <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-pravditini/bezpeka-ditej-v-interneti>

В Україні існує позитивний досвід **ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ МОЛОДІ**. Водночас існує багато викликів, пов'язаних з необхідністю самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя, що розвиватиме її національну свідомість на основі суспільно-державних цінностей та відповідального громадянства, надаватиме молоді можливості для успішної реалізації і соціалізації, підвищить рівень її громадянських компетентностей, її спроможність бути самостійним, життєстійким, активним, патріотичним і відповідальним учасником суспільного життя.

Постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 р. № 579 затверджено Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2021- 2025 роки. Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text> . Концепцію Програми схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1669.

Метою Програми є створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя.

В організації виховної роботи в закладі освіти особлива роль належить **КЛАСНИМ КЕРІВНИКАМ**. Діяльність класного керівника регламентується «Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти» затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 6 вересня 2000 року № 434, затвердженим в Міністерстві юстиції України 26 вересня 200р. за №659/4880. Ресурс доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/REG4880?an=73>

Принагідно повідомляємо, що відповідно до частини другої статті 2 Закону України «Про освіту» листи, інструкції, методичні рекомендації, інші документи органів виконавчої влади, крім наказів, зареєстрованих Міністерством юстиції України, та документів, що регулюють внутрішню діяльність органу, не є нормативно-правовими актами і не можуть встановлювати правові норми.

Зауважуємо що суголосно до статті 26 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII керівник закладу освіти здійснює безпосереднє управління закладом і несе відповідальність за освітню, фінансово-господарську та іншу діяльність закладу освіти.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ
ДОДАТКОВИХ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ
ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА
ІНФОРМУВАННЯ БАТЬКІВ ЩОДО КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Додаток до листа МОН від 10.03.2021 р. № 1/9-128

Цифрове середовище, зокрема мережа Інтернет, сьогодні є не лише важливим джерелом інформації, але і способом комунікації, який нівелює перепони для спілкування. Через глобальний вплив COVID-19 діти проводять все більше часу в Інтернеті.

Зауважуємо, що *право дитини на безпеку та захист є базовим та поширюється на її життєдіяльність як онлайн, так і офлайн*. Разом з тим, не кожна дитина в Україні володіє достатнім рівнем знань щодо існуючих ризиків в цифровому середовищі та навичками безпечної поведінки в цифровому просторі. *Діти мають право отримувати знання та підтримку у використанні цифрового середовища*. Надавати таку підтримку є спільною відповідальністю батьків, педагогічних працівників, громади загалом. Залучення батьків до освітнього процесу, налагодження ефективних партнерських відносин сприятиме не лише ефективному досягненню результатів навчання, а й формуванню безпечного освітнього та родинного середовища для дитини.

Комунікація у віртуальному просторі має свої особливості. Так, інформаційно-комунікаційні технології є важливим інструментом у житті дітей під час здобуття освіти, соціалізації, самореалізації. Водночас, *безконтрольне та безвідповідальне їх використання містить ризики для здоров'я, розвитку та благополуччям дітей*, зокрема:

контактні ризики (сексуальні експлуатації та зловживання, домагання для сексуальних цілей («грумінг», розбещення), онлайн-вербування дітей для вчинення злочинів, участь у екстремістських політичних чи релігійних рухах або для цілей торгівлі людьми);

ризики контенту (принизливе та стереотипне зображення та надмірна сексуалізація жінок та дітей; зображення та популяризація насильства та нанесення собі ушкоджень, зокрема, самогубств; принизливі, дискримінаційні або расистські вирази або заклик до такої поведінки; реклама, контент для дорослих);

ризики поведінки (залякування, переслідування та інші форми утисків, розповсюдження без отримання згоди сексуальних зображень, шантаж, висловлювання ненависті, хакерство, азартні ігри, незаконне завантаження або інші порушення прав інтелектуальної власності, комерційна експлуатація);

ризики для здоров'я (надмірне використання призводить до позбавлення сну та фізичної шкода).

Всі перераховані вище ризики не є вичерпними, постійно оновлюються та здатні негативно вплинути на фізичне, емоційне та психологічне благополуччя дитини.

Так, одними з розваг серед підлітків в соціальних мережах, що, зокрема за умови відсутності компетентностей безпечної поведінки в цифровому просторі, можуть призвести до непоправної шкоди здоров'ю та життю дитини, стали Інтернет-челенджі та «групи смерті».

Челендж (англ. Challenge) – жанр інтернет-роликів, в яких блогер виконує завдання на відеокамеру і розміщує його в мережі, а потім пропонує повторити завдання своєму знайомому або необмеженому колу користувачів. Саме слово челендж зазвичай перекладається як «виклик» у контексті словосполучення «кинути виклик».

Найбільш небезпечними останнім часом стали челенджі:

- «вогняний челендж» (Fire challenge);
- «падіння в стрибку» (Tripping jump challenge);
- «проломити-череп-челендж» (Skull-breaker challenge);
- «отруєння капсулами для прання» (Tide pods challenge);
- «суїцидальний челендж Момо»;
- «удушення/непритомність/втрата свідомості» (Choking/fainting/pass-out challenge);
- «контрольована задуха» (Blackout challenge);
- «вибух розетки» (Outlet Challenge);
- «вистрибни з автомобіля» (Drake «In My Feelings»);
- «я без свідомості» (Pass out prank, Shocking games) тощо.

Вірусний характер поширення цих челенджів дозволяє їм швидко розповсюджуватись та продовжувати існувати, незважаючи на смертельну небезпеку. Служби технічного обслуговування та контролю за контентом популярних соціальних мереж не завжди вчасно виявляють та блокують контент, що закликає до небезпечних дій. *Однак кожен користувач, помітивши контент, який може загрожувати життю та безпеці інших, може звернутися до адміністрації сайту зі скаргою, і врятувати комусь життя.*

З огляду на сказане, необхідно формувати компетентності дітей, батьків та педагогічних працівників щодо безпечної поведінки в цифровому просторі та потенційної небезпеки безвідповідального ставлення до використання мережі Інтернет, суспільну культуру нетерпимого ставлення до порушення прав, свобод, безпеки дитини взагалі та в цифровому середовищі зокрема, критичне мислення під час сприйняття інформації та вчити правилам інформаційної гігієни, щоб запобігти впливу подібних ризиків та потраплянню дітей в небезпечні ситуації.

Найбільшій увазі щодо профілактики потребують підлітки (12-17 років), оскільки це етап активного формування самооцінки, інтересів, моральних уявлень, соціальних установок та потреби в спілкуванні з однолітками. Підліток прагне отримати новий досвід та яскраві емоції, дізнатися, на що він здатний та усім продемонструвати свою винятковість, а соціальні мережі стають для нього платформою для отримання визнання та самоствердження. Однак, несформована психіка, емоційна нестабільність через великий потік інформації, можливі соціальні невдачі та бажання втекти від реальних проблем, вимушена ізоляція під час карантину знижують критичність підлітків до обраних ними способів поведінки. Підлітки в силу вікових особливостей намагаються відокремитись від батьків, відійти у бік і знайти себе. Якщо ж це не вдається, підлітки починають втрачати інтерес до життя, не да-

ючи собі можливості знаходити інші варіанти розв'язання проблеми. Такі підлітки є найбільш вразливою групою для небезпечних челенджів та «груп смерті».

Під час організації профілактичних заходів варто врахувати зворотній ефект інформування з метою попередження – *поширення інформації зростає пропорційно заходам, спрямованим на її видалення або попередження розповсюдження*. Тому під час змістовного наповнення та організації профілактичних заходів не варто детально зосереджуватись на суті самих ризиків цифрового середовища, зокрема суті небезпечних челенджів, щоб уповільнити таку закономірність, а сконцентрувати увагу на можливих наслідках для здоров'я та життя, на відповідальному ставленні до поведінки в цифровому просторі, критичному осмисленні та сприйнятті інформації, правилах інформаційної гігієни, а також інформуванні щодо можливостей отримати допомогу практичних психологів у критичних ситуаціях, в тому числі анонімно.

Безпечна поведінка в цифровому середовищі включає в себе сукупність знань, умінь та цінностей щодо:

- 1) прав людей (зокрема права в цифровому середовищі);
- 2) електронної участі (участь у прийнятті рішень);
- 3) збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями;

4) механізмів захисту прав, що порушуються в Інтернеті, а також способів отримати допомогу (див.: *Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті. Навчально-методичний посібник / О. Черних Київ, 2017. URL : <https://cutt.ly/7OrXLTT>).* Рекомендуємо під час змістовного наповнення та організації профілактичних заходів орієнтуватись на зазначені складові для всебічного формування відповідної компетентності.

Додаткову інформацію, зокрема розробки уроків, можна знайти на сайті Міністерства освіти і науки України в розділі *«Безпека дітей в Інтернеті»*.

Позитивне спілкування між родиною та закладом освіти сприяє попередженню потрапляння дітей в небезпечні ситуації, в тому числі в цифровому середовищі, та вчасному виявленню таких ситуацій і реагуванню. Таке спілкування позитивно впливає на всіх учасників освітнього процесу. Зокрема, залучення батьків до освітнього процесу сприяє їхній обізнаності щодо необхідної допомоги та підтримки їхній дитині, цінності своєї участі в освітньому процесі, а також впливає на ступінь і якість участі батьків в навчанні своїх дітей вдома. Таке залучення позитивно впливає на академічну успішність, рівень мотивації дітей до навчання, поведінку, ставлення до домашніх завдань та закладу освіти в цілому. А також сприяє обізнаності педагогічних працівників щодо потреб дитини та особливостей родинного середовища, що є цінною інформацією для організації освітнього процесу у найкращий для дитини спосіб.

Позитивне спілкування між батьками та педагогічними працівниками необхідне для *побудови партнерських взаємовідносин між закладом освіти та родиною*. Таке спілкування є основою для всіх інших форм участі родини в освітньому процесі. Повідомлення батькам переважно поганих новин про успішність дітей та їх поведінку, ніж про успіхи та визнання їх досягнень,

перешкоджає залученню батьків, змушуючи їх відчувати свою неефективність та неспроможність допомогти своїм дітям.

Для залучення батьків та їх інформування заклад освіти може використовувати дошки оголошень для батьків, оголошення на вході в заклад освіти, телефонний зв'язок, електронну пошту, сайт закладу освіти, месенджери тощо.

Для комунікації з батьками щодо безпечної поведінки дитини в цифровому середовищі важливо зосередити увагу на таких порадах:

говорити з дитиною про безпеку в Інтернеті та допомагати розвивати критичне мислення, вчити робити аргументований вибір та нести відповідальність за його результати. Проста заборона використання гаджетів може призвести до втрати довіри дитини до дорослого та приховування нею своїх захоплень. Найперше варто говорити, пояснювати, формувати культуру використання Інтернету в повсякденному житті;

будувати відкриті та довірливі стосунки з дитиною щодо використання технологій: підтримувати спілкування, давати поради. Дитина має знати, що дорослий поруч і готовий допомогти;

разом з дитиною переглядати матеріали на її улюблених веб-сайтах та грати в її улюблені Інтернет-ігри. Це допоможе краще зрозуміти інтереси дитини, її захоплення та причини такого вибору. Також це може стати приводом для невимушеного початку розмови про безпеку в Інтернеті;

формувати корисні звички використання гаджетів та цифрового середовища, розвивати цифрові, соціальні й емоційні навички, такі як: повага, емпатія, критичне мислення, відповідальна поведінка та психологічна стійкість; підвищувати самооцінку дитини, дозволяти дитині самостійно робити вибір і бути відповідальним за нього, вчити моделям поведінки із негативним досвідом в Інтернеті;

заохочувати користуватись гаджетами в зонах видимості дорослих. Це допоможе тримати під контролем, з ким ваша дитина контактує в Інтернеті через телефон, планшет, смарт-телевізор, ігрову приставку та інші пристрої, підключені до Інтернету;

встановлювати часові межі користування гаджетами, щоб балансувати час, проведений в режимі онлайн та офлайн;

контролювати додатки, ігри, веб-сайти та соціальні мережі, якими користується дитина, та їх відповідність віку дитини;

вчитись встановлювати на гаджети дитини батьківський контроль, викликати можливість спілкування або обміну повідомленнями в онлайн-чатах та функцію

«поділитися розташуванням» у налаштуваннях додатків чи ігор, оскільки це може наразити дитину на небезпеку у вигляді небажаного контакту чи розкрити її фізичне місце розташування;

перевіряти налаштування приватності в іграх та соціальних мережах, якими користується дитина, наявності в її профілі ввімкнених налаштувань приватності. Обмежити коло осіб, які можуть контактувати з дитиною та просити дитину радитись, перш ніж додавати нових друзів;

використовувати доступні технології для налаштування батьківського контролю на пристроях, які можуть обмежувати шкідливий контент, контролювати дії дитини та обмежувати чи блокувати час користування підклю-

ченими до Інтернету пристроями або окремі функції (наприклад, камери, покупки через мобільні додатки);

бути уважними до ознак страху чи тривоги, зміни поведінки, режиму сну та апетиту. Спостерігати, як дитина будує контакти зі світом: якщо більше сидить у гаджетах, замкнута й не може описати свій стан; не знаходить слова, щоби розповісти про свої почуття та проведений день; якщо наживо не спілкується, не ходить у гості, не ходять в гості до неї; слухає депресивну, параноїдальну музику; має відсторонений погляд, апатію, дитина млява, має поганий апетит, не має інтересу в очах – у такому разі *треба звертатися до фахівців і знати, куди звернутися за додатковою порадою та підтримкою, а також повідомляти дитині, куди вона може у разі потреби звернутись по допомогу*. Важливо рахуватися з почуттями підлітка і не заперечувати їх, треба легалізувати ці почуття і дати дитині зрозуміти, що її приймають і про це можна говорити у родині.

У разі виявлення, що дитина стала жертвою будь-яких проявів насильства чи експлуатації, вербування чи маніпуляцій в цифровому просторі, варто одразу звернутись до Національної поліції України та надіслати повідомлення про правопорушення до департаменту кіберполіції Національної поліції України за посиланням (цілодобово) (див.: Поради з безпеки онлайн для батьків та опікунів. URL : <https://osvita-omr.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/covid-19.-porady-z-bezpeky-onlajn-dlia-batkiv-ta-opikuniv.pdf>).

Психологічну допомогу та підтримку можна отримати за номерами телефонів:

1) Національна гаряча лінія з питань протидії насильству та захисту прав дитини (Пн – Пт з 12:00 до 16:00):

0 800 500 225 (безкоштовно зі стаціонарних);

16 111 (безкоштовно з мобільних).

2) Онлайн консультація для підлітків в Teenergizer.

3) Чат-бот у Telegram і Viber допоможе дізнатись, куди звертатись за допомогою.

Також важливо, щоб учасники освітнього процесу були поінформовані про те, які саме послуги в сфері психологічного забезпечення освітнього процесу та в якому порядку вони можуть отримати, в тому числі дистанційно. Відповідну інформацію варто розмістити на сайті закладу освіти.

Встановити «батьківський контроль» для пристроїв із операційною системою Windows 10 можна за такою послідовністю дій:

1) перейдіть з меню Пуск в розділ «Облікові записи користувачів»;

2) у категорії «Сім'я та інші користувачі» натисніть «Додати члена сім'ї»;

3) операційна система на вибір запропонує створити профіль для дитини або дорослого;

4) обравши відповідний пункт, введіть адресу електронної пошти. Для підтвердження адреси зайдіть в папку вхідних повідомлень електронної пошти.

Важливо: операційна система не дозволить активувати «батьківський контроль» для локального облікового запису. Створіть новий профіль для кожного користувача, якого належить контролювати.

Встановити «батьківський контроль» для пристроїв з операційною системою Android можна за такою послідовністю дій:

- 1) відкрийте програму «Play Маркет»;
- 2) у лівому верхньому кутку екрану натисніть на значок «меню» і виберіть «Установки» – «Батьківський контроль».
- 3) увімкніть означену функцію.
- 4) обмежте доступ до налаштувань «батьківського контролю», встановивши PIN-код.

5) встановіть такі фільтри: «Додатки, ігри, фільми і серіали. Виберіть максимально допустиме вікове обмеження для контенту», «Музика і книги. Забороніть завантаження і покупку контенту для дорослих».

Важливо: «батьківський контроль» діє тільки на тому пристрої, де ви його налаштували. При необхідності ввімкніть його на іншому пристрої, знову виконавши наведені вище інструкції.

Встановити «батьківський контроль» для пристроїв «iPhone», «iPad», «iPod touch» можна за такою послідовністю дій:

- 1) перейдіть в меню «Налаштування» – «Основні» – «Обмеження».
- 2) поверніть вниз і натисніть «Обмеження», а потім «Включити обмеження».

3) створіть пароль функції «Обмеження». Код-пароль обмежень необхідний для зміни налаштувань або відключення обмежень.

Крім того, на сайтах підтримки від виробників можна отримати додаткову інформацію щодо принципів роботи та точного налаштування функції «батьківського контролю».

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

(за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції

«Здоров'я як особистий, освітній і суспільний феномен»

(КЗ СОІППО, 26.11.2021) <https://cutt.ly/xQ3cMMU>)

Марина Кісільова,

методист з біології, екології, природознавства та основ здоров'я навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ СОІППО

Анотація. У статті акцентовано увагу на одному з пріоритетних напрямів суспільства – процесі інформатизації освіти, який передбачає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання. У статті розглядаються можливості використання електронних застосунків у освітньому процесі та можливості Інтернет-ресурсів у представленні матеріалу.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, мотивація навчання, мобільні застосунки.

Постановка проблеми. Процес інформатизації, що охопив сьогодні всі сторони життя сучасного суспільства, має кілька пріоритетних напрямів, до яких, безумовно, слід віднести інформатизацію освіти [2]. Вона є першоосновною глобальною раціоналізацією інтелектуальної діяльності людини за рахунок використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Інформаційні технології полегшують доступ до інформації і відкривають можливості

варіативності навчальної діяльності, її індивідуалізації та диференціації, також дозволяють цікаво організувати взаємодію всіх суб'єктів навчання, створити таку освітню систему, в якій учень був би активним і рівноправним учасником освітньої діяльності.

Використання інформаційних технологій під час уроків основ здоров'я сприяє формуванню в учнів умінь працювати з великим обсягом інформації. Сприяє розвитку наочно-образного мислення, комунікативних та творчих здібностей особистості, формуванню дослідницьких умінь та вмінь вибору оптимальних рішень. Мобільні застосунки, як складники інформаційних технологій спонукають учнів до постійної самоосвіти, а сам процес навчання дає можливість відчути практичні результати.

Аналіз останніх публікацій. Фундаментальними є дослідження таких вчених щодо використання ІКТ на уроках: О. Буйницької, О. Гудиревої, Ю. Жук, Г. Селевко тощо. В Україні шляхи використання ІКТ в освітньому процесі, його переваги та недоліки вивчали В. Биков, Я. Булахова, О. Бондаренко, В. Заболотний, Г. Козлакова, О. Міщенко, О. Пінчук, О. Шестопал та інші.

Під час підготовки уроків основ здоров'я з використанням ІКТ учитель має можливість підготувати цікаву та змістовну наочність до уроку. При цьому збільшується обсяг та кількість завдань, які можна використати на уроці. Підвищується мотивація і пізнавальна активність за рахунок різноманітності форм роботи [1]. Такі уроки викликають цікавість у дітей, навіть пасивні учні починають активно працювати. Якщо на уроках предмета «Основи здоров'я» використовувати мобільні застосунки, то вони активізуватимуть сприйняття і мислення учнів, підвищуватимуть їх мотивацію до вивчення та пізнання світу та себе в ньому, як невід'ємної його частини.

Мета статті полягає в ознайомленні з можливостями мобільних застосунків, які вчитель основ здоров'я може використовувати під час освітнього процесу в закладах освіти.

Виклад основного змісту. Інформаційні технології виступають одним із шляхів розвитку інформатизації освіти. Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок – помітні переваги цих технологій. Вони стали необхідною складовою різних галузей людської діяльності, насамперед тих, які пов'язані з освітою та професійною підготовкою.

Інформаційні засоби навчання, як комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють користувачеві спілкуватися з комп'ютером, використовуючи різноманітні, природні для себе середовища: графіку, гіпертексти, звук, анімацію, відео [5], займають важливе місце у розвитку інформаційного суспільства. Існують різноманітні способи їх застосування в освітньому процесі, серед яких: використання електронних та мобільних застосунків, лекторів, тренажерів, підручників, енциклопедій; розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту; моделювання процесів і явищ; забезпечення дистанційної форми навчання; проведення інтерактивних освітніх телеконференцій; побудова систем контролю й перевірки знань і умінь; створення і підтримка сайтів навчальних закладів; створення презентацій навчального матеріалу [6].

Дослідження вчених підтверджують, що розумне використання можливостей сучасних інформаційних технологій у закладах освіти сприяє:

- активізації пізнавальної діяльності учнів, підвищенню якості навчання;
- досягненню цілей навчання за допомогою сучасних електронних застосунків, призначених для використання на уроках;
- розвитку навичок самоосвіти і самоконтролю, життєвих компетентностей;
- підвищенню рівня комфортності навчання;
- підвищення активності та ініціативності учнів на уроці;
- розвитку інформаційного мислення та формування інформаційно-комунікаційної компетенції.

За допомогою інформаційних технологій можна отримати інформацію в різних формах і тим самим зробити освітній процес більш ефективним. Економія часу, необхідного для вивчення конкретного матеріалу, в середньому становить 30 %, а набуті знання зберігаються в пам'яті учнів значно довше [1].

Мобільний застосунок – програмне забезпечення, призначене для роботи на смартфонах, планшетах та інших мобільних пристроях. Багато мобільних застосунків встановлені на самому пристрої або можуть бути завантажені на нього з онлайн магазинів мобільних застосунків, таких як App Store, Google Play, Windows Phone Store та інших, безкоштовно або за плату [3].

Яка ж мета використання застосунків на уроках основ здоров'я? Перш за все, це:

- розвиток міжпредметних зв'язків з інформатикою, математикою;
- формування інформаційної грамотності;
- розвиток самостійної роботи учнів;
- реалізація індивідуального, особистісно орієнтованого підходу;
- розвиток творчих та дослідницьких здібностей учнів.

Із зазначеної мети можна сформулювати завдання вчителя основ здоров'я. Учитель, навчаючи дітей: забезпечує фундаментальну підготовку учнів, формує інформаційну культуру, творчий дослідницький стиль діяльності учнів, готує учнів використовувати інформаційні технології та інші інформаційні структури в повсякденному житті [2].

Основи здоров'я – це один з предметів, у якому використання ІКТ може активізувати всі види освітньої діяльності: вивчення нового матеріалу, підготовку і перевірку домашнього завдання, самостійну роботу, перевірочні і контрольні роботи, позакласну роботу, творчу роботу.

Доцільними є мобільні застосунки, які можна використовувати під час організації освітнього процесу в школі та працювати учням з ними вдома, виконуючи завдання вчителя. Ці застосунки потребують встановлення на мобільний телефон та деякі постійного підключення до мережі Інтернет.

Застосунок
«Your plan, your planet»

Це застосунок від «Google» в інтерактивній формі показує вплив людини на навколишнє середовище та дає поради щодо того, як зробити повсякденне життя екологічним та раціонально використовувати природні ресурси. Застосунок має 4 блоки: речі, їжа, вода та енергія. Програма пропонує пройти різноманітні тести на розуміння того, скільки ресурсів ми витрачаємо і як їх заощадити. Застосунок також містить цікаві факти, різноманітні анкети та інтерактивні навчальні ігри. Англомовний.

Сайт «Worldometers»

Сайт із світової статистики, який містить такі рубрики: населення світу; уряд та економіка; суспільство та засоби масової інформації; навколишнє середовище; продовольство; водні ресурси; енергетика; здоров'я. В онлайн-режимі можна подивитись скільки втрачено лісів цього року; токсичних хімікатів надійшло до навколишнього середовища цього року; людей померло з голоду на сьогоднішній день; людей не має доступу до безпечної питної води; використано електроенергії сьогодні і багато іншого, що так чи інакше впливає на навколишнє середовище в даний час.

Застосунок «Дорожні знаки України: Вікторина про ПДР»

Це застосунок-вікторина допоможе учням вивчити знаки дорожнього руху в ігровій формі. Застосунок треба встановити на мобільний телефон і потім він працює в офлайн-режимі.

Застосунок «Щоденник: АнтиЛедар»

АнтиЛедар – унікальний щоденник, який дозволяє швидко та легко спланувати день, а також не забувати про важливі справи. У цьому застосунку можна встановлювати цілі та досягати їх. Є можливість планування різних сфер діяльності: навчання, спорт, харчування, робота і т. д. Цілі, які поставлені на день можуть відображатися на робочому столі мобільного телефона.

Застосунок «Щоденник емоцій»

Даний застосунок допоможе розібратися і зрозуміти, скільки позитивного чи негативного відбувається у вашому житті. Для цього необхідно протягом дня записувати свою кожну емоцію, думку чи переживання і давати всьому оцінку. Під кінець дня, можна побачити скільки всього трапилось з вами за день.

*Застосунок
«Лічильник Калорій від FatSecret»*

Лічильник калорій є корисним застосунком для того, щоб просто знайти інформацію про харчову цінність продуктів, легко відслідкувати страви, які Ви споживаєте, фізичні вправи та вагу. Застосунок також містить сканер штрих-кодів та ручний набір штрих-коду; харчовий щоденник; щоденник для тренувань; дієтичний календар.

*Застосунок
«Невідкладна допомога»*

«Невідкладна допомога» (перша допомога) є застосунком-довідником щодо надання першої допомоги потерпілим або хворим людям в різних екстремальних та критичних ситуаціях. Застосунок містить перелік невідкладних дій під час очікування медичної допомоги, список препаратів та перев'язувального матеріалу аптечки першої допомоги. Можна користуватися застосунком в офлайн-режимі.

«Тест на самооцінку»

Рівень самооцінки впливає на кожну сферу життя людини. Пройти тест та дізнатися рівень своєї самооцінки дуже легко, а також в кінці можна отримати рекомендації. Питання до тесту розроблені трьома докторами психологічних наук.

Застосунок
«Отруйні рослини»

Застосунок містить опис найпоширеніших отруйних рослин.

Застосування застосунків на уроках основ здоров'я дає можливість вчителю скоротити час на вивчення матеріалу за рахунок наочності і швидкості виконання роботи, перевірити знання учнів в інтерактивному режимі, що підвищує ефективність навчання, допомагає реалізувати потенціал особистості (пізнавальний, морально-етичний, творчий, комунікативний і естетичний), сприяє розвитку інтелекту, інформаційної культури учнів, робить уроки пізнавальними та цікавими [7].

Висновки. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема мобільних застосунків, дають змогу підвищити мотивацію та якість навчання, створити нові засоби впливу на особистість. Їх використання на уроках основ здоров'я розширює можливості творчості як вчителів, так і учнів, підвищує інтерес до предмета, стимулює засвоєння учнями важливих тем та підвищує якість навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2009. 684 с.
2. Бученко І. Комп'ютеризація навчання – свідчення професійної майстерності педагога. URL: http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=200&Itemid=60
3. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мобільний_застосунок
4. Гевал М. Загальні принципи використання комп'ютера на уроках різних типів. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2000. № 3. С. 34-37.
5. Качинська Г. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках. URL: <http://labtv.at.ua/load/0-0-0-77-20/>
6. Коваль Т. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посібник. Київ: Вид. центр НЛУ, 2009. 380 с.
7. Маслюк Ю. Проблеми використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчальній діяльності. *Інновації в освіті*. 2006. № 1. С. 117-123.

ПРОЄКТИ ТА ПРОГРАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУМЩИНИ

(за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції
«Здоров'я як особистий, освітній і суспільний феномен»
(КЗ СОІППО, 26.11.2021) <https://cutt.ly/xQ3cMMU>)

Валентина Успенська,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики змісту освіти, керівник лабораторії здоров'яспрямованої освіти КЗ СОІППО

Світлана Бирченко,

начальник відділу дошкільної, загальної середньої освіти Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації

Анотація. Проаналізовано досвід діяльності закладів загальної середньої освіти з організації здоров'яспрямованого освітнього процесу засобами проєктів і програм. Особлива увага присвячена закладам, які працюють в школах (осередка) здоров'я, залучившись до мережі шкіл сприяння здоров'ю, шкіл, дружніх до дитини.

Ключові слова: здоров'яспрямовані проєкти, програми, здоров'язбережувальні технології, Школа сприяння здоров'ю, Школа, дружня до дитини, Сумська область.

Постановка проблеми. Здоров'я людини – одна із глобальних проблем, яку намагаються вирішувати не лише лікарі, а й психологи і педагоги. У вирішенні цієї важливої проблеми великого значення набуває здоров'язбережувальна діяльність сучасного закладу освіти. Тут закладається фундамент особистості, інтенсивно формуються базові соціальні установки, основи світогляду, звички, розвиваються пізнавальні здібності, емоційно-вольова сфера, укладаються різноманітні стосунки з навколишнім світом, закладаються базові цінності, у тому числі й здоров'я. У закладах освіти всіх типів Сумської області створено осередки здоров'язбереження. Серед них – моделі шкіл здоров'я (Школи сприяння здоров'ю, Школи, дружні до дитини), центри здоров'я. Усього таких закладів – 188. Серед них закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) – 149 (36 % всіх ЗЗСО в Сумській області). Школи здоров'я функціонують з метою забезпечення здорового способу життя, формування ціннісного ставлення дітей до здоров'я, розвитку здоров'язбережувального середовища. Заклади освіти мережі шкіл сприяння здоров'ю створюють власні концепції такого закладу, плани та програми із формування у дітей та учнівської молоді позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, аналітичні та діагностичні матеріали власної діяльності, паспорти та щоденники здоров'я. Вони залучають до діяльності батьків, громадської організації, органи учнівського самоврядування.

Мета статті – проаналізувати стан упровадження проєктів та програм здоров'яспрямованого змісту в закладах загальної середньої освіти Сумської області, зокрема у закладах, які працюють за різними моделями шкіл здоров'я.

Виклад основного змісту. Найбільш масовими проєктами та програмами, упроваджуваними в ЗЗСО є проєкт (курс) «Вчимося жити разом», спрямований на навчання дітей і підлітків життєвим навичкам, які сприяють со-

ціалній злагоженості, полегшенню адаптації до нових життєвих обставин, відновленню психологічної рівноваги, розбудові здорових стосунків тощо. Нормативною базою для впровадження проєкту є накази та листи Міністерства освіти і науки України, Департаменту освіти і науки Сумської облдержадміністрації, комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (КЗ СОІППО). Необхідність залучення проєкту до ЗЗСО визначена завданнями Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року». Проєкт (курс) «Вчимося жити разом» реалізується на всіх 3-х ступенях школи на уроках з предметів «Я досліджую світ», «Основи здоров'я», у старшій школі –через проведення виховних годин та позакласних заходів. Упровадженню проєкту передують тренінгові курси, що проводить КЗ СОІППО. Загалом до проєкту долучились 282 заклади освіти, і в 2019-2020 році навчанням за проєктом було охоплено 65826 учнів.

Останніми роками втратив позиції факультативний курс «Захисти себе від ВІЛ», спрямований на старшокласників. Через відсутність спеціального навчального предмета з проблем здоров'язбереження в старшій школі цей курс здатен забезпечити освіту з профілактики шкідливих звичок та ризикованої поведінки. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 17.08.2011 № 982 «Про виконання Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД щодо підготовки педагогічних працівників та охоплення навчанням учнівської молоді за програмами розвитку життєвих навичок», низки нормативних документів обласного рівня [1-3] передбачена спеціальна підготовка педагогів до повного охоплення ЗЗСО та професійно-технічної освіти факультативним курсом «Захисти себе від ВІЛ». Підготовлених у системі післядипломної освіти педагогів з викладання курсу в області – понад 300. Проте у 2019-2020 навчальному році курс «Захисти себе від ВІЛ» упроваджувався у 66 ЗЗСО, а з них лише у 28 – в старшій школі. Навчанням було охоплено 1200 учнів, з них лише 86 – старшокласників.

Дослідно-експериментальну програму «Здоров'язбережувальна технологія «Навчання у русі» в системі оздоровчо-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів» упроваджують 6 ЗЗСО Сумського району (Верхньосироватська спеціалізована школа I-III ст. Верхньосироватської ОТГ; Великочернечинська спеціалізована школа I- III ст. Сумської районної ради; Косівщинська загальноосвітня школа I-III ст. Сумської районної ради; Низівська загальноосвітня школа I- III ст. Сумської районної ради; Стецьківська загальноосвітня школа I-III ст. Сумської районної ради; Хотінська спеціалізована школа I-III ст. Хотінської ОТГ). Програма передбачає упровадження освітньо- рухової методики навчання учнів молодших класів в системі здоров'язбереження.

У ЗЗСО області за координації навчально-методичного центру психологічної служби КЗ СОІППО впроваджуються три програми: «Сприяння просвітницькій роботі «рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», «Дорослішай на здоров'я», «Я – моє здоров'я – моє життя». У 2019/2020 навчальному році програма «Сприяння просвітницькій роботі «рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя» впроваджувалася в 48 ЗЗСО, програма «Дорослішай на здоров'я!» – у 52

зкладах, програма «Я – моє здоров'я – моє життя» – у 26 закладах. Основними формами впровадження програм є факультативи, тренінгові групи, гуртки. У минулому навчальному році працювало 55 факультативів, 65 тренінгових груп, 27 гуртків, навчанням у яких було охоплено 2 197 учнів. Як свідчать результати опитування учнів, навчання сприяє підвищенню рівня поінформованості щодо впливу наркотиків, алкоголю, куріння, інфекцій, що передаються статевим шляхом, на здоров'я людини (на це вказали 94,7% опитаних).

ЗЗСО Сумської області упроваджують також інші, проте, менш масові проекти та програми: «Особиста гідність. Безпека життя. Громадська позиція»; корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу у дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір»; Школа олімпійської освіти; проєкт OlympicLab (модуль «Чат з олімпійцем»); програма «Абетка харчування» від компанії Nestlé; Всеукраїнський проєкт «Мішечок», спрямований на заохочення школярів та молодь виготовити мішечки (торбинки), що будуть екологічною альтернативою пластиковому пакуванню і сприятимуть поширенню екологічного мислення та звичок; Всеукраїнський проєкт «Відкривай Україну» (частина «Займайся спортом»); пілотний освітній проєкт ДОСУ/ТИЖДЕНЬ проти булінгу; проєкт «Посилка успіху» від Благодійного фонду «Фонд Кличко» за підтримки UEFA Foundation for Children; «Стоп наркотик!»; «Маршрут безпеки»; програма курсу за вибором «Уроки стійкого розвитку. Моя щаслива планета».

З ініціативи Центру «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» за сприяння Mondelez International Foundation та інформаційного партнера – Інституту модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України – у 24 ЗЗСО області здійснювалася робота в рамках програми «Healthy schools: заради здорових і радісних школярів». метою програми є сприяння розвитку здорового харчування, фізичних активностей та свідомого ставлення учнів до власного здоров'я. Під час карантину заходи проєкту проводилися в онлайн-режимі. Школа сприяння здоров'ю, що функціонує на базі Комунальної установи Сумська загальноосвітня школа I-III ст. № 15 ім. Д. Турбіна, м. Суми, Сумської області, увійшла до «Топ-50» шкіл України, продемонструвавши високий рівень заходів, проведених у рамках проєкту.

Відповідно до запропонованих активностей програми «Healthy Schools» учні Степанівської загальноосвітньої школи I-III ст. Степанівської селищної ради Сумського району реалізували члендж «Нова шкільна ідальня».

Найбільше закладів освіти, що працюють, як Школи сприяння здоров'ю та створили власну модель такого сучасного навчального закладу – у Сумській міській об'єднаній територіальній громаді (31), Ямпільському районі (11), Шосткинській міській об'єднаній територіальній громаді та м. Лебедині (по 10), Липоводолинському районі (7), Конотопській міській та Краснопільській селищній (по 5) об'єднаних територіальних громадах.

Особливу увагу функціонуванню школи здоров'я в своїй установі приділяють окремі ЗЗСО Сумської області. У своїй освітній діяльності ці ЗЗСО впроваджують різні проєкти та програми здоров'яспрямованого змісту. Назвемо найбільш активні осередки.

Лебединська загальноосвітня школа I-III ст. № 3 Лебединської міської ради Сумської області (директор – Тетяна Фролова).

Індикатором успішності роботи є низка перемог закладу з проблеми здоров'язбереження. Серед них – перемога в II (обласному) етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту сучасної моделі навчального закладу «Школа сприяння здоров'ю» у номінації «Загальноосвітній навчальний заклад» у 2012 році, зайняте III місце в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу серед Шкіл, дружніх до дитини у 2014 році, перемога у VIII Міжнародному фестивалі педагогічних інновацій у 2016 році, неодноразові перемоги у міському етапі Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Молодь обирає здоров'я», міському конкурсі «Школа безпеки».

Ефективним для закладу стало впровадження у процеси життєдіяльності дитини оздоровчих технологій терапевтичного спрямування: арттерапія, ігрова терапія, музична терапія, кольоротерапія, казкотерапія, елементів здоров'язбережувальної технології «Навчання в русі», музикотерапевтичної педагогічної технології «ПіснеЗнайка», проєктів з проблем протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу. У школі діє інтерактивна навчальна виставка з питань репродуктивного здоров'я, профілактики ВІЛ/СНІДу та ІПСШ серед молоді «Маршрут безпеки», реалізується проєкту «Fair Play – чесна гра».

Лебединська ЗОШ I-III ст. № 3 активно презентує власну модель школи сприяння здоров'ю під час обласних науково-практичних семінарів, які були проведені на базі закладу, зокрема для методистів психологічної служби, методистів біології, основ здоров'я, здоров'язбережувальної діяльності управлінсь, відділів освіти райдержадміністрації, міськвиконкомів, керівників методичних об'єднань учителів основ здоров'я; обласних науково-педагогічних конференцій (Суми 2017 р., 2018 р., 2019 р.), Всеукраїнських науково-практичних конференцій з Міжнародною участю (Мелітополь, 2013 р., Київ, 2014 р., Жовті Води, 2015 р., Суми, 2018 р.). Матеріали з досвіду роботи опубліковані у фахових виданнях, зокрема «Управління школою», «Педагогічна трибуна», збірниках матеріалів конференцій.

Досвід керівника закладу освіти Тетяни Фролової з питання «Організація здоров'яспрямованої діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі» занесений до обласної картотеки передового педагогічного досвіду Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, вивчається і впроваджується в практику не тільки вчителями міста, а й області. Т.І. Фролова є членом лабораторії здоров'яспрямованої освіти КЗ СОІППО.

Ворожбянський ЗЗСО I-III ст. № 3 Білопільської районної ради Сумської області (директор – Тамара Василець).

Упродовж десяти років заклад працює над проблемою »Формування в молодого покоління мотивації до здорового способу життя, надання належної освіти з питань збереження здоров'я, шляхів запобігання ВІЛ/СНІД/ІПСШ», метою якої є виховання високоморальної, соціально активної особистості. Із 2012 року ЗЗСО занесений до обласної мережі Шкіл сприяння здоров'ю. Педагогічний колектив працює над упровадженням стандартів превентивної освіти шляхом участі у Всеукраїнському превентивному проєкті «Школа, дружня до дитини». Із 2017 року учнівський та педагогічний колективи – учасники проєкту «Вчимося жити разом», започаткований Європейським Союзом (ЄС) та Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. У закладі розроблено та успішно реалізовується модель превентивної освіти «Сходинки здоров'я», яка у 2014 році посіла друге місце в обласному конкурсі моделей превентивної освіти в навчальному закладі.

У практиці роботи вчителів обов'язковими стали фізкультхвилинки на всіх уроках, для цього розроблено спеціальні комплекси фізичних вправ для учнів різного віку. Сенсорні координаційні вправи, музикотерапія, дихальна гімнастика, ритмопластика, динамічні паузи, рухливі та спортивні ігри, релаксація, пальчикова гімнастика, гімнастика для очей, самомасаж, технології впливу кольором, казкотерапія дозволяють знімати стан утомленості на уроці, ослабити психологічну напруженість, викликану інтенсивністю занять і просто дають можливість дитині рухатися.

З метою пропаганди здорового, активного способу життя, навчання орієнтуванню в повсякденному житті, а також для популяризації здорового способу життя в ЗЗСО організовано роботу «Клубу юних захисників здоров'я», гуртків «Захисти себе від ВІЛ» та «Основи медичних знань». Гуртківці – активні учасники виховних заходів оздоровчої тематики, проводять для молодших учнів заняття з профілактики шкідливих звичок, інфекційних захворювань, самі є прикладом соціально безпечної поведінки.

Педагоги школи поширюють свій досвід серед учителів району та області. На базі ЗЗСО з 2015 до 2018 року працювала над проблемою «Використання здоров'язбережувальних технологій у процесі навчання та виховання молодшого школяра в умовах упровадження Державного стандарту початкової освіти» районна Школа передового педагогічного досвіду вчителів початкових класів під керівництвом Наталії Ночвій. У листопаді 2019 року директорка з ЗЗСО Тамара Василець ділилася напрацюваннями педагогів на III Всеукраїнській науково-педагогічній Інтернет-конференції «Формування в закладі освіти компетентності екологічної грамотності та здорового життя» (м. Суми).

ЗЗСО взяв участь у обласній серпневій конференції педагогічних працівників Сумської області (26.08.2020) «Освітнє середовище – простір гармонійного розвитку нового покоління» (участь у роботі тематичного майданчика «Школи здоров'я Сумщини», представлений новий Маршрут здоров'я «Захисти себе від COVID»).

Лебединська загальноосвітня школа I-III ст. № 6 Лебединської міської ради Сумської області (директор – Валентина Верхова) третій рік працює над експериментально-дослідною роботою з проблеми «Виховання здорового способу життя засобами музейної педагогіки», з 2018 року – занесена до Всеукраїнської мережі шкіл олімпійської освіти. ЗЗСО співпрацює з обласним національним олімпійським комітетом та його головою, срібною призеркою зимових Олімпійських ігор 1998 року в Нагато Оленою Петровою. Щорічно на базі закладу проходять майстер-класи з майстрами спорту: бронзовою призеркою XVII зимових ігор у Лілехаммері В. Цербе-Несіною (біатлон), чемпіонкою світу з лижних гонок О. Ушкаленко, чемпіонкою світу з вільної боротьби К. Бурмістрова, учасницею 30-х літніх Олімпійських ігор 2012 року в Лондоні В. Кащеевою (легка атлетика), абсолютною чемпіонкою та рекордсменкою України, віце-чемпіонкою світу - 2018 з пауерліфтингу А. Рикун. Школа долучилася до Проєкту [OlympicLab](#), що реалізується Національним Олімпійським Комітетом України у партнерстві з «Coca-Cola Foundation».

У закладі чотири роки поспіль проводиться фестиваль Спорту, краси та здоров'я, а учні початкової школи здійснюють навчання за Програмою «Абетка харчування» від компанії Nestlé. На базі школи працює секція боксу, серед учнів школи є чемпіон України з боксу, бронзовий чемпіон Євро-

пи, чемпіони України з боксу, 8 призерів обласних змагань. Запроваджено щорічні загальношкільні свята: «Родина за здоровий спосіб життя», «Тато, мама, я та вчителі»; спортивно-патріотичні свята «Козакам рід від роду немає переводу»; малі олімпійські ігри, що проходять під девізом: «Спортивна дитина – здорова Україна!». Школа занесена до Всеукраїнської Мережі Шкіл олімпійської освіти, учитель цієї школи Т. Сагер брала участь у семінарі-наradі Олімпійської Академії України в м. Львів, заступник директора Н. Савенко ділилася досвідом під час проведення онлайн-конференції «Олімпійський спорт у гуманітарному розвитку людини».

Комунальна організація (установа, заклад) «Шосткинська спеціалізована школа I-III ст. № 1 Шосткинської міської ради Сумської області» (директор Антоніна Кобилякова), яка є членом Національної мережі Шкіл сприяння здоров'ю, виявила ініціативу долучитися до діяльності в проєкті мережі Шкіл, дружніх до дитини, що діє в Сумській області з 2013 року. За результатами конкурсу-огляду моделей превентивної освіти Шкіл, дружніх до дитини, заклад у 2014 році став переможцем та за підтримки Європейського Союзу був нагороджений меблями для тренінгового кабінету з основ здоров'я. Школа є базовим освітнім закладом міської мережі Шкіл сприяння здоров'ю. У ЗЗСО створено модель превентивної освіти, розраховану на об'єднання зусиль школи, сім'ї та громадськості щодо створення системи превентивної освіти та виховання, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя.

У Комунальній організації (установі, закладі) «Шосткинська загальноосвітня школа I-III ст. № 7 Шосткинської міської ради Сумської області» розроблено заходи щодо реалізації Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». З метою формування навичок здорового способу життя, забезпечення повноцінного фізичного та психічного розвитку дітей педагогічний колектив школи активно працює над реалізацією проєкту «Зроби свій вибір на користь здоров'я», у рамках якого проводяться Олімпійські тижні, тижні збереження здоров'я та формування здорового способу життя, заходи щодо зміцнення здоров'я дітей та молоді, формування фізичної культури.

Учителем фізичної культури Людмилою Михно розроблено модель організації фізичного виховання молодших школярів на основі використання елементів йога-аеробіки в різних формах в процесі освітньої роботи з дітьми з особливими освітніми потребами з 2015 року. Задіяно 10 класів, 90 учнів, 23 педагогічні працівники школи. В основі управління закладом стосовно медичного обслуговування учнів та педагогічних працівників лежить програмно-цільовий підхід, основою якого є програма «Школа сприяння здоров'ю». У закладі систематично проводиться моніторинг оздоровчої функції. Результати медичного обстеження учнів свідчать, що у 2020 році порівняно з минулим роком збільшилася кількість учнів, віднесена до основної групи для занять фізичною культурою, зменшилася кількість учнів підготовчої та спеціальної груп, зменшилась кількість випадків порушення постави.

У Шосткинській спеціалізованій школі I ступеня № 13 Шосткинської міської ради Сумської області з 2019 року реалізується програма «Культура добросусідства», що спрямована на формування в учнів духовної і соціальної складових здоров'я. Із 2017 року до 2020 року для учнів 2-4 класів реалізується

лізувалася освітня програма «Абетка харчування» в рамках курсу «Основи здоров'я». На жаль, у 2020/2021 навчальному році реалізацію програми призупинено, так як заклад не був забезпечений безкоштовними навчальними посібниками. У 2020/2021 навчальному році в ЗЗСО стартував проєкт «Школа здоров'я», метою якого є формування в учнів культури здорового харчування, формування правильної постави; профілактика зниження зору; розвиток соціально-емоційного інтелекту.

У всіх ЗЗСО м. Лебедин функціонують Школи здоров'я та впроваджуються програми здоров'яспрямованого змісту.

Питання збереження та примноження здоров'я дітей у Школі сприяння здоров'я Будильського НВК: ЗОШ I-III ст. – ДНЗ Лебединської районної ради (директор Раїса Ковальчук) є першочерговими. Вся освітня діяльність побудована на основі моделювання системи здоров'язбережувальних технологій навчання та виховання. У закладі створено безпечне здорове шкільне середовище: забезпечено відповідне освітлення, тепловий звуковий, кольоровий режим, вологе прибирання, зручні меблі, які відповідають зросту і віку учнів забезпечене якісне харчування, обладнані класні кімнати та коридори з урахуванням ідеї розвитку здоров'я дітей. Запроваджені здоров'язбережувальні технології (руханки та вправи для очей під час уроків, дихальна гімнастика, «сольові мішечки» для профілактики сколіозу та короткозорості, елементи музико-, арома-, кольоро-, казкотерапії, веселі перерви для учнів початкових класів) зміцнюють здоров'я дітей. Упроваджуються проєкти: «Сприяння просвітницькій роботі «рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», «Захисти себе від ВІЛ», інтерактивна виставка з проблем репродуктивного здоров'я «Маршрут безпеки». Засобами виставки формується поведінка та емоції учнів, розвиваються пізнавальні потреби, здатність та бажання ділитися та спілкуватися. Учні пов'язують власні поведінкові ризики із можливими наслідками, розробляють особисті шляхи виходу з певної ситуації. Агітбригада школи отримує перемоги та призові місця в конкурсах «Молодь обирає здоров'я!». З метою подолання бездоглядності, профілактики шкідливих звичок, правопорушень по закінченню уроків діти мають змогу цікаво й змістовно проводити дозвілля, що сприяє моральному та духовному здоров'ю дитини. Так, у закладі працюють гуртки різного спрямування: «Народні оберіги», «Юні природолюби», «Сувенірна скринька». «Криниченька», «Танцювальний», «Турисько-краєзнавчий», «Джура» секції «Футбол», «Панкратіон», «Бокс». Щосереді проводиться «Спортивний день». Традиційними уроки Здоров'я, Тижні здорового способу життя. Для профілактики простудних захворювань організовано роботу фітобару.

Робота практичного психолога ЗЗСО спрямована на формування психічного здоров'я школяра, вміння радіти життю, виховання позитивних емоцій, протистояння шкідливому впливу на власне здоров'я, профілактику правопорушень та робота з учнями «групи ризику», булінгу, суїцидальної поведінки, торгівлі людьми, формування навичок безпеки в Інтернеті.

Результатом роботи Школи сприяння здоров'ю є низька кількість простудних захворювань учнів, підвищення працездатності учнів під час уроків, значне зменшення чисельності «групи ризику», кількості конфліктних ситуацій між учнями.

Висновки. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4] в якості одного з пріоритетних завдань модернізації освіти визначає формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів. Одним із шляхів формування цієї компетентності є впровадження соціально-профілактичних програм, спрямованих на популяризацію серед підлітків і молоді здорового способу життя й важливості цих аспектів для стану здоров'я, профілактики незапланованої вагітності та інфекцій, що передаються статевим шляхом. Відповідна робота в ЗЗСО ведеться, але вона не брала системного та цілісного характеру. Всеохопленості ЗЗСО означеною діяльністю є розуміння всіма педагогами, керівництвом закладів необхідності спрямування зусиль на проблему здоров'язбереження всіх учасників освітнього процесу.

З метою активізації та відновлення роботи Шкіл здоров'ю Департаментом освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації 23.11.2020 проведено колегію «Про стан функціонування Шкіл здоров'я та впровадження програм здоров'яспрямованого змісту в закладах освіти області», де було обговорено питання розбудови мережі Шкіл здоров'я в закладах освіти Сумської області, упровадження програм здоров'яспрямованого змісту, створення інноваційного здоров'язбережувального освітнього середовища.

Колегією прийнято рішення активізувати роботу щодо створення в закладах освіти різних типів (дошкільної, загальної середньої, позашкільної) осередків шкіл (центрів) здоров'я; забезпечити діяльність місцевих координаційних рад мережі шкіл здоров'я відповідно до наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 27.09.2016 № 494-ОД; ввести в ЗЗСО факультативів за програмами здоров'яспрямованого змісту за рахунок варіативної складової. На КЗ СОІППО покладено завдання розробити і впровадити в навчальний процес курси за вибором за двома темами: «Модельовання шкіл здоров'я в закладі освіти (дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної)» та «Безпечне і здорове освітнє середовище у Новій українській школі» для керівників, координаторів здоров'яспрямованої діяльності в закладах освіти, усіх зацікавлених педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про активізацію діяльності навчальних закладів у міжнародному проекті «Європейська мережа Шкіл сприяння здоров'ю», викладання навчального предмета «Основи здоров'я» і факультативного курсу «Захисти себе від ВІЛ» : наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 23.06.2016 № 372-ОД. URL: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/naukova-robota/3002-laboratoriya-zdorov-yaspryamovanoji-osviti>

2. Про активізацію діяльності закладів освіти у міжнародному проекті «Європейська мережа Шкіл сприяння здоров'ю», упровадження предметів, проектів, курсів здоров'яспрямованого змісту в закладах загальної середньої освіти: наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 05.07.2019 № 449-ОД. URL: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/naukova-robota/3002-laboratoriya-zdorov-yaspryamovanoji-osviti>

3. Про заходи з розвитку проекту «Європейська мережа Шкіл сприяння здоров'ю» в Сумській області на 2016-2020 роки: наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 27.09.2016 № 494-ОД. URL: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/naukova-robota/3002-laboratoriya-zdorov-yaspryamovanoji-osviti>

4. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>

Готуємось до упровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти

ПОДАЄТЬСЯ ІНФОРМАТИВНО.
Запропоновані матеріали сторінок 69 – 90
масово вступають у дію з 2022 – 2023 н.р.

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ базової середньої освіти

ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898
(*ВИТЯГ*)

1. Цей Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст базової середньої освіти.

2. У цьому Державному стандарті терміни вживаються у значенні, наведеному в Законах України "Про освіту", "Про повну загальну середню освіту", інших нормативно-правових актах.

3. Цей Державний стандарт є основою для розроблення типових освітніх програм, а також інших освітніх програм згідно з вимогами, передбаченими статтею 11 Закону України "Про повну загальну середню освіту".

4. Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;

забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;

становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;

формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;

створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і

свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;

формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;

плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

5. Базова середня освіта має такі цикли, як адаптаційний (5—6 класи) та базового предметного навчання (7—9 класи), що дають змогу врахувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

6. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу.

7. До ключових компетентностей належать:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння:

здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо;

здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;

відповідально, усвідомлюючи цінність української мови як мови взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає вміння:

здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм мови, особливостей основних стилів і жанрів мовлення, типів мовної взаємодії;

здобувати і опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її, використовувати в усній та письмовій комунікації для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;

відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження, спираючись на особливості міжкультурної комунікації та досвід комунікації державною мовою;

відповідно до ситуації ефективно виражати ідеї, почуття, пояснювати та обговорювати факти, явища, події, обґрунтовувати свої погляди та переконання в усній і письмовій формі у різних особистісних і соціальних контекстах (побутових, навчальних, громадських тощо), спираючись на мовний і мовленнєвий досвід, мовні норми у спілкуванні, соціокультурні реалії та особливості міжкультурної комунікації;

3) математична компетентність, що передбачає здатність розвивати і застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті; моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату; усвідомлення ролі математичних знань і вмінь в особистому та суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування наукового світогляду; здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи; набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;

5) інноваційність, що передбачає здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі; відкритість до нових ідей; ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо; спроможність визначати і ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності;

8) навчання впродовж життя, що передбачає здатність визначати і оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку компетентностей, застосовувати різні способи розвитку компетентностей, знаходити можливості для навчання і саморозвитку; спроможність навчатися і працювати в колективі та самостійно, організовувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають:

спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію;

виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення

до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності;

10) культурна компетентність, що передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів; здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва;

11) підприємливість і фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування і реалізації проектів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо.

8. Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

9. Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

1) читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів;

2) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;

3) критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації;

4) логічно обґрунтовувати позицію на рівні, що передбачає здатність висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків, що є виявом власного ставлення до подій, явищ і процесів;

5) діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробувати нові ідеї;

6) виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність;

7) конструктивно керувати емоціями, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність;

8) оцінювати ризики, що передбачає вміння розрізняти прийнятні і неприйнятні ризики, зважаючи на істотні фактори;

9) приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків;

10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;

11) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

10. Вимоги до результатів навчання учнів визначено за такими освітніми галузями:

- ✓ **мовно-літературна;**
- ✓ **математична;**
- ✓ **природнича;**
- ✓ **технологічна;**
- ✓ **інформатична;**
- ✓ **соціальна і здоров'язбережувальна;**
- ✓ **громадянська та історична;**
- ✓ **мистецька;**
- ✓ **фізична культура.**

11. Для кожної освітньої галузі визначено:

мету, єдину для всіх рівнів загальної середньої освіти;

компетентнісний потенціал, що позначає здатність кожної освітньої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень та базові знання;

обов'язкові результати навчання учнів;

рекомендовану, мінімальну та максимальну кількість навчальних годин за циклами навчання (5-6, 7-9 класи).

12. Вимоги до **обов'язкових результатів навчання** учнів складаються з таких компонентів:

групи результатів навчання учнів, що охоплюють споріднені загальні результати;

спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти **загальні результати навчання** учнів, через які реалізується компетентнісний потенціал галузі;

конкретні результати навчання учнів, що визначають їх навчальний прогрес за освітніми циклами;

орієнтири для оцінювання, на основі яких визначається рівень досягнення учнями результатів навчання на завершення відповідного циклу.

13. **Обов'язкові результати навчання** учнів позначено індексами, в яких:

скорочений буквений запис означає освітню галузь, до якої належить обов'язковий результат навчання;

цифра на початку індексу вказує на порядковий номер року навчання (класу), на завершення якого очікується досягнення результату навчання;

перша цифра після буквеного запису до крапки означає номер групи результатів навчання;

цифра після крапки означає номер загального результату навчання;

наступна цифра означає номер конкретного результату навчання;

остання цифра означає номер орієнтира для оцінювання відповідного навчального результату.

...

ОРІЄНТОВНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН ЗА ТИПОВИМ НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

(Наказ МОН України 19.02.202 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»)

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «СОЦІАЛЬНА І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА»

Орієнтовний перелік предметів та галузевих інтегрованих курсів	Рекомендована кількість годин на тиждень у класах				
	5	6	7	8	9
Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут»	1	1	1,5	1	0,5
Етика* / Культура добросусідства* / Інші курси морального спрямування*	0,5	0,5	-	-	-
Підприємництво і фінансова грамотність	-	-	-	0,5	1
* до навчального плану освітньої програми за вибором закладу освіти включається один з цих предметів або вони можуть вивчатись в рамках інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут»					
Довідково. Кількість навчальних годин на вивчення освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна»:					
Рекомендована	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Мінімальна	1	1	1	1	1
Максимальна	3	3	3	3	3
Резерв навчальних годин освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна»	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

СОЦІАЛЬНА І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

МЕТА – розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту.

НАВЧАЛЬНІ КУРСИ

- ✓ 5-9 класи. Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут»
- ✓ 5-6 класи. Предмети «Етика» / «Культура добросусідства» / інші курси морального спрямування (один з цих предметів, або вивчення в рамках інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут»)
- ✓ 8-9 класи. Предмет «Підприємництво і фінансова грамотність»

Кількість годин на вивчення предметів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі за Базовим навчальним планом закладів загальної середньої освіти для класів (груп) з українською мовою навчання

	5-6 класи тиждень / рік	7-9 класи тиждень / рік	Разом за 5-9 класи
Рекомендована	1,5 / 52,5	1,5 / 52,5	262,5
Мінімальна	1 / 35	1 / 305	175
Максимальна	3 / 105	3 / 105	525
Резерв за тиждень	0,5	0,5	

ЗАГАЛЬНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАЛЬНИХ ТЕМ:

1. Турбота про особисте здоров'я і безпеку, уникання факторів ризику, реагування на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного та інших осіб

- ✓ Діє відповідально
- ✓ Відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб
- ✓ Надає допомогу

2. Визначення альтернатив, прогнозування наслідків, прийняття рішень з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я та добробуту

- ✓ Розпізнає небезпечні ситуації
- ✓ Прогнозує наслідки
- ✓ Приймає рішення
- ✓ Поводиться безпечно

3. Аргументований вибір здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків і ризиків

- ✓ Обмірковує альтернативи власних дій і рішень
- ✓ Приймає зміни власного організму
- ✓ Аналізує вплив поведінки на здоров'я
- ✓ Здійснює вибір, що приносить користь і задоволення (радість)

4. Підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту

- ✓ Вчиться вчитися
- ✓ Знаходить і перевіряє інформацію
- ✓ Діє ефективно та самостійно
- ✓ Спілкується конструктивно
- ✓ Виявляє культуру споживання
- ✓ Планує майбутнє

- ✓ Співпрацює для досягнення результату діяльності
- ✓ Поводиться етично
- ✓ Планує, запроваджує і оцінює фінансові рішення
- ✓ Підтримує добродійність

ВИМОГИ ДО ОБОВ'ЯЗКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ПЕРЕДБАЧАЮТЬ, ЩО УЧЕНЬ:

- ✓ турбується про особисте здоров'я та безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори і діяльність, що становить загрозу для власного і суспільного життя, здоров'я, добробуту;
- ✓ визначає альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я і добробуту;
- ✓ усвідомлює цінність та дотримується здорового способу життя, аналізує та оцінює наслідки і ризики для здоров'я і суспільства;
- ✓ виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту власного та інших осіб

ПЕРЕЛІК МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

- ✓ Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс адаптаційного циклу)
- ✓ Здоров'я, безпека та добробут. 7-9 класи (інтегрований курс базового предметного навчання)
- ✓ Етика. 5-6 класи
- ✓ Програми курсів морального спрямування. 5-6 класи
- Вчимося жити разом. 5-6 класи
- ✓ Культура добросусідства. 5-6 класи
- ✓ Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи

АВТОРСЬКІ КОЛЕКТИВИ МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Здоров'я, безпека та добробут»

(схвалені наказом МОН від 12.07.2021 № 795.)

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuysya-poetapno-z-2022-roku>

1. Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьева, О. Л. Хомич
2. О. І. Шиян, О. В. Волощенко, М. В. Гриньова, В. Г. Дяків, О. П. Козак, О. В. Овчарук, А. Б. Седоченко, І. З. Сорока, С. В. Страшко
3. І. П. Василяшко, Н. І. Гущина
4. З. М. Хитра, О. А. Романенко
5. С. В. Василенко, Я. Ю. Коваль, Л. П. Колотій

(Програми 1 – 3 обрані педагогами Сумської області для пілотування)

У 2021/2022 навчальному році модельні навчальні програми (МНП) упроваджуватимуться тільки в 5 класах пілотних ЗЗСО, що є учасниками інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти», затвердженого наказом МОН України від 02.04.2021 № 406. У Сумській області це 4 заклади та педагоги.

Створені МНП будуть масово впроваджуватися в освітній процес закладів загальної середньої освіти ПОЕТАПНО, починаючи з 2022/2023 навчального року. Учителям необхідно заздалегідь ознайомитись та обрати МНП, використовувати можливості для підготовки з її упровадження. Достовірна інформація – на сайтах МОН України <https://mon.gov.ua/ua> та Інституту модернізації змісту освіти <https://imzo.gov.ua/>

***МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної
середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти
в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»**

(витяг)

<https://www.schoolife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-osoblyvostej-organizatsiyi-osvitnogo-protsesu-5-klasah-nush/>

ДЛЯ ОЗНАЙОМЛЕННЯ

***ТІЛЬКИ для пілотних закладів загальної середньої освіти, які апробують у 2021-2022 н.р. освітні програми НУШ та новий Державний стандарт базової середньої освіти у 5 класі. Подається з метою формування готовності до упровадження з 2022-2023 н.р. (поетапно, починаючи з 5 класу) нового Державного стандарту (2020 р.)**

Основним документом, що забезпечує досягнення учнями визначених відповідним Державним стандартом вимог до обов'язкових результатів навчання учнів є освітня програма закладу загальної середньої освіти.

Основні поняття в цьому документі вжито в таких значеннях:

Модельна навчальна програма – документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством (Коментар Успенської В.М.: затверджені МОН, учитель обирає самостійно, за якою працювати).

Освітня програма закладу освіти – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, спланованих та організованих закладом освіти для досягнення учнями визначених цією програмою очікуваних результатів навчання, який розробляється і затверджується в порядку, визначеному законодавством (Коментар Успенської В.М.: розробляється закладом освіти).

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження, та затверджується педагогічною радою закладу освіти (Коментар Успенської В.М.: створюється вчителем на основі модельної навчальної програми, чи використовується розробка, запропонована авторами модельних навчальних програм).

...

4. Перелік модельних навчальних програм

Відповідно до навчального плану в освітній програмі зазначається **перелік модельних навчальних програм**, що використовуються закладом

освіти в освітньому процесі, та/або **навчальних програм**, затверджених педагогічною радою, що мають містити опис результатів навчання учнів з навчальних предметів (інтегрованих курсів) в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами. Оскільки відповідні модельні та/або навчальні програми спрямовані насамперед на реалізацію вимог Державного стандарту базової середньої освіти, заклад освіти під час формування переліку цих програм має враховувати низку чинників, а саме: особливості та потреби учнів певного закладу в досягненні обов'язкових результатів навчання, потенціал педагогічного колективу, ресурсне забезпечення закладу освіти, навчально-методичний супровід конкретних модельних програм, наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв'язків між програмами різних предметів та курсів для реалізації ключових компетентностей, варіативність програм для підтримки курсів у діапазоні від мінімальної до максимальної кількості годин тощо.

Під час вибору модельних навчальних програм для освітньої програми закладу слід зважати на раціональне використання навчального часу. Сформована з окремих модельних та/або навчальних програм освітня програма закладу має бути цілісним комплексом, кожен компонент якого реалізує свої цілі та функції у тісному взаємозв'язку з іншими компонентами для формування цілісної компетентної особистості. Ці взаємозв'язки мають бути реалізовані не лише на рівні базових знань з окремих предметів, а й на рівні досягнення очікуваних результатів та видів діяльності. Перелік модельних та/або навчальних програм в освітній програмі закладу має охоплювати досягнення учнями результатів навчання з усіх визначених Державним стандартом освітніх галузей. Заклад освіти здійснює вибір модельних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти з-поміж тих, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерство освіти і науки України» (Наказ МОН №795 від 12 липня 2021 року <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-nadannya-grifa-rekomendovano-ministerstvom-osviti-i-nauki-ukrayini-modelnim-navchalnim-programam-dlya-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>).

Педагогічний колектив закладу освіти може використовувати в освітньому процесі:

- модельні навчальні програми із зазначенням у них кількості годин, необхідної на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнів;

- навчальні програми, розроблені на основі модельних навчальних програм авторськими колективами відповідних модельних програм, де зазначено кількість годин, необхідну на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнів;

- навчальні програми, затверджені педагогічною радою, що містять опис результатів навчання учнів з навчальних предметів (інтегрованих курсів) в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами із зазначенням кількості годин, необхідної для провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнів.

У разі використання додаткових годин на вивчення курсу за вибором до переліку навчальних програм додається програма цього курсу. Звертаємо увагу, що програма курсу за вибором повинна мати відповідний гриф і входить до переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН для використання у закладах загальної середньої освіти (<https://cutt.ly/ouP5J3V>). При розподілі варіативного складника навчального плану слід враховувати гранично допустиме навантаження.

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми предмета (інтегрованого курсу) вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в навчальній програмі. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю з метою покращення освітнього процесу, а не контролювати його.

...

6. Оцінювання навчальних досягнень учнів

Система оцінювання має на меті допомогти вчителю конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об'єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання.

В оцінюванні навчальних досягнень учнів важливо розрізнати **поточне формувальне оцінювання** (оцінювання для навчання) та **підсумкове оцінювання** (семестрове, річне). Поточне формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Підсумкове оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Окрім поточного формувального та підсумкового (семестрового, річного) оцінювання, педагогічні працівники закладу освіти можуть ухвалити рішення про здійснення проміжного оцінювання результатів навчання з окре-

мих предметів / інтегрованих курсів. Періодичність і процедури здійснення проміжного оцінювання й види діяльності, результати яких підлягають проміжному оцінюванню, визначають педагогічні працівники закладу освіти залежно від дидактичної мети та з урахуванням відповідної навчальної програми.

Поточне формувальне оцінювання

Поточне формувальне оцінювання здійснюється системно в процесі навчання на основі викладеного нижче **алгоритму діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання**, що, зокрема, забезпечить наступність між підходами до оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової і базової середньої освіти:

Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей на певний період (наприклад, заняття, тиждень, період, відведений для вивчення теми, тощо). Основою для вироблення навчальних цілей є очікувані результати навчання, передбачені відповідною навчальною програмою, та критерії оцінювання.

Інформування учнів про критерії оцінювання, за якими буде визначено рівень їхніх навчальних досягнень на кінець навчального семестру та року. Доцільно впроваджувати поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності.

Надання учням зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей. Зворотний зв'язок має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим і своєчасним. Важливо не протиставляти учнів одне одному. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень учня / учениці. Труднощі в навчанні доцільно обговорювати з учнями індивідуально. Зворотний зв'язок надають у письмовій, усній або електронній формі, залежно від дидактичної мети й виду навчальної діяльності.

Створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія). Під час навчальної діяльності доцільно спрямовувати учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і дій з огляду на їх відповідність навчальним цілям. Важливим є створення умов для активної участі учнів у процесі оцінювання із застосуванням критеріїв, зокрема шляхом самооцінювання та взаємооцінювання, та спільне визначення подальших кроків для покращення результатів навчання.

Корегування освітнього процесу з урахуванням результатів оцінювання та навчальних потреб учнів.

У формувальному оцінюванні, зокрема для самооцінювання та взаємооцінювання, рекомендовано використовувати інструменти з орієнтовного переліку, наведеного у Додатку [1].

Підсумкове оцінювання

Підсумковому оцінюванню (семестровому, річному) підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента типового навчального плану. Педагогічна рада закладу загальної середньої освіти може ухвалити рішення про оцінювання результатів навчання складників вибіркового освітнього компонента.

Семестрове оцінювання здійснюють з урахуванням різних видів навчальної діяльності, які мали місце протягом семестру, та динаміки особистих навчальних досягнень учня / учениці. Проведення окремої семестрової атестації не є обов'язковим і здійснюється на розсуд закладу освіти.

Річне оцінювання здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих навчальних досягнень учня / учениці протягом року.

Семестрова та річна оцінки можуть підлягати коригуванню. Відповідно до п. 3.2. Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496, у триденний термін після виставлення семестрової оцінки батьки (особи, які їх замінюють) учнів (вихованців), які виявили бажання підвищити результати семестрового оцінювання або не були атестовані, звертаються до керівника закладу освіти із заявою про проведення відповідного оцінювання, у якій пояснюють причину та необхідність його проведення.

Наказом керівника закладу створюють комісію та затверджують графік і порядок проведення оцінювання. Члени комісії готують завдання, що погоджує педагогічна рада навчального закладу. Комісія ухвалює рішення щодо його результатів та складає протокол. Рішення цієї комісії є остаточним, при цьому скоригована семестрова оцінка не може бути нижчою за семестрову. У разі, якщо учневі / учениці не вдалося підвищити результати, запис у колонку «Скоригована» у класному журналі не роблять. За результатами оцінювання керівник закладу освіти видає відповідний наказ.

Коригування річної оцінки здійснюють шляхом коригування семестрової оцінки за I та/або II семестр відповідно до п.п. 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 № 762 (зі змінами).

Оцінка результатів навчання учнів є конфіденційною інформацією, яку повідомляють лише учневі / учениці, його / її батькам (іншим законним представникам).

Відомості, отримані під час підсумкового та, у разі застосування, проміжного, оцінювання результатів навчання, застосовують у формульованому оцінюванні, зокрема, для вироблення навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед учнем / ученицею, та коригування освітнього процесу.

Критерії та шкала оцінювання

Оцінювання має бути зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти **ключові компетентності** та **наскрізні вміння** й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу. Враховуючи ці вимоги, для оцінювання навчальних досягнень учнів доцільно керуватися такими **категоріями критеріїв**:

- розв'язання проблем і виконання практичних завдань із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом;

- комунікація (тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій);
- планування й здійснення навчального пошуку, робота з текстовою і графічною інформацією;
- рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності.

Звертаємо увагу, що під час оцінювання навчальних досягнень важливо враховувати дотримання учнями **принципів доброчесності**, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дбайливе ставлення до ресурсів і довкілля, дотримання принципів академічної доброчесності. У разі порушення учнем / ученицею принципів доброчесності під час певного виду навчальної діяльності, учитель може прийняти рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності.

Для визначення рівня досягнення учнями результатів навчання заклад освіти може застосовувати Орієнтовну рамку оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти (Додаток [2]) або на її основі розробити власні критерії та шкалу оцінювання. У пропонованій Орієнтовній рамці оцінювання навчальних досягнень навчальні досягнення учнів характеризують за чотирма рівнями: початковий, середній, достатній, високий.

Заклад загальної середньої освіти може здійснювати підсумкове та, у разі застосування, проміжне, оцінювання результатів навчання за рівневою, 12-бальною або за власною шкалою оцінювання, затвердженою рішенням педагогічної ради, – за умови затвердження правил переведення до системи (шкали) оцінювання, визначеної законодавством. Результати річного оцінювання відображають у свідоцтві досягнень, яке видають учневі / учениці в кінці навчального року, за системою (шкалою), визначеною законодавством.

Для забезпечення наступності між підходами до оцінювання результатів навчання здобувачів початкової та базової середньої освіти, рекомендуємо у першому семестрі 5-го класу підсумкове та, у разі застосування, проміжне оцінювання результатів навчання учнів здійснювати за рівневою шкалою, а його результати позначати словами або відповідними літерами: «початковий (П)», «середній» (С), «достатній» (Д), «високий (В)», та супроводжувати вербальною характеристикою з орієнтацією на досягнення учня / учениці (а не на помилки або невдачі). При переході від підсумкового оцінювання за рівневою шкалою в I семестрі до оцінювання за бальною шкалою в II семестрі рекомендуємо при виставленні річної оцінки орієнтуватись на оцінку за II семестр, а можливу різницю між рівнями результатів навчання у I та II семестрах враховувати шляхом виставлення річної оцінки, що відповідає вищому показнику.

Якщо рівень результатів навчання учня / учениці визначити неможливо через тривалу відсутність учня / учениці, у класному журналі та свідоцтві досягнень робиться запис «(н/а)» (не атестований(а)).

Для розроблення та/або оцінки вже розроблених власних критеріїв і шкали оцінювання заклад освіти може використати Орієнтовні вимоги до критеріїв та шкал оцінювання (Додаток 3). Ці орієнтовні вимоги мають допоміжний характер і не є обов'язковими до використання.

Укладачі: *Юлія Романенко, Олена Підгорна – експертки «Команди підтримки реформ» при Міністерстві освіти і науки України.*

**ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ІНСТРУМЕНТІВ
ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ**

№	Назва	Опис інструмента
1	Аналіз портфоліо	Перевірка рівня навчальних досягнень за допомогою портфоліо учня. Портфоліо – це підбрані учнем роботи із зазначенням дати, призначення яких – розповісти історію учнівських досягнень або поступу. Портфоліо зазвичай містить особисті роздуми учня з поясненнями, чому обрано ту чи ту роботу і як саме вона показує досягнення цілей навчання
2	Відповідь хором	Учні одночасно усно реагують на певну репліку. Це може бути відповідь на запитання, висловлення згоди чи незгоди із запропонованим твердженням, повторення сказаного вчителем тощо
3	Візьми і передай	Спільна групова робота, яку використовують, щоб поділитися думками або зібрати інформацію від кожного учасника групи; учні записують відповіді, потім передають вправо, додають власну відповідь на іншому аркуші і продовжують, доки їхній папірець обійде всю групу і знову повернеться до них. Потім обговорюють результати в групі
4	Внутрішнє / зовнішнє коло	Учні стають у два кола, внутрішнє та зовнішнє, обличчям одне до одного. Учні, що стоять навпроти, ставлять одне одному запитання по темі, які вони попередньо написали. Зовнішнє коло рухається і утворюються нові пари. Потім процедура повторюється
5	Газетний заголовок	Вигадайте газетний заголовок, який може бути написаний до теми, яку ми вивчаємо. Передайте основну ідею події
6	Гра в кубик	Покажіть 6 запитань до уроку. Об'єднайте учнів у групи по 4. У кожній групі є один кубик. Кожен кидає кубик та відповідає на запитання з відповідним номером. Якщо номер випав більш ніж один раз, учень може доповнити попередню відповідь або кинути кубик ще раз. Відповіді можна записувати
7	Доповни думку	Письмова перевірка розуміння стратегії, коли учні заповнюють пропуски у пропонованому твердженні
8	Есе «хвилинка»	Питання для есе на одну хвилину – це конкретне питання з орієнтацією на очікуваний(і) результат(и) навчання, на яке можна відповісти за одну-дві хвилини
9	Запис у журнал	Учні записують у свій журнал або зошит розуміння предмету, поняття або те, що вони вивчили на уроці. Вчитель переглядає записи, щоб дізнатися чи зрозумів учень певну тему, урок, поняття або вивчене

10	Записні книжки учнів	Інструмент для учнів для відстежування навчального поступу: куди я рухаюся? де я зараз? як туди дістатися?
11	Збір ідей	Учитель ставить запитання або дає завдання. Учні самостійно відповідають на аркуші паперу, зазначаючи не менше трьох думок / відповідей / тверджень. Учні, що завершили, встають. Вчитель звертається до певного учня і просить його поділитися записаними ідеями. Учні викреслюють пункти, попередньо озвучені однокласниками і сідають, коли в них а аркушах закінчилися всі записані ідеї, незалежно від того, чи вони були озвучені саме ними. Вчитель продовжує опитувати учнів, доки сядуть усі
12	З-Х-В та ЗХВ+	Учні відповідають групами, в парах або індивідуально на запитання «Що ми вже знаємо?» (З), «Що ми хотіли б дізнатися?» (Х) та «Що вже вивчили за темою?» (В). Плюс (+) просить учнів класифікувати отримані знання за допомогою концептуальної карти або наочної схеми, яка відображає ключову інформацію. Потім кожен учень записує короткий підсумок (на один абзац) про вивчене
13	Картка на вихід	Це письмові відповіді учнів на запитання на картках, які учням роздають наприкінці уроку, після завершення певного виду роботи, теми тощо
14	Концептуальна карта	Будь-яка можлива форма схематичної наочності, яка допомагає учням побачити взаємозв'язки між поняттями за допомогою побудованих схем ключових слів, що позначають такі поняття
15	Лідер за номером	Учні об'єднуються в групи по чотири і кожному члену групи присвоюється номер. Учитель ставить питання / проблему і всі чотири учні її обговорюють. Вчитель називає номер і відповідний учень у кожній групі відповідає
16	Найзаплутаніший (або найясніший) момент	Це варіант однохвилинки. Можна дати учням трохи більше часу для відповіді на запитання. Запитайте (в кінці уроку або під час паузи, яка утворилася після пояснення теми): «Який найбільш заплутаний момент» сьогоднішнього заняття?» або «Що вам здалося незрозумілим у понятті «_____»?»
17	Перевірка неправильного розуміння	Учитель надає учням поширені або передбачувані помилкові твердження з певної теми, згодом певного принципу або процесу і запитує, чи згодні вони з цим чи ні та чому. Учні мають дати аргументовані відповіді. Перевірка неправильного розуміння може також застосовуватися у формі тесту з декількома варіантами відповіді або гри «правильно-неправильно»
18	Перефразування	Учні мають висловити власними словами основну ідею уроку чи щойно поясненої теми
19	Підбиття підсумків	Форма роздумів одразу після певного виду роботи

20	Підказка за аналогією	Учні мають сформулювати думку на основі підказки-аналогії: (певне поняття, принцип або процес) _____ виглядає як _____ тому що _____
21	Підсумок А-Б-В	Кожному учневі в класі присвоюється окрема літера алфавіту, а він обирає слово, яке починається на цю літеру та пов'язане з вивченою темою
22	Підсумок або питання на картках	Учитель час від часу роздає картки й просить учнів писати з обох сторін за такими правилами: (Один бік) на підставі вивченого (теми, розділу), опишіть основну велику ідею, яку ви зрозуміли, у формі короткого висновку. (Другий бік) запишіть те, що ви ще не повністю зрозуміли у вигляді твердження або запитання
23	Підсумок одним реченням	Учнів просять написати підсумкове речення, яке відповідає на запитання «хто», «що», «де», «коли», «чому», «як» щодо певної теми
24	Підсумок одним словом	Учні мають обрати з-поміж наведених варіантів (або запропонувати самостійно) слово, яке найкраще підсумовує тему
25	Подумай – запиши – обговори в парі – поділися	Учні обдумують відповідь самостійно, записують її, об'єднуються в пари та обговорюють відповідь із партнерами, а потім озвучують її всьому класу
26	Подумай – розкажи в парі	Вчитель ставить учням запитання. Учні самостійно формулюють відповіді протягом визначеного часу, потім повертаються кожен до свого партнера та надають йому відповідь. Вчитель викликає декілька пар на вибір, які озвучують свої відповіді у класі
27	Пригадай – підсумуй – запитай – пов'яжи за 2 хвилини (ППЗП2)	За дві хвилини учні повинні <i>пригадати</i> та назвати у правильному порядку найважливіші ідеї, отримані на попередньому занятті; за дві хвилини <i>підсумувати</i> ці пункти одним реченням, записати одне основне <i>запитання</i> , на яке вони хочуть отримати відповідь та знайти одну <i>прив'язку</i> цього матеріалу до основної теми предмету чи курсу
28	Рішення-рішення	Учитель висловлює певну думку, потім просить учнів зайняти сторону, що відповідає їхній думці з цієї теми і поділитися аргументацією. Учні можуть змінювати сторону після обговорення
29	Самооцінювання	Процес, під час якого учні збирають дані про власне навчання, аналізують що саме відображує їхні успіхи в досягненні навчальних цілей та планують наступні кроки
30	Семинар за Сократом	Учні ставлять питання одне одному з певного важливого питання або теми. Питання ініціюють розмову, яка триває як серія відповідей та додаткових запитань
31	Сигнали руками	Учні на прохання вчителя показують визначені сигнали рукою, щоб повідомити про рівень розуміння певного поняття, принципу або процесу:

		«Розумію _____ і можу пояснити» (наприклад, великий палець вгору). «Ще не зовсім розумію _____» (наприклад, великий палець вниз). «Не впевнений щодо _____» (наприклад, помахати рукою)
32	Скажи щось	Учні по черзі обговорюють у групі певний прочитаний розділ або переглянуть відео
33	Сортування слів	Учням дають набір словникових термінів, які вони сортують за заданими або створеними ними категоріями
34	Спінер ідей	Учитель створює спінер, розділений на 4 сектори з написами «Спрогнозуй», «Поясни», «Підсумуй», «Оціни». Після пояснення нового матеріалу вчитель крутить спінер та просить учнів відповідати на запитання залежно від місця зупинки спінера. Наприклад, спінер зупиняється на секторі «Підсумуй», тоді вчитель може сказати: «Назви ключові поняття, про які щойно йшлося»
35	Спостереження	Учитель готує протокол спостереження із переліком учнів у класі, де буде зазначено, за якими саме очікуваними результатами він буде спостерігати. Рухаючись класом, він спостерігає за учнями, коли вони працюють, і робить необхідні записи та позначки в протоколі спостереження
36	Тестування	За допомогою тестування вчитель перевіряє опанування учнями фактичної інформації, понять. Орієнтовні типи тестових завдань: Декілька правильних варіантів Правильно/Неправильно Коротка відповідь Знайди відповідність Розширена відповідь
37	Трикутна призма (червоний, жовтий, зелений)	Учні дають вчителю зворотний зв'язок, показуючи колір, що відповідає рівню розуміння
38	Усне опитування	Учитель пропонує учнями відповіді на запитання, наведені нижче: Чим це _____ схоже на/відрізняється від _____? Які характерні риси/елементи _____? Як іще можна показати/проілюструвати _____? У чому полягає головна ідея, ключова концепція, мораль _____? Як _____ стосується _____? Які ідеї / деталі можна додати до _____? Наведіть приклад _____? Що не так з _____? Який висновок ви могли б зробити з _____? Які висновки можна зробити з _____?

		<p>На яке питання ми намагаємося відповісти? Яку проблему ми намагаємося вирішити?</p> <p>Що ви можете сказати про _____?</p> <p>Що може статися, якщо _____?</p> <p>Які критерії можна взяти для оцінки _____?</p> <p>Які докази підтверджують _____?</p> <p>Як ми можемо довести / підтвердити _____?</p> <p>Як це можна розглядати з точки зору _____?</p> <p>Які альтернативи _____ слід розглянути?</p> <p>Який підхід/стратегію ви могли б використати для _____?</p>
39	Учнівська конференція	Бесіда з кожним учнем особисто для перевірки рівня розуміння
40	Хрестики-нулики	Набір видів роботи, з яких учні самостійно можуть обирати ті, що можуть продемонструвати їхнє розуміння теми. Набір представлений у вигляді сітки з дев'яти квадратів, схожої на дошку для гри в хрестики-нулики, можна попросити учнів обирати так, щоб зрештою закреслити «три підряд». Завдання можуть відрізнятися за змістом, процесом та результатом і можуть бути адаптовані залежно від глибини знань
41	Хто швидше?	Робота в парі – слухач і ведучий. Обидва знають категорію (тему), однак ведучий стоїть спиною до дошки / екрану. З'являються слова на задану тему, слухач дає підказки, а ведучий намагається вгадати слово. Пара, яка завершила першою, встає
42	Швидкий запис	Попросіть учнів відповісти за 2-10 хвилин на відкриті запитання або твердження
43	Шкала Лайкерта	Учитель наводить 3-5 тверджень, які явно не є істинними або помилковими, але дещо спірними. Мета полягає в тому, щоб допомогти учням подумати над текстом, а потім обговорити його з однокласниками. Наприклад, «Герой (ім'я) не повинен був робити (що саме).» повністю погоджуюся не погоджуюся погоджуюся повністю погоджуюся
44	3-2-1	Учні виконують такі варіанти завдань, визначаючи за прочитаним текстом: три речі, які ви дізналися, два цікаві факти, одне питання, що залишилося; три ключові слова, дві відмінності між __, один вплив на __; три важливі факти, дві цікаві ідеї, одне уявлення про себе як учня;

		три нові терміни, дві нові ідеї, одна річ, яку потрібно обдумати; три питання до тексту (незнайомі слова або незрозумілі ідеї), два прогнози за текстом (що станеться далі, враховуючи вже прочитане), знайдіть один зв'язок у тексті (з тим, що ви вже знали або випробували)
45	Трихвилинна пауза	Трихвилинна пауза дає змогу учням зупинитися, обміркувати певні представлені явища та ідеї, прив'язати їх до вже наявних знань або досвіду та попросити роз'яснень. Я змінив(ла) ставлення до.... Я більше дізнався(лася) про... Мене здивувало... Я почувався(лася)...
46	Є питання, в кого є відповідь?	Учитель робить два набори карток. Перший набір має запитання за певним розділом навчання. У другому наборі містяться відповіді. Учитель роздає картки з відповідями учням, а потім він або учень зачитує класу питання на картці. Всі учні перевіряють свої картки з відповідями, щоб знайти правильну

Додаток 2

ОРІЄНТОВНА РАМКА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Рівні Категорії критеріїв	Початковий рівень 1 – 3 балів	Середній рівень 4 – 6 балів	Достатній рівень 7 – 9 балів	Високий рівень 10 – 12 балів
<i>Планування та здійснення навчального пошуку, аналіз текстової та графічної інформації</i>	Учень/учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; опрацьовує текстову та/або графічну інформацію	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; ставить запитання до змісту навчального матеріалу; опрацьовує й інтерпретує текстову та/або графічну інформацію без істотних	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя або інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить уточнювальні запитання; використовує інформацію з	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить запитання на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків; використовує

		змістових і логічних неточностей	кількох джерел; опрацьовує й логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; порівнює інформацію з кількох джерел	інформацію з різних джерел; опрацьовує й логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; аналізує й порівнює інформацію з різних джерел; критично оцінює надійність джерела й достовірність інформації
<i>Комунікація, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій</i>	Учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію, допускаючи істотні змістові та/або логічні неточності	Учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію без істотних змістових та/або логічних неточностей; презентує результати своєї навчальної діяльності	Учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює власну думку й наводить приклади на її підтвердження; презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності)	Учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює й логічно обґрунтовує власну думку, наводить приклади на її підтвердження; творчо презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності)
<i>Виконання практичних завдань та розв'язання повсякденних проблем із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом</i>	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя або інших осіб: виконує навчальну дію на рівні копіювання зразка її виконання; розпізнає, називає окремі	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: виконує навчальну дію із застосування знань, що охоплюються навчальним матеріалом, за зразком; може порівняти окремі об'єкти ви-	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, у типових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює про-	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, для виконання практичних завдань та/або розв'язання повсякденних проблем у нетипових

	об'єкти вивчення	вчення	блемні питання, пропонує можливі способи виконання завдання або розв'язання проблеми; складає план для виконання / розв'язання відповідно до інструкцій та/або успішно виконує окремі етапи такого виконання / розв'язання; може аналізувати та порівнювати об'єкти вивчення	ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, висуває гіпотези; успішно виконує завдання або розв'язує проблему відповідно до інструкцій; обґрунтовує обраний спосіб розв'язання / виконання, спираючись на знання й досвід; може класифікувати й узагальнювати об'єкти вивчення
<i>Рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності</i>	Учень / учениця розпізнає помилки, логічні або змістові неточності в результатах навчальної діяльності після того, як на них вказує вчитель	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: розпізнає й виправляє окремі помилки та робить часткові уточнення в результатах навчальної діяльності	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: успішно виправляє окремі помилки й робить часткові уточнення в результатах власної навчальної діяльності; визначає окремі труднощі, що виникають у процесі власної навчально-пізнавальної діяльності й можливі шляхи їх подолання	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб аналізує результати власної навчальної діяльності із застосуванням критеріїв оцінювання, успішно виправляє помилки й робить уточнення; визначає труднощі, що виникають у процесі власної навчально-пізнавальної діяльності, та можливі шляхи їх подолання

ЩО МОЖНА ЗРОБИТИ, ЩОБ КЕРУВАТИ КЛАСОМ КРАЩЕ

<https://nus.org.ua/articles/10-vchytelskyh-pryjomiv-shhob-nalagodyty-dyystsyplynu-v-klasi/>

У 1950 році психологи Джейкоб Кунін (Jacob Kounin) і Поль Гамп (Paul Gump) відкрили цікаву річ: якщо учень заважав вести урок, а вчитель застосовував дисциплінарні заходи, небажана поведінка цієї дитини припинялася, але інші починали її наслідувати. Кунін і Гамп назвали це **ефектом ланцюгової реакції**, який показує, що ваші зусилля контролювати клас можуть мати зворотний ефект.

"Найкраще, що можуть зробити вчителі, зацікавлені у приборканні ефекту ланцюгової реакції, – дати учням чіткі вказівки, а не тиснути" (Кунін і Гамп).

Питання, як ефективно керувати класом, досі складне для вчителів, тож журналістка "Нової української школи" підшукала ефективні стратегії для його вирішення.

Близько половини вчителів-новачків стверджують, що почуваються зовсім неготовими або тільки трішки готовими впоратися з учнями-хуліганами (дані щодо вчителів США, – ред.). Відсутність підготовки коштує вчителям близько трьох тижнів часу на рік, який вони витрачають, щоб заспокоїти учнів.

Нещодавнє дослідження підтверджує, що Кунін і Гамп відкрили десятиліття тому. У 2016 виявилось, що негативні зауваження – такі як **"Перестаньте говорити!"** – можуть тимчасово припинити небажану поведінку, але учні ймовірніше почнуть її знову. До того ж, учні, які брали участь у дослідженні, почувалися незалученими, мали труднощі з концентрацією і не були у стані ефективно керувати своїми думками і емоціями. Так формується порочний цикл, який насправді посилює небажану поведінку учнів.

Замість того, щоб шукати, як вирішити проблему поганої поведінки, коли вона виникла, **ефективніше може бути створити умови, в яких вона з'явиться менш ймовірно.**

1. Зустрічайте учнів біля дверей класу

Вчителька однієї з Вашингтонських шкіл розпочинає день з вітання з кожним учнем: тисне руку, дає п'ять або обіймає. Каже, що так намагається встановити зв'язок.

Таке привітання на вході допомагає вчителям запровадити позитивний настрій на весь день, покращуючи академічну залученість на 20% і водночас знижуючи шкідливу поведінку на 9%.

Це може звучати нелогічно, але відзначення хорошої поведінки та ігнорування незначної поганої може бути більш ефективним, аніж покарання.

2. Встановлюйте, підтримуйте та відновлюйте стосунки

Вибудовування стосунків з учнями через такі стратегії як вітання у дверях – хороший початок. Але також необхідно підтримувати їх упро-

довж навчального року і відновлювати після конфліктів. *"Чим міцніші стосунки – тим краще ми розуміємо наших учнів, тим більше знань і доброї волі ми маємо використовувати, коли ситуація стає важкою",* – пише коуч з Центру вивчення соціальної відповідальності "Морнінгсайд" у Нью-Йорку.

Коли учень довіряє вчителю, то докладає більше зусиль, щоб виконувати правила. А коли вчителі докладають зусиль, щоб краще пізнати своїх учнів на більш особистісному рівні, вони отримують більше для свого вчительського досвіду. **Кожен клас повинен бути схожим на сім'ю.** Якщо ви неправильно вимовляєте прізвище учня, говорите із сарказмом і змушуєте почуватися дітей по-дурному, коли вони ставлять запитання, – цю вашу поведінку потрібно змінити насамперед.

Стратегії встановлення, підтримки та відновлення стосунків – такі як фокусування на рішеннях, а не на проблемах – можуть допомогти знизити проблемну поведінку до 75%.

3. Використовуйте нагадування і сигнали

"Новизна – різні звуки, наприклад, дощу (від дощиці) – привертає увагу молодших школярів", – пише один з колишніх вчителів і теперішній професор, який пропагує використання звукових технік для заспокоєння шумного класу.

Старшим учням підійдуть нагадування і сигнали. Вони допомагають заохотити учнів дотримуватися правил без надмірного контролю і силування. Наприклад, якщо ви можете передбачити небажану поведінку – вставання з місць, коли учні закінчили завдання раніше – зробіть коротке нагадування, що діти повинні зробити замість цього.

Нагадування зазвичай усні, але можуть бути також візуальні, звукові (маленький дзвіночок у вчителя) чи навіть знак рукою, щоб учні зайняли свої місця.

4. Робота з розміщенням учнів у класі

Коли діти самі обирають, де їм сісти, вони частіше будуть порушувати дисципліну. Ба більше, вони, ймовірно, оберуть місце біля друзів і будуть багато говорити.

Учительки 9 класу Емілі Полак додала у свій клас диван, килимки, журнальний столик і плакати. Її **учні самі вирішують, де сісти, але якщо не можуть виконувати завдання, то мають повернутися за парту.** *"Дисципліна значно покращилася. Учні почуваються більш розслаблено і вмотивовано в умовах, де їхній вибір поважають",* – каже вчителька.

5. Хвалить поведінку

Це може звучати нелогічно, але відзначення хорошої поведінки та ігнорування незначної поганої можуть бути більш ефективними, ніж покарання. Замість фокусуватися на окремих учнях, запропонуйте похвалу за поведінку, яку хочете підкріпити. Також допомагає уникання

частки "не". Учні радше послухають те, що має чіткі аргументовані пояснення.

6. Встановіть чіткі очікування

Замість встановлювати правила поведінки, **проведіть дискусію з учнями про те, чому ці правила важливі**. Створіть з ними список правил, щоб з'явилося відчуття спільноти. Це допоможе підтримувати поведінку класу.

7. Активний контроль

Спокусливо – сісти за свій стіл і розібратися з контрольними, але це запрошення учнів до поганої поведінки. **Будьте активними – рухайтесь класом, перевіряйте, що зрозуміли учні, запитуйте**. Це не про нагляд, а про взаємодію.

Дослідження 2017 року виявило, що невербальна комунікація вчителів – така як усмішка і зоровий контакт – можуть *"зменшити фізичну та/або психологічну дистанцію"* з учнями, викликаючи в учнів позитивні відчуття до вчителя і навчального матеріалу, покращуючи поведінку.

8. Будьте послідовними у правилах

Шкільні і класні правила повинні виконуватися і вимагатися справедливо від усіх учнів. **Не виокремлюйте нікого – ви маєте сконцентруватися на поведінці, а не на конкретній дитині**. Виправляйте помилки, коли їх бачите, і забезпечуйте додаткові поради або переучуйте, коли виникає погана поведінка.

Робіть позитивні дзвінки батькам. Всі батьки хочуть почути щось хороше про свою дитину і це завжди добре вплине на саму дитину.

9. Робіть позитивні дзвінки батькам

Дзвонити батькам у разі проблеми – дуже швидко стає звичкою. Ці дзвінки дійсно потрібні, але **повідомити про досягнення – так само важливо**, якщо не більш важливо. Усі батьки хочуть почути щось хороше про свою дитину, і це завжди добре впливає на саму дитину. Спробуйте щодня робити один позитивний дзвінок батькам різних учнів, навіть якщо ви розкажете про хорошу відповідь на уроці. Це теж, зрештою, сприятиме позитивній поведінці у класі.

10. Святкуйте важку роботу

Покажіть учням, що цінуєте їхні зусилля. **Помічайте досягнення у роботі кожного щодня**. Раз на тиждень обирайте особливо працюючу команду чи учня, щоб розповісти їхню історію. Нехай клас розпитає, як команда чи учень виконували роботу. Це дуже цінний урок, коли учні чують історії від своїх однолітків, що для них означає важка робота. Крім того, діти, які знають, що їхню роботу відзначать не просто оцінкою, будуть більш уважними і сфокусованими.

“РЕСУРСНА СКРИНЯ” ВІД СВІТЛАНИ РОЙЗ ТА СМАРТ ОСВІТИ:

дивіться матеріали для посилення стресостійкості дітей

<https://nus.org.ua/news/resursna-skrynya-vid-svitlany-rojz-ta-smart-osvity-dyvitsya-materialy-dlya-posylennya-stresostijkosti-ditej/>

Команда ГО “Смарт освіта” разом із сімейною й дитячою психологінею **Світланою Ройз** створили сторінку для ресурсної допомоги батькам та педагогам. Вона називається **“Ресурс педагога”** та безплатно доступна на сайті НУШ (<https://resursna-skrynia.nus.org.ua/>).

Ця сторінка буде помічною для всіх дорослих, які мають **дітей допідліткового віку** або працюють із ними. На ній розміщені **ресурсна скриня** <https://resursna-skrynia.nus.org.ua/resursna-skrynya/> й **методичний посібник** <https://resursna-skrynia.nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/resursna-skrynya.pdf>.

Ресурсна скриня – це добірка вправ та інструментів, які допоможуть дорослим навчити дітей емоційної стійкості, співпереживання і стресостійкості.

“Це скарбничка інструментів для роботи вихователів дитячих садків, учителів молодшої школи й батьків для ознайомлення дитини з емоціями. Тут зібрані як авторські, так і відомі, використовувани у світі та адаптовані під нашу аудиторію і потреби практики.

*У Скрині є багато практик, які **допоможуть дитині навчитися розрізняти емоції, називати їх і оволодіти різними стратегіями, як дати їм безпечну форму.** Ми ж пам’ятаємо, що всі емоції важливі, а поведінку ми можемо вибирати.*

Також у скрині є те, що можна використовувати як наочний посібник у групі та класі для створення атмосфери близькості й безпеки”, – розповідає Ройз.

Також у ресурсній скрині є інструменти для **запобігання булінгу в школі**, які можуть допомогти дітям боротися зі злістю та відчувати увагу до себе.

У методичному посібнику Світлана Ройз дає відповіді на запитання педагогів та батьків про навчання й виховання дітей. Він буде поступово оновлюватися, бо запитання надходять і далі. Поставити запитання ви можете за посиланням <https://nus.org.ua/news/postavte-zapytannya-svitlani-rojz-i-nezabarom-znajdit-vidpovid-na-nogo-v-metodychtsi/>.

Інші матеріали про ресурсність ви можете знайти за посиланням <https://nus.org.ua/tags/446/>.

Методичне видання

ВАЛЕНТИНА МИКОЛАЇВНА УСПЕНСЬКА
**Здоров'язберезувальні предмети, курси,
програми у 2021-2022 навчальному році
Методичні рекомендації. Частина I**

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
40007 м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 5

2021 – 2022 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

		ВЕРЕСЕНЬ - 09					ЖОВТЕНЬ - 10					ЛИСТОПАД - 11					ГРУДЕНЬ - 12					СІЧЕНЬ - 01							
ТИЖНІ		I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V			
ПН		6	13	20	27		4	11	18	25	1	8	15	22	29	6	13	20	27				3	10	17	24		ПН	
ВТ		7	14	21	28		5	12	19	26	2	9	16	23	30	7	14	21	28				4	11	18	25		ВТ	
СР	1	8	15	22	29		6	13	20	27	3	10	17	24		1	8	15	22	29			5	12	19	26		СР	
ЧТ	2	9	16	23	30		7	14	21	28	4	11	18	25		2	9	16	23	30			6	13	20	27		ЧТ	
ПТ	3	10	17	24			8	15	22	29	5	12	19	26		3	10	17	24	31			7	14	21	28		ПТ	
СБ	4	11	18	25			9	16	23	30	6	13	20	27		4	11	18	25		1	8	15	22	29		СБ		
НД	5	12	19	26			3	10	17	24	31	7	14	21	28	5	12	19	26		2	9	16	23	30		НД		
		ЛЮТИЙ - 02					БЕРЕЗЕНЬ - 03					КВІТЕНЬ - 04					ТРАВЕНЬ - 05					ЧЕРВЕНЬ - 06							
ТИЖНІ		I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V			
ПН		7	14	21	28		7	14	21	28		4	11	18	25	2	9	16	23	30			6	13	20	27		ПН	
ВТ	1	8	15	22			8	15	22	29		5	12	19	26	3	10	17	24	31			7	14	21	28		ВТ	
СР	2	9	16	23			2	9	16	23	30		6	13	20	27	4	11	18	25		1	8	15	22	29		СР	
ЧТ	3	10	17	24			3	10	17	24	31		7	14	21	28	5	12	19	26		2	9	16	23	30		ЧТ	
ПТ	4	11	18	25			4	11	18	25			1	8	15	22	29	6	13	20	27		3	10	17	24			ПТ
СБ	5	12	19	26			5	12	19	26			2	9	16	23	30	7	14	21	28		4	11	18	25			СБ
НД	6	13	20	27			6	13	20	27			3	10	17	24	1	8	15	22	29	5	12	19	26			НД	

5 - термін канікул, святкові дні; 24 квітня 2022 року – Пасха

Конкурс «Колосок»: **25**.11.2021; **21**.04.2022

РОЗКЛАД УРОКІВ

I СЕМЕСТР

	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Субота
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						

II СЕМЕСТР

	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Субота
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						

